

דור ה-Y בישראל, פרק 6 סבבה לי - הבילוי כמהות הקיום

עוז אלמוג, תמר אלמוג

נוצר ב-5/21/2014

צעירים בישראל
באדיבות Peles Group

נולדו לעידן הפנאי והבידור

בתקופה החלוצית נתפס הנופש על ידי רבים כביטוי הדוניסטי - בזבוז משאבים ובטלה - שעמד בסתירה לערך החריצות והעבודה. נופש לא היה מה שאנו מבינים היום: מנוחה, בילוי, שעשועים, כיף, אלא יותר מילוי מצברים בדרך חזרה לעבודה.¹

שנות העיצוב של מדינת ישראל היו שנים של קליטת

עלייה ובנייה כלכלית, והן הותירו מעט מאוד זמן לפעילויות פנאי. בכל מקרה המשכורת בקושי הספיקה לקיום של העולים החדשים, ולא נשארו עתודות רבות למימון בילוי ובידור. ברוב המשפחות נהגו להשכים קום וללכת לישון בשעה מוקדמת אחרי יום עבודה מפרך. השינה בשעות מוקדמות השתרשה גם בשל מוקדי בילוי מצומצמים בתוך הבית. שידורי הרדיו לא נמשכו לתוך הלילה והטלוויזיה הישראלית טרם נוסדה. גם הרחוב נעשה שומם בשעה מוקדמת. על בעלי המסעדות ובתי השעשועים המעטים נאסר לפתוח את עסקיהם אחרי חצות, ואלה שניסו להפר את החוק נקנסו. המחסור באמצעים כלכליים השפיע גם על הבילוי בסופי השבוע. הוא כלל בעיקר ביקור אצל קרובים וידידים (לרוב מאותה שכונה או עיר) ורחצה בחוף הים ובבריכה הציבורית.²

תעשיית הבידור הישראלית, שעברה התפתחות אבולוציונית מראשית ההתיישבות הציונית, התמקדה בראשית במספר תחומי פעילות: ימי עיון והרצאות,³ ספרי קריאה,⁴ מוזיקה קלאסית,⁵ הצגות תיאטרון,⁶ סרטי קולנוע,⁷ שירה בציבור וריקודי עם.⁸ מקצתן לא היו זמינות לחלקים גדולים של אוכלוסיית העולים.

הבידור הישראלי נעשה עממי ונגיש יותר לציבור הרחב עם התפתחות תעשיית מופעי "הבמה הקלה" בשנות השישים, השבעים והשמונים (מחזות זמר, קומדיות מוזיקליות, מופעי הומור,⁹ זמר וריקודים).¹⁰ במקביל לגידול בהפקות המקומיות חל גידול גם במופעים של אמנים זרים שהגיעו לישראל, כחלק מסבב הופעות בינלאומי.¹¹ מופעי זמר מקורי של להקות ובודדים¹² נעשו שכיחים ופופולריים באותה עת, בין השאר בשל צמיחת תעשיית התקליטים המקומית, התפתחות הרדיו, פתיחת מסורת פסטיבל הזמר והפזמון השנתי,¹³ ולצידו פסטיבל ישראל.¹⁴ ז'אנרים בידוריים אחרים שהתפתחו והיו אהודים בשנות השישים והשבעים היו חידונים, שעשועונים וערכי ראיונות.¹⁵

ממחצית שנות התשעים - כאשר ה-Y ניקים כבר הגיעו לגיל ההתבגרות - חלה עלייה דרמטית בהיקף, במגוון ובנגישות של פעילויות הפנאי, הנופש והבידור בחברה הישראלית.¹⁶ המגמה התבטאה בין השאר בהכפלת משך הזמן המוקדש לצפייה בטלוויזיה; בעלייה בהיקף ובמגוון מופעי הבידור; בהתפתחות המרכזים הקהילתיים והמתנ"סים

(מקהלות ולהקות מחול מקומיות, שיעורי מוזיקה, תיאטרון קהילתי ועוד); בצמיחת מוקדי בילוי מחוץ לערים - בקניונים, בקיבוצים, בפארקים, במוזיאונים ובאתרי מורשת;¹⁷ בהתרחבות מסורת הפסטיבלים השנתיים (תיאטרון, קולנוע, מחול, מוזיקה, ועוד);¹⁸ ובהתרחבות תרבות האוכל, הקניות והנופש בבתי מלון.

השינויים בתרבות הפנאי בארץ נבעו ממספר גורמים: עלייה ניכרת ברמת החיים והפיכתה של החברה הישראלית לחברה צרכנית בדומה לחברות המערביות; עלייה כללית ברמת ההשכלה (קיים מתאם חיובי בין רמת השכלה להיקף ההשתתפות בפעילויות פנאי); העלייה בצריכת "התרבות הגבוהה" (בין השאר בעקבות גל ההגירה מברית-המועצות לשעבר, שהתאפיין באחוז גבוה של צרכני אמנות "קנונית" כמו תיאטרון, בלט ומוזיקה קלאסית); התפתחות התקשורת הישראלית המסחרית; מעבר לשבוע עבודה מקוצר;¹⁹ התחזקות מעמדם של ועדי העובדים במפעלים השונים (אחד הביטויים לכך היה התפתחות תרבות המתנות לעובדים, שכללו גם נופשים ופעילויות פנאי אחרות); הארכת שעות פתיחת בתי העינוגים.

גם שינויים ערכיים שהתחוללו באותה עת תרמו לשינוי, לאמור עלייה בחשיבות "האוריינטציה כלפי ההווה" (לעומת "האוריינטציה כלפי העתיד") ובחשיבות המיוחסת להנאות ופנאי (על חשבון החשיבות של העבודה) וכן התחזקות ערך האינדיבידואליזם.

בראשית שנות האלפיים מדינת ישראל כבר הפכה לחברת פנאי מפותחת. הבילוי המשפחתי נעשה שכיח בין השאר בשל מקומם העולה של הילדים בחברה והשפעתם הגוברת על התרבות הפופולרית.

עלייה ברכישת מוצרי תרבות ופנאי בשנים 1993-2009

מחירי מופעי תרבות ובידור	עלו ב-56%
ארוחות מחוץ לבית	עלו בכ-50%
טיולים לחו"ל	עלו ב-40%

מקור: דטל, ליאור. 18.4.2011. מה נשתנה ב-20 שנה? יותר עבודה, יותר הוצאות ופחות חיי משפחה. דה-מרקר.

נתונים: לשכה מרכזית לסטטיסטיקה לאורך השנים.

חוויית בידור מעצבות

בילוי על אוניית צים בשנות ה-60

באדיבות ארכיון צים

הנפש הדורית מתעצבת בין השאר דרך חוויות יומיומיות הקשורות לעולם הצריכה והשירותים. לכן טבעי שדור שגדל לתוך מהפכת פנאי גם יעצב תפיסות והרגלים שונים מהדורות שקדמו לו. בני דור ה-Y לא רק רגילים לבלות ובעלי מיומנויות פנאי משוכללות, אלא שהם מגדירים את הפנאי במונחים חדשים. להלן נסקור כמה מחוויות היסוד שעיצבו את תרבות הפנאי שלהם.

נופש פעיל

עם העלייה בתפוצת כלי הרכב המשפחתיים,²⁰ חלה התעוררות גדולה בתחום הבילוי המשפחתי בחיק הטבע. הרחבת הכביש לאילת, השלמת סלילת הכביש לשארם-א-שייך והרחבת קו הטיסות של ארקיע לאילת הביאו להתפתחות אופנת הטיולים והנופשים לסיני. הטיולים לסנטה-קתרינה, לנאות המדבר בואדיות סיני ולחופי הברדלס והטורקיז של נואיבה,²¹ דהב ושארם-א-שייך היוו "תחליף חו"ל" להמוני ישראלים.²²

רשות שמורות הטבע, החברה להגנת הטבע, רשות הגנים הלאומיים וקק"ל החלו להכשיר את השמורות לבילוי המוני. הוקמו בתי ספר שדה חדשים, נסללו שבילים מסודרים המובילים במסלול מודרך, סומנו שמות עצים מיוחדים ומקומות תצפית, הודפסו דפי הסבר על הנעשה והנראה בשמורה והוקמו חניונים, שבהם חדרים שירותים, חניה, קיוסק, מקום לעריכת פיקניק ופחי אשפה. כמו כן הוקמו מצפורים ומגדלי תצפית, נקודות מים וחניוני נופש. רעיון "הנופש הפעיל" (ניצול שעות הפנאי לפעילות אקטיבית) הושאל מחו"ל ותורגם להקמת מתקני משחקים והרפתקאות, המשובצים בעצי יער (מאוחר יותר הוקמו גני שעשועים מבולי עץ גם בתוך הערים). לראשונה התפתחה התפישה של "יער פארק" שמשמעותה שטח יער של מאות או אלפי דונם, המפותח כולו לפעילויות נופש מגוונות עם קיבולת של אלפי נופשים בו זמנית.²³

פארקי שעשועים עם מתקני הרפתקאות מכאניים (רכבת הרים, קרוסלה, גלגל ענק וכו') הופיעו בעולם כבר בשלהי המאה התשע עשרה, אבל רק עם הופעת מתקן הלונה-פארק הראשון על שפת ימה של תל אביב ב-1923 נוצרה מסורת ישראלית של גני שעשועים מסחריים.²⁴ בראשית שנות החמישים הקים איטלקי בשם מרינון, בשיתוף פעולה עם "קבוצת נכי מלחמה של צבא ההגנה לישראל", לונה פארק קבוע ביפו.²⁵ במהלך שנות החמישים הגיעו לישראל להקות קרקס נודדות, שהתמקמו לצדו והביאו אתן מתקני שעשועים בסגנון הלונה פארק האירופאי.²⁶

ב-1962 הוקם הלונה פארק המודרני הקבוע הראשון בגני התערוכה, סמוך לגדת הירקון.²⁷ הוא נחשב במשך שנים ל"מוסד" בישראל - משהו בדומה ל"קוני איילנד" בניו יורק - ורק באפריל 1991 נוסף לו מתחרה, "הסופרלנד" בחולות ראשון לציון.²⁸

תפנית היסטורית בתרבות גני השעשועים לילדים - שאותה חוו ה-Y ניקים בילדותם - התרחשה בראשית שנות השמונים, עם הופעת פארקי המים. ישראל שוכנת לחוף הים התיכון והישראלים ידועים באהבתם למים. עד שנות

השמונים נופש ומים נקשרו בתודעה הישראלית לבריכות עירוניות, עם חדרי הלבשה טחובים, ילדים המשככים ומשתנים במי הכלור הצורבים, קופצים זה על זה בשאגות גיל, ותינוקות המלקקים קרטיב סמוך לאימותיהם השרועות בעילפון שרבי על כסא הנוח. גם הטיולים השנתיים למעיינות (הסחנה, הבניאס, עין גדי וחמת גדר), לנחלי הגליל, הגולן ומדבר יהודה וכמובן הנופש "שכם אל שכם" ו"אוהל אל אוהל" על חוף הכינרת היו חלק מתרבות הבילוי המימית הישראלית.

אך מעל לכל, בילוי ומים בישראל היה ונשאר חוף הים. התמונה המוכרת מהחגים והשבתות הייתה זו של הכרס הגברית המשתפלת מבעד לבגד הים הלוחץ, הביקני המתקצר של הנשים החושף יותר ויותר, משחקי המטקות המצ'ואיים, הזפת על הרגליים, המדוזות העונתיות, הכתפיים והאפים המטוגנים בשמש וצעקות המציל על סוכת התצפית או החסקה "ילד אמרתי לך לצאת החוצה". השאלה, איזה דגל יונף היום על סוכת המציל (שחור-סכנת מוות, אדום-גבה גלי, לבן-השבח לאל), הייתה במשך שנים רבות שאלה קיומית עבור ישראלים רבים (לא שהם צייתו לאיסור), ואין פלא שמקצוע "המציל" נחשב למקצוע חשוב ומכובד. למעשה, הבילוי ההמוני על חוף הים בחדשי הקיץ הלוהטים היה אולי יותר מכל מסורת תרבותית אחרת, הצבעה הים תיכוני של הזהות הישראלית. אולם, החל משנות השמונים, נוסף לדימוי הזה ולמעשה למסורת הבילוי המימי הותיקה רכיב עממי חדש, שמקורו איננו בים התיכון ואפילו לא בים כלל: הבילוי בפארק-מים.

פארק המים הראשון בישראל, ובו שתי מגלשות פיברגלס מדגם "הוריקן" (אחת מהירה והשנייה איטית באורך 90 מטרים) הוקם בקיבוץ שפיים, הממוקם על חוף הים בין נתניה להרצלייה.²⁹ סמוך להקמת הפארק בשפיים הוקם פארק מים נוסף בחוף גולן בכנרת.³⁰

בעקבות פארקי המים בשפיים ובחוף הגולן הוקמו פארקי מים נוספים ברחבי הארץ (בטבריה, בנווה ים, באשקלון, בתל אביב, בחולון ובמקומות נוספים). פארקי המים העניקו תמריץ לפתיחת פארקי בילוי ואטרקציות נוספים למשפחה ולילדים – בעיקר במחצית שנות התשעים.³¹

התפתחות פארקי שעשועים מסוגים מגוונים, שאליהם נוספו בהדרגה גם "פארקים לימודיים ומדעיים", היא חלק מתופעה כלל עולמית של התרחבות תעשיית הפנאי והבידור. ילדי דור ה-Y הם למעשה הראשונים שעבורם ההליכה בשבתות ובחגים לפארקי שעשועים (חווייה לא מוכרת כלל לדורות קודמים) היתה בחזקת בילוי לכל המשפחה. זו גם הסיבה שהם מחבבים סוג זה של בילוי גם בבגרותם.

תופעת פנאי חשובה נוספת שהשפיעה באופן עמוק על דור ה-Y בילדותו ונעורו היא התפתחות "הספורט האתגרי" - מעין שילוב הכולל שימוש באמצעי תחבורה "ג'יימס בונדים", המבוססים על הנדסת חומרים מרוכבים ותכנון הנדסי מתקדם: גלשני רוח, כלי טיס קלים ("אולטרלייט", טרקטורון מעופף ועוד), צניחה חופשית, מצנחי רחיפה, אופנועי ים, גלגליות (רולרליידס), סקייטבורד, סנפלינג (גלישת צוקים), רפטינג (שיט בסירת גומי בנהרות גועשים) וכמובן טרקטורונים.³² גם לאמיצים פחות ולילדים נבנו מתקנים מתאימים, כמו: אומגה, קירות טיפוס, ארמונות של מבוכים ומגלשות, פארקי חבלים ועוד.

כל טרנד טכנולוגי עולמי חדש הגיע גם ארצה, ונעשה לבולמוס פנאי סוחף. וכשם שהטרנד הופיע בסערה, כך הוא נעלם, מפנה את מקומו לטרנד הבא.

גם חופשת הסקי צברה פופולריות רבה באותה עת, והפכה לחלק מהתפתחות מסורת הפנאי הפעיל בארץ. הישראלים החלו לנהור בהמוניהם לאתר החרמון, שהפך בשנות התשעים לאחד ממוקדי הנופש והבידור הפופולריים בארץ.³³ האתר נעשה פופולרי במיוחד משלהי שנות התשעים גם בשל גל העלייה מבר"מ לשעבר וגם מפני שישראלים רבים יצאו לחופשת סקי באירופה ולמדו לגלוש.³⁴ בסופי השבוע של עונות החורף גדשו אלפי ישראלים את האתר, משתרכים בתורים ארוכים בכניסה ובעלייה לרכבל.³⁵

הנה כי כן, מעטים, צעירים ומבוגרים כאחד, מעבירים היום שבת וחג עם ערימת עיתונים וצפייה בטלוויזיה. רבים

יוצאים במכוניתם להר, לחוף, למדבר, ליער, לנחל, למפל, למעיין ולמעה, כדי לחפש ריגושים וחוויות. דור ה-Y נולד לתוך המציאות הזאת, שעיצבה את תודעתו באופן עמוק.

מהבראה לנופש משפחתי

במחצית שנות החמישים, עם הגידול במספר התיירים שהגיעו ארצה ועם חתימת הסכם השילומים, צמחו בזה אחר זה בתי מלון, בתי הבראה (מלונות קטנים שנקראו גם "בתי מרגוע") ופנסיונים צנועים חדשים בבעלות ההסתדרות, השק"ם ויזמים מקומיים.³⁶ המושג "בית הבראה" ייצג תפיסה אידיאולוגית סוציאל-ציונית, לפיה נועד הנופש להחלמה, כלומר לאיסוף כוחות מחודשים למען המטרה החשובה בחיים: עבודה.³⁷ אבל באותה עת רק מעטים מהאוכלוסייה הישראלית (בעיקר פקידי ההסתדרות ומקורבי המפלגה, אנשי צבא הקבע ושכבה זעירה של בעלי אמצעים) יכלו "להחלים" מעמל היום בדרך הזאת. ב-1955, כאשר נפתח בית המלון המפואר "אכדיה" בהרצליה (עם 120 חדרים ממוזגים) היה מחירו של חדר ללילה 28 לירות - מחיר אסטרונומי שרק תיירים ודיפלומטים יכלו לשלם. רוב הישראלים לא חלמו אז אפילו לבקר בלובי.³⁸

בראשית שנות השמונים, עם העלייה ברמת החיים, החל עידן הנורמליזציה של חויית בית המלון.³⁹ הציבור החל להעדיף מלונות גדולים ומפוארים והדיר רגליו בהדרגה מבתי הבראה של קופת חולים וההסתדרות.⁴⁰ יותר ויותר משפחות משכבות אוכלוסייה מגוונות נפשו לראשונה בחייהן בבית מלון, ומה שהיה בעבר נחלתה של שכבה זעירה ומבוססת נעשה לפעילות שנמצאת בהישג ידם של רבים. הביקוש ללינה בבתי מלון עלה במהירות והיצע החדרים עלה בהתאם.⁴¹

בשנות התשעים כבר היו בארץ מאות בתי מלון מפוארים ובילו בהם מאות אלפי אזרחים.⁴² חביבה במיוחד על הישראלים היתה השהות במלון באילת, שהפכה במהלך השנים לבירת הנופש הישראלית - מעין פלנטה סגורה, שאליה בורחים הישראלים רק כדי לשוב ולהתחכך זה בזה שנית.

השפעתם של ילדים ובני נוער על יעד החופשה המשפחתית ועל מתווה הבילוי הלכה וגדלה כחלק ממגמה עולמית, אבל בישראל היא ככל הנראה היתה חזקה יותר.⁴³ בתי המלון זיהו את הצורך של הישראלים לבלות ביחד עם ילדיהם והציעו מגוון רחב של אטרקציות שיועדו לקשת של גילאים (מגיל שנה וחצי ועד גיל שבע-עשרה), החל במכוניות ממונעות, טרמפולינות וקרוסלות מטוסים ועד למתקנים מתנפחים. על אלה נוסף היצע עשיר של פעילויות: משחקי בריכה, סדנאות יצירה, מסיבות ריקודים ועוד.⁴⁴

הנורמליזציה של הבילוי בבית מלון והדגש החדש על נופש משפחתי (עם הילדים) גרמו לכך שרבים מבני דור ה-Y בילו כבר מילדותם בבתי מלון עם הוריהם, והחוויה הזאת נעשתה לימים צורך בסיסי עבורם.

הרגלי הנופש של משפחות בישראל (2003)

מספר לינות הישראלים במלונות תיירות (תיירות פנים ולינות לצורכי עסקים)	
בשנת 1962	920 אלף
בשנת 1990	5.58 מיליון
בשנת 1998	8.3 מיליון
הרגלי הנופש של משפחות בישראל	
64% מעדיפים לנפוש עם ילדיהם	36% מעדיפים נופש זוגי
69% מעדיפים קלאבים על פני מלונות רגילים	78% מעדיפים לנפוש בחו"ל
64% מעדיפים שכל האטרקציות יחכו להם בתוך המלון כך שלא יצטרכו לצאת מתחומם	67% אף בחרו מלון לפי האטרקציות שהוא מציע
87% מעדיפים לאכול את ארוחת הבוקר במלון שבו הם שוהים	אך רק 17% מעדיפים לאכול את ארוחת הערב במלון
89% טוענים כי המחיר הוא הפונקציה החשובה ביותר בעת בחירת מלון	25% טוענים כי רמת המלון היא הפונקציה החשובה ביותר בעת בחירת המלון

מקור: בלומנפלד, תהל. 20.8.2003. נופש אטרקטיבי. ידיעות אחרונות, 24 שעות, עמ' 18.

נתונים: סקר של רשת "קלאב הוטל" בקרב 1,500 משפחות בארץ.

בשלהי שנות התשעים החל לצמוח בארץ גם ענף התיירות הכפרית. עשרות יישובים בגליל, בעמקי הצפון, בנגב ובערבה פתחו "צימרים" המושכים אליהם מאות אלפי נופשים בשנה.

"לכל אחת מיחידות הנופש-טלוויזיה ומערכת, מטבחון, סלון, חדר שינה רומנטי, אמבטיה עם סבונים מפנקים, חלוקי מגבת, מגבות מהודרות וג'קוזי ענק בפטיו אינטימי ופרטי שבו נשמעים ציוץ ציפורים ופכפוך המים הזורמים בתעלת אבן שבחצר המשוחזרת."

"סוויטות האבן מרוהטות בסגנון כפרי מפנק ומעוצבות במיוחד לנופשים מאוהבים ואינני טעם. מוגשות ארוחות בוקר עשירות בטעמי הגליל."

"אירוח כפרי-אווירה משפחתית חמה בפינה קסומה-בלב נוף עוצר נשימה. ארוחת בוקר מפנקת וביתית יחס חם ולבבי."

"סוויטות נפלאות עטופות צמחיה, צופות לנוף מרהיב. ג'קוזי ספא משוכלל, אופני הרים. אורחינו מעניקים לנו את הציון הגבוה ביותר בראש פינה!!!"

כיוון שרבים מה-Y ניקים הגיעו עם הוריהם ואחיהם לבילוי בצימר, הוא נצרב בתודעתם כפינוק האולטימטיבי בארץ. חבורות של רווקים או זוגות מהדור הזה - נשואים ולא נשואים - נוהגים היום לצאת לסופשבוע "מפנק" באחד ממאות הצימרים, בעיקר הגליליים. עבור רבים הבילוי הזה מהווה אתגרתא בטבע שמאזנת את החוויה האורבאנית היומיומית. גם הורים צעירים משאירים את ילדיהם הרכים אצל סבא וסבתא ונוסעים "לתחזק את הזוגיות", הרחק מחיי היומיום השוחקים. במקרים רבים החופשה ממומנת על ידי הסבים והסבתות.⁴⁵

השינוי בתרבות הפנאי הישראלית השפיע על שינוי מסורת ציונית ותיקה וחויית יסוד, שעיצבה את תודעתם של דורות שקדמו לדור ה-Y: הטיול "לידיעת הארץ". מה שנתפס בעבר כביטוי אידיאולוגי לאהבת מולדת הפך בשנים האחרונות בעיקר להפקה תיירותית-בידורית, שמשולבים בה פיקניקים, משחקים, ארוחות גורמה ופינוקים אחרים.

זאת ועוד, אם בעבר טיולים היו בעיקר רגליים, בראשית המילניום כבר הוכשרו בטבע מאות קילומטרים של מסלולים לג'יפים, טרקטורונים ואופניים. הרחק מאספלט הכבישים אפשר לבלות בבוסתני פרי, בפינות פיקניק, בבריכות מים, בקברי צדיקים ובתצפיות. אפילו תרמיל האוכל, המימיה והציידנית נעשו נחוצים פחות, כי על ראש ההר, בשיפולי הדרך הנפתלת, בקרחת היער, או בחניון בשולי החורש מחכה "הגולן".⁴⁶

ילדי דור ה-Y למדו אפוא שאפשר להגיע למקומות רחוקים בטבע גם בלי מאמץ מתיש, ושחויית השהות בו אינה כה רחוקה מחוויות הבילוי העירוניות הרגילות.

אפילו הטיול השנתי המסורתי בבית-הספר עבר שינוי אוריינטציה, והחל להיראות משנות התשעים כמסיבה. את המשאית והאוטובוס הישן החליף האוטובוס הממוזג, את ההליכה המתישה החליפו "סיורי התרשמות", את התרמילים החליפו מזוודות "טרולי" (על גלגלים), הלינה בשקי שינה לאור ירח הוחלפה בלינה באכסניה נוחה, ובמקום "ימי בישול" מבילים במסעדות. הטיול הפך ממסע מגויס לעיצוב תודעה לאומית לבילוי קבוצתי או לסמינר מקצועי לימודי גרידא.⁴⁷ למעשה, גם המימד הלימודי נמוג, שכן התלמידים שקועים לחלוטין במסך הסלולרי שמעניין אותם הרבה יותר מהמתרחש מסביב.

כבר במחצית שנות התשעים עלה נושא מעמדו של הטיול הבית ספרי לדיון ציבורי. הורים, מורים ואנשי ציבור הטיילו לראשונה ספק בערכו החינוכי של הטיול, והועלתה השאלה: האם הטיול חייב להיות חלק מהתוכנית החינוכית הבית ספרית על רקע פחות במעמדו האידיאולוגי, המחלוקות הפוליטיות והסיכונים הביטחוניים.⁴⁸ השינוי משתקף גם במעמדו של המורה בטיול. אם בעבר דמותו של המחנך המיתולוגי הושתתה גם על היותו מדריך, המוביל את תלמידיו בנבכי שבילי הארץ ויוצק בהם אהבת מקום,⁴⁹ היום לרוב המורים אין הידע והכישורים הללו, ורבים רואים בטיול השנתי סוג של עונש.⁵⁰ למעשה רבים מהטיולים מודרכים לא על ידי מחנכי הכיתות אלא על ידי המורים לשל"ח (שדה לאום חברה) או מדריכים חיצוניים מקצועיים.

בתי ספר רבים מעסיקים חברות טיולים שמספקות להם ב"עסקת חבילה" את האוטובוסים, את המדריכים, את המלווים (מאבטחים וחובשים או מגישי עזרה ראשונה), כניסות לאתרים, לינה ופעילויות חיצוניות (תקליטן, שייט, קייטרינג בשטח וכו'). על פי רוב בערבים מתקיימת פעילות חברתית כמו ערב דיסקו, קריוקי או משחקי חברה שונים, המאורגנים על ידי חברות מקצועיות. כך לובש הטיול אופי מסחרי והדוניסטי.⁵¹

לאור התמורות שתוארו לעיל, אפשר להבין, מדוע לפני מספר שנים שלח פורום ההורים הארצי מכתב אל שרת החינוך דאז, יולי תמיר, והתריע שיש לבטל את מוסד הטיול השנתי. לטענתו, "חלק לא מבוטל מטיולים אלו מהווה חממה לאלימות, חרם על ילדים, התעללות, רצח וגם אונס... אין למערכת אומץ וכוח לעמוד מול לחץ התלמידים וההורים שרוצים טיולים למרות התוצאות הנוראיות שלהם. בעבר היו התלמידים נדרשים לבצע מטלות לפני היציאה לטיול... היום ילדים מביאים רד-בול, וודקה ונרגילות... זה כבר לא מפעל חינוכי אלא חממה לאלימות. הטיולים כבר מזמן אינם מקור למידה אלא מקור להשתוללות, בזבוז, אלימות, אכילת יתר ואין סוף מסרים שליליים שהמערכת מתעקשת להעביר לילדים".⁵²

שירלי גלסנר הדריכה מאות טיולים דרך חברות טיולים שונות, כמו גם ישירות מול בתי ספר מגוונים. ב-2012 היא כתבה סיכום של התופעה (במסגרת עבודת סמינר אוניברסיטאית), המבוסס על ניסיונה העשיר, על ספרות מחקרית ועל ראיונות עם אנשי מפתח: "בשנים עשרה השנים שבהן אני עובדת כמדריכת טיולים הזדמן לי לעבוד עם בני נוער בכל הגילאים, שהמשתתף לכולם הוא היותם בני דור ה-Y. משיחות עימם ומכריית אוזן לשיחות ביניהם לבין עצמם נוצר אצלי הרושם שבני נוער (כוונתי בעיקר לבני נוער בגילאי חטיבה עד תיכון - 12 עד 18) כיום לא אוהבים לטייל בארץ, בעיקר במסגרת בית הספר. הם יוצאים לטיולי בתי ספר רק כי הם חייבים, וגם אז, כפי שניתן להתרשם מרשימת השאלות המייצגות שהבאתי, נוטים 'לקטר' הרבה. כבר בתחילת המסלול הם רוצים לסיים אותו ולהגיע לאוטובוס או לאכסניה (בטיולים בני יותר מיום אחד), הנופים, ההסברים וההפעלות בקושי מעניינים אותם, ורוב הזמן הם עסוקים בשיחות בינם לבין עצמם ובשמיעת מוזיקה באוזניות. האוטובוס והאכסניה המיוחלים הופכים להיות האטרקציה בה' הידיעה של הטיול. הציפייה לפעילות הערב (שבמקרים רבים כוללת תקליטן ו/או פעילות אחרת כלשהי) תופסת את מקומה של ההתלהבות מנופי ואתרי הארץ.

מנגד, במסלולים שבהם עובר 'שביל ישראל' (שביל הליכה באורך של כ-940 קילומטרים החוצה את הארץ מקיבוץ דן שבאצבע הגליל ועד אילת. השביל נחנך בשנת 1995) יוצא לי לפגוש לעתים מזומנות אנשים צעירים, בדרך כלל אחרי השחרור מהשירות הצבאי, שהולכים את השביל לכל אורכו במטרה 'להכיר את הארץ דרך הרגליים' (ציטוט מפי זוג מטיילים שפגשתי). כמו כן, חברה המתגוררת במצפה אבירים שבגליל העליון, שסמוך לו עובר מסלול הליכה המכונה 'מים אל ים' (מסלול הליכה באורך כ-70 קילומטרים מחוף אכזיב שלחוף הים התיכון אל חופי הכנרת) גם מספרת לי על בני נוער רבים ההולכים בו, במסגרות שונות, ומורה לשל"ח בתיכון יודע לספר על עלייה משמעותית במספר בני הנוער הנרשמים לקורסי מד"צים ומש"צים, ועל הגעה בשמחה לטיולים. למרבה הצער, היחס המספרי נוטה באופן בולט לקבוצה הראשונה: לעדרי המפונקים. זאת ועוד, כמי שמדריכה טיולי משפחות שנים רבות, אני יכולה להעיד על כך שברוב המקרים של טיולי המשפחות, אין בני נוער בגיל 12-13 ומעלה, אלא רק ילדים צעירים יותר שמצטרפים להוריהם. כשאני שואלת את ההורים היכן הילדים הגדולים יותר, התשובה על פי רוב היא שהם כבר לא רוצים לבוא לטיולים האלו ויש להם עיסוקים חברתיים משלהם. וכדי להמחיש, להלן מגוון מייצג של שאלות שנשאלו על ידי תלמידי כיתה י' מאחד התיכונים במרכז הארץ, שיצאו לטיול ברמת הגולן בהדרכת, אוקטובר 2011:

- 'אוף, מתי כבר מגיעים? נמאס לי.'
- 'מה אני צריך את זה?'
- 'ואו, איזה יופי! שווה!'
- 'המדריכה, איך האכסניה? שווה? יש טלביזיות בחדרים?'
- 'יש מספיק שקעים של חשמל בחדר? אנחנו צריכים להטעין את הפלאפונים.'
- 'כן, כן, ממש יפה כאן. האוטובוס קרוב?'
- 'וואלה, כמה עולה לגור פה?'
- 'מתי קמים בבוקר? אפשר לישון עד מאוחר?'⁵³

ילדי הפסטיגלים

ב-1981 נערך בחיפה הפסטיגל הראשון כאירוע חנוכה של העיר, ועם השנים החל המופע לנדוד גם לערים נוספות והפך למופע פופולרי ולחלק בלתי נפרד מחופשת החנוכה.⁵⁴ ילדים רבים צפו בפסטיגל גם בטלוויזיה,⁵⁵ וחזרו וצפו בו עוד ועוד בקלטות הווידיאו. שירי המופע התנגנו באוזניהם בגנים, במכוניות ובבתים בזכות קלטות השמע ומאוחר יותר בזכות התקליטורים.

עם השנים קמו מתחרים שונים לפסטיגל: הצגות שבהן שיחקו כוכבי הילדים העכשוויים לצד שחקני תיאטרון ותיקים וכן פסטיבלים שונים שיועדו לילדים. המופעים הועלו בעיקר בתקופות החגים, שבהן ההורים מרבים לצאת ולבלות עם הילדים. אפילו הקניונים בערים הרימו הפקות ותחרויות קטנות באותו סגנון כדי לעודד את ההורים והילדים לבקר בהם. כך הפכה מוזיקת הילדים בכלל ושירי הפסטיגל בפרט לאחת מחוויות היסוד החשובות ביותר של דור ה-Y.

מוקד נוסף של תרבות פנאי בעולמם של ילדי דור ה-Y היה המתנ"ס (מרכז תרבות נוער וספורט). החברה למתנ"סים הוקמה כבר ב-1969, אבל רק בשלהי שנות השבעים ובמהלך שנות השמונים והתשעים נפרסה ברחבי הארץ רשת מתנ"סים ברמת בינוי גבוהה ועם היצע חוגים מרשים, שהביאה להגדלה משמעותית של סל הפעילות האמנותית והספורטיבית אחר הצהריים, בעיקר ביישובים קטנים ומרוחקים.⁵⁶ באותה תקופה גם התרבו והשתכללו הגנים הציבוריים ומתקני השעשועים בערים ובמרכזי הקניות.⁵⁷

דור ה-Y היה אפוא דור הילדים הראשון בארץ שעמד לרשותו מבחר חסר תקדים של פעילויות פנאי ומתקני בילוי ציבוריים בקרבת הבית. זה גם הדור הראשון שההורים הרבו ללוות אותו לפעילויות הללו ולעיתים גם לשחק איתו ולצידו.

דור האספרסו, המקדונלדס והסושי

צעירים בישראל

עוז אלמוג

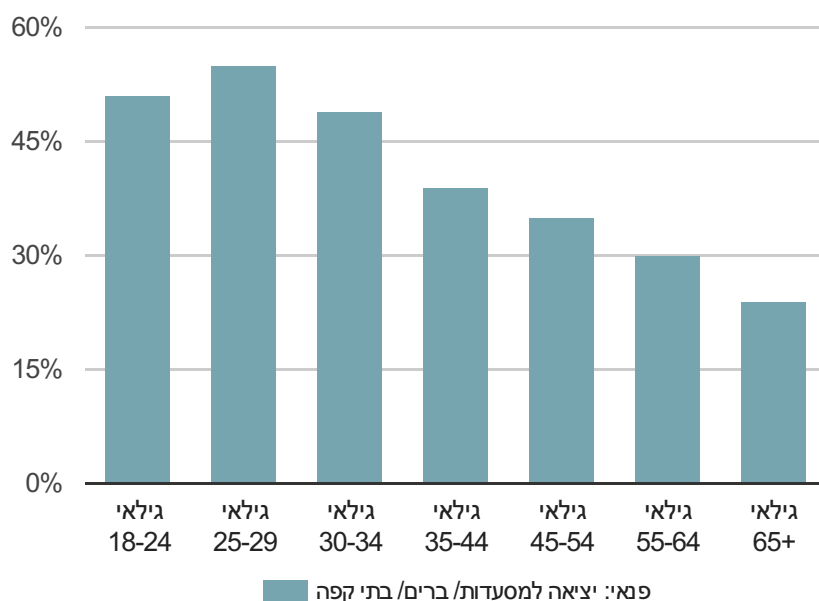
החל במחצית שנות התשעים נפרסו ברחבי הארץ רשתות קפה חדשות ששינו את מפת הקפה בארץ ('ארומה', 'ארקפה', 'לחם ארז' ועוד).⁵⁸ סקרים שפורסמו באותה עת חשפו שהשינוי בתרבות בתי הקפה מתבטא לא רק באיכות הקפה והמזון הנלווה ובתדירות הביקורים, אלא גם במבקרים עצמם: יותר נשים, יותר צעירים ויותר עוברי אורח, שמגיעים בגפם לאתנחתא ארומתית כך סתם באמצע היום. בית הקפה הפך בשלב זה גם למקום המועדף ביותר לפגישות רומנטיות, בשל האווירה הנעימה והאפשרות לבלות ללא הוצאה כספית גדולה.

במחצית העשור הראשון של המילניום הצטרפו בתי הקפה למהפכת האינטרנט והחלו להציע ללקוחותיהם "נקודות חמות", המאפשרות חיבור אלחוטי לרשת. השירות הזה חיזק את הדימוי הביתי של בתי הקפה ומשך אליהם יותר ויותר אוכלוסייה צעירה.

במקביל למהפכת הקפה התחוללה בישראל גם מהפכה בתחום המסעדות. בזו אחר זו הגיעו ארצה רשתות מזון מהיר בינלאומיות (מקדונלדס, פיצה האט ועוד), שהפכו את האכילה בחוץ לעניין שבשגרה. הראשונים שהתמכרו לקטשופ, מיונז, גבינות שמנות ולחמניות היו הצעירים. גם מספר המסעדות הפרטיות ומגוון סוגי האוכל המוגש בהן גדלו בקצב מסחרר וכך גם מוצרי המדף ברשתות המזון. מה שנתפס בעבר כמותרות של עשירים הפך למוצר נגיש ובנאלי עבור רוב הציבור.

דור ה-Y נולד לתוך המהפכה הקולינרית ובמידה רבה האיץ ושיכלל אותה. ההמבורגר, הפיצה והסושי עבורם הם כמעט מה שהפלאפל היה עבור הוריהם. בתי הקפה והמסעדות ברחבי הארץ - ובעיקר בתל-אביב וסביבתה - מלאים באוכלוסייה צעירה (רבים מבעלי המקומות הללו הם בעצמם צעירים) והאווירה בתוכם משקפת את סגנון החיים והערכים של דור ה-Y.

גלישה באינטרנט למסעדות/ ברים/ בתי קפה לפי קבוצות גיל

מקור: מן, רפי ולב-און, אזי. אפריל 2014. דו"ח שנתי: התקשורת בישראל 2013 סדרי יום, שימושים ומגמות. בית הספר לתקשורת, המכון לחקר מדיה חדשים, חברה ופוליטיקה, המרכז האוניברסיטאי אריאל בשומרון.

דור המסכים

מהשכונה לחדר הפרטי

צעירים בישראל

שמעון קדוש
באדיבות דוכרות אונ' חיפה

בראשית שנות השמונים הופיעו בישראל ספריות הווידאו. הן יצרו תחליף לטלוויזיה החד-ערוצית, ששידוריה הסתיימו בחצות, ומשכו יותר ויותר ילדים ובני נוער להישאר בביתם.⁵⁹ לבני דור ה-Y ניתנה אפוא לראשונה האפשרות לצפות בילדותם ובבגרותם בסרטי קולנוע רבים בעלות נמוכה.

גם משחקי המחשב משכו את ה-Yניקים מרחובות השכונה לתוך הבית.⁶⁰ חנויות המחשבים, הצידור המשרדי והספרים החלו להציע מגוון של משחקי מחשב (ומאוחר יותר פלייסטיישן ודומיו), והתחביב הזה נעשה ממכר עבור רבים גם אחרי שבגרו.

הופעת חברות הטלוויזיה בכבלים בראשית שנות

התשעים, ומאוחר יותר גם חברת הטלוויזיה בלוויין, לצד הקמת ערוץ 2 וערוץ 10, חוללו מהפכה בתרבות ובהרגלי צריכת הטלוויזיה בישראל. מטפטוף מבוקר של ערוץ ממלכתי מכופתר עברו הצופים הישראלים לשטף של עשרות ערוצים מחו"ל ולטלוויזיה מקומית עשירה ודינמית לכל אורך שעות היממה.

דור ה-Y חווה את התפתחות הטלוויזיה המסחרית בזמן אמת ותודעתו עוצבה בהשפעתה. אם בעבר היתה מקובלת מעין הפרדה בין זמן הצפייה של הצעירים (בין השאר בגלל הצורך להשכים לבית-הספר) לבין זמן הצפייה של המבוגרים, בתקופת ילדותו של דור ה-Y היא כמעט ונעלמה. יתר על כן, יותר ויותר תוכניות ששודרו ושהופקו בערוצים המסחריים הופנו לבני נוער מתוך הנחה שהם הצופים הנלהבים במשפחה, והם אלה שמכתיבים את טעמיה.⁶¹

הצפייה האינטנסיבית השפיעה על דפוסים רבים של המשפחה הישראלית. כך למשל, היא דחקה את הארוחות המשפחתיות לקרן זווית ויצרה דפוס של אכילת "נשנוש" מול הטלוויזיה, החביבה על ה-Y ניקים עד היום.

הרגלי צפייה בטלוויזיה בתקופת הילדות של ה-Y ניקים

הצפייה בטלוויזיה היא אמצעי תרבות הפנאי הפופולארי ביותר בישראל (94.7% נהגו לצפות בה)	ל-41% יש שני מקלטי טלוויזיה בבית, ול-16% שלושה מקלטי טלוויזיה ויותר
כ-51% צופים בממוצע עד שתיים ביום	כ-38% צופים 2-3 שעות ביום, ו-11% צופים מעל 4 שעות ביום
הסלון הוא חדר הצפייה הפופולארי ביותר (86% צפו בו)	30% צפו גם בחדר שינה
בזמן שהטלוויזיה פועלת	43% מהצופים היו עסוקים גם בשיחה טלפון, ו-20% היו עסוקים בקריאה מתוכם
43% נרדמים מול הטלוויזיה לפחות פעם בשבוע	20% תופסים תנומה שלוש פעמים בשבוע ויותר
רק 6% מעידים על עצמם שהם מכורים לטלוויזיה	41% מההורים לבני 4-14 אומרים כי אחד מילדיהם מכור לטלוויזיה
40% נוהגים לעבור מערוץ לערוץ	23% מדלגים כל הזמן בין הערוצים

מקור: בירנברג, יואב. 13.10.1995. יושב בתחתונים ומסתכל על העולם. ידיעות אחרונות, מוסף 7 לילות, עמ' 2-5.
נתונים: הסקר נערך על ידי מכון גיאוקרטוגרפיה עבור ידיעות אחרונות בקרב מדגם מייצג של האוכלוסייה הבוגרת בישראל.

עד כמה השפיעה הטלוויזיה על צעירים?

השפעת הטלוויזיה	
78% מבני הנוער טוענים	שתוכניות טלוויזיה משפיעות או משפיעות מאוד על התנהגותם
74% מבני הנוער טוענים	שתוכניות טלוויזיה משפיעות על עמדות בני נוער ביחס לחברה
בנוגע לסוג ההשפעה הרעות חלוקות	55% חושבים כי לטלוויזיה השפעה טובה וגם רעה, ואילו 27% אומרים כי השפעת הטלוויזיה שלילית בלבד
4% מבני הנוער ציינו את "מה אתם הייתם עושים"	כתכנית שהשפיעה לטובה
12% מבני הנוער ציינו את "האח הגדול", ו-8% את "הבורר"	כתכנית שמשפיעה לרעה על בני נוער
כ-24% מבני הנוער סקרים דיווחו	כי שמעו על ילדים שעשו דברים רעים בעקבות הטלוויזיה וציינו אלימות, חיקוי דמויות ועוד
בנוגע לתפקידי הטלוויזיה	72% ציינו כי מטרתה היא לבדר, ורק 33% אמרו כי היא צריכה להעביר מסרים חינוכיים
41% מבני הנוער דיווחו	שראו הרכה תכניות שיש בהן מין או דיבור גס
35% מבני הנוער דיווחו	שראו תכניות שיש בהן אלימות
קרוב לשני שלישי מבני הנוער חשבו	שתוכניות בעלות אופי אלים עלולות להגביר אלימות בקרב בני נוער

מקור: בר זוהר, אופיר. 30.5.2011. 78% מבני הנוער: תוכניות טלוויזיה משפיעות על ההתנהגות. דה-מרקר.

נתונים: סקר עבור הרשות השנייה ב-2011, נערך בקרב 500 בני נוער בגילאי 15-17 והוצג על ידי מנכ"ל הרשות השנייה מנשה סמירה ביום עיון שנערך על ידי הרשות השנייה.

ערוצי הילדים כבייביסיטר לאומי

במשך יותר מעשרים שנה שידרה הטלוויזיה החינוכית הממלכתית את תוכניותיה בשעות הבוקר והצהריים, ואלה היו מכוונות לתלמידי ישראל. בשנות התשעים הורחבו שידורי הטלוויזיה החינוכית גם לערוץ 2 ולטלוויזיה בכבלים.

תוכניות רבות שהופקו בערוץ הפכו לפופולריות מאוד בקרב ילדי דור ה-Y - חלק בלתי נפרד מזיכרון הילדות שלהם (למשל, 'פרפר נחמד', 'בלי סודות', 'ציפיטפוט', 'רחוב סומסום'). לצד תוכניות הילדים והנוער והתוכניות ללימוד זהירות בדרכים, היסטוריה, יהדות, אנגלית, ספרות וחשבון, נוספו רצועות בידור קלילות, מגזינים תרבותיים ותוכניות קומיות (למשל, 'זהו זה', 'קרובים קרובים', 'פלטפוס') וכן תוכניות אקטואליה ואירוח (למשל, 'ערב חדש', 'תיק תקשורת', 'מבט נשי').

אבל את המהפכה האמיתית בתרבות הצפייה של ילדים ונוער בארץ חולל ערוץ הילדים, שעלה לאוויר ב-1989. שידורי הערוץ זכו להצלחה והורחבו בהדרגה, והמנחים צברו פופולריות הולכת וגדלה.⁶²

תוכניות ושעשועונים כגון 'כדור פורח', 'הכיתה המעופפת', 'ששטוס' ו'המחסן של כאילו' היו אהובות מאוד בקרב ילדים, ושעות הצפייה מייד אחרי ההגעה מהגן ומבית-הספר היו לדפוס קבוע.⁶³

ההתמכרות גדלה כאשר הערוץ החל לשדר (מ-1994) סדרות פעולה לילדים ולנוער וכן סדרות פופולריות מיובאות מארצות-הברית.⁶⁴ אחת הסדרות המשפיעות ביותר היתה 'בברלי הילס 90210', שבמרכזה חבורה מלוכדת של

תיכונים ומוערכות היחסים הרומנטיות שלהם. כך למדו הצופים הצעירים, בין היתר, שהחברים, הביילוי והמראה החיצוני הם הדברים החשובים בחיים.

ערוץ הילדים גם חיזק את האוריינטציה הדיגיטלית, באמצעות משחק טלוויזיה אינטראקטיבי בשם "הוגו" (עלה ב-1994), שהפך ללהיט, והוליד לימים תוכנית מורחבת בשבת בבוקר בשם "עולמו של הוגו". עם הזמן עלו שידורים נוספים אשר ניסו להתאים עצמם לתופעת האינטרנט שהחלה לתפוס תאוצה באותו זמן (למשל, "מרכז עניינים").

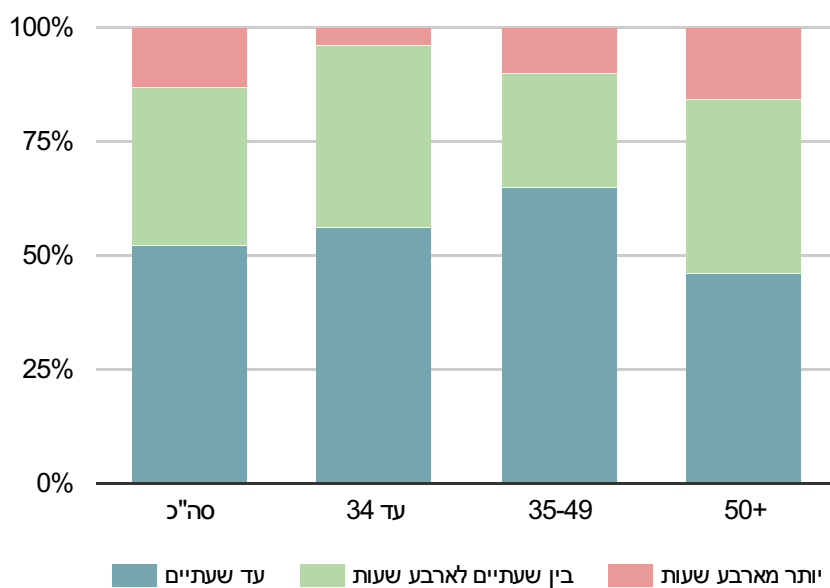
בקיץ 1995 החלו להתקיים מופעי "עיר ערוץ הילדים", אשר נדדו בכל שבוע לעיר אחרת, והועברו בשידור ישיר. המופעים כללו בימות ענק, שעליהן הופיעו המנחים (שבשלב זה כבר היו סלבריטאים של ממש), רחבות משחקים והפעלות אחרות בסימן תוכניות שונות של הערוץ. במקביל שולבו תוכניות אישיות של כוכבי הערוץ.⁶⁵ כוכבי ערוצי הילדים זכו להערצה סוחפת, שעל בסיסה גם נבנו פסטיבלי הילדים.

שנת 2000 סימנה את תחילתו של שינוי תפיסתי רחב בשידורי הערוץ. החל משנה זו הושם דגש מרכזי על סדרות אנימה⁶⁶ וטלנובלות לנוער.⁶⁷ הפקות המקור הלכו והתרבו, ועם השנים נוצרו סדרות דרמה וקומדיה שרובן הפכו ללהיטים.⁶⁸

בסוף 2003 החלו בערוץ לקיים את "טקס נבחרי הילדים", המציג את בחירות ילדי ישראל בתחומים שונים. אפשר שכאן הונח חלק מהתשתית לתפישת הסלב הצעיר - שהגיעה לשיאה עם התפתחות תרבות "הכוכבים הנולדים"⁶⁹ בערוצים 2 ו-10.

ערוץ הילדים המשיך להיות פופולרי במשך שנים רבות, אבל דומה כי בדור האחים הקטנים של דור ה-Y זה כבר לא אותו סיפור. הן בשל התפתחות ערוצי הילדים הזרים בכבלים, הן בשל התפתחות האינטרנט⁷⁰ והאפליקציות והן בשל אובדן עניין ושחיקה.⁷¹

כמה שעות ביום בממוצע אתה נוהג לצפות בטלוויזיה (מתוך אלה שצופים)?

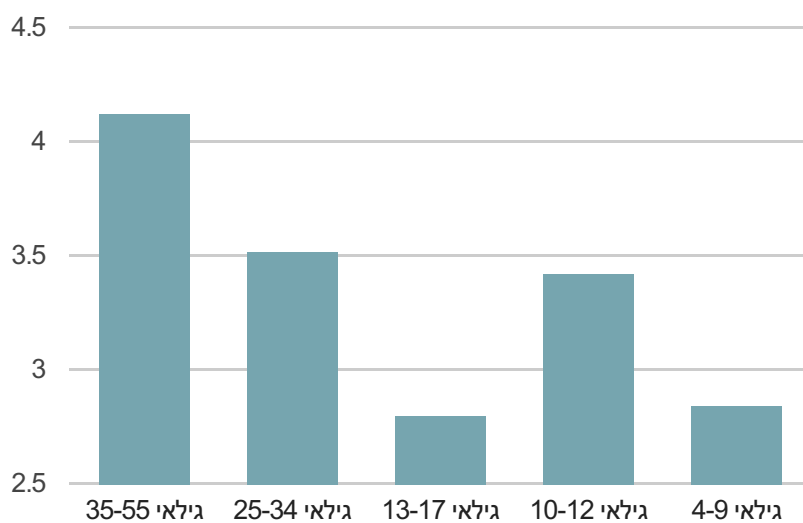

מקור: דרוקמן, ירון. 5.5.2014. 66 לישראל: צעירים ימניים, מבוגרים מסודרים. Ynet.

נתונים: סקר מיוחד שנערך עבור ynet על-ידי מכון רפי סמית. הסקר נערך בקרב 500 גברים ונשים כמדגם מייצג של האוכלוסייה היהודית הבוגרת (בני 18 ומעלה).

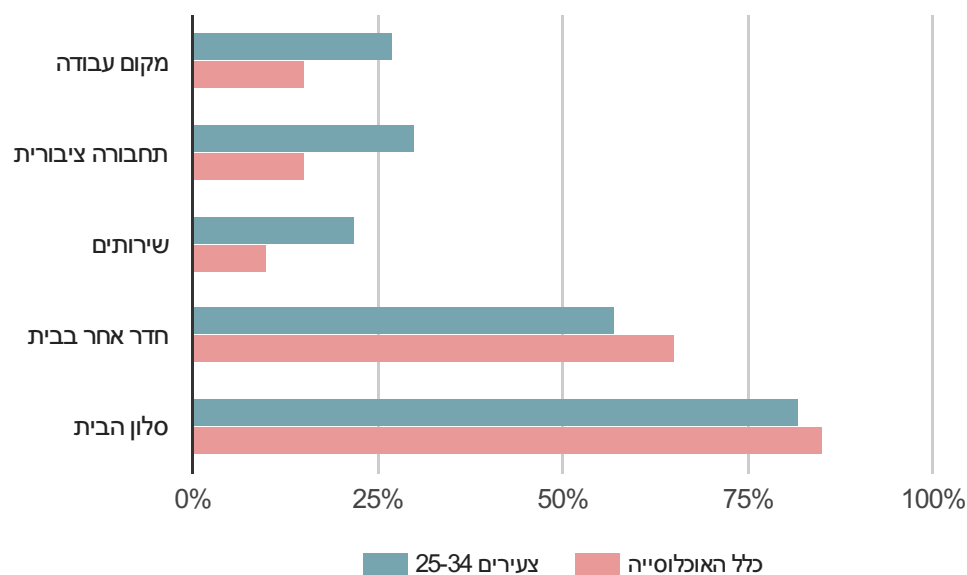
הערה: אפשר להניח שהנתונים על הצעירים היו מובהקים יותר אם היו נבדקים על האוכלוסייה הלא דתית בלבד וללא הכללת אוכלוסיית החיילים.

ממוצע שעות הצפייה ביממה בקבוצות גיל שונות (2008)

מקור: הרשות השנייה לטלוויזיה ולרדיו. 15.1.2009. פעילות הרשות השנייה ביחס לילדים ובני נוער. הרצאה במסגרת יום עיון באורנים - המכללה האקדמית לחינוך.
הערה: על פי נתוני הוועדה הישראלית למדרוג.

היכן צופים בתוכן טלוויזיוני?

מקור: אריאל, ירון וכרמל, עופר. 15.5.2012. מדד יזרעאל לצפייה בטלויזיה. מכללת עמק יזרעאל.
 נתונים: הסקר בוצע על ידי מכון "מחשוב - מחקרי שוק ודעת קהל". השתתפו 596 משיבים, המהווים מדגם מייצג של האוכלוסייה היהודית בישראל בגילאי 15+.
 הערה: סקר מיוחד לקראת פסטיבל שובר מסך השמיני (2012).

צפייה בערוצים המרכזיים

היקף הצפייה הממוצע בטלוויזיה בישראל	קרוב ל-4 שעות ביממה
שיעור הצפייה בערוצי הברודקאסט (24, 33, 1, 2, 9, 10, 23)	57.5% מסך הצפייה של משקי הבית היהודים בשעות הפריים טיים
בערבים שבהם שידרה בערוץ 2 הזכיינית "קשת"	צפו בערוץ 1.37 מיליון איש בממוצע
בערבים שבהם שידרה בערוץ 2 הזכיינית "רשת"	צפו בערוץ 1.18 מיליון איש בממוצע
הצפייה הממוצעת בערוץ 10	כ- 769 אלף איש בממוצע

מקור: מן, רפי ולב-און, אזי. יוני 2013. דוח שנתי: התקשורת בישראל 2012 - סדרי יום, שימושים ומגמות. המכון לחקר מדיה חדשים, חברה ופוליטיקה בשיתוף יפעת מחקרי מדיה וקנטאר מדיה מחקרי TGI, בית הספר לתקשורת, אוניברסיטת אריאל בשומרון.

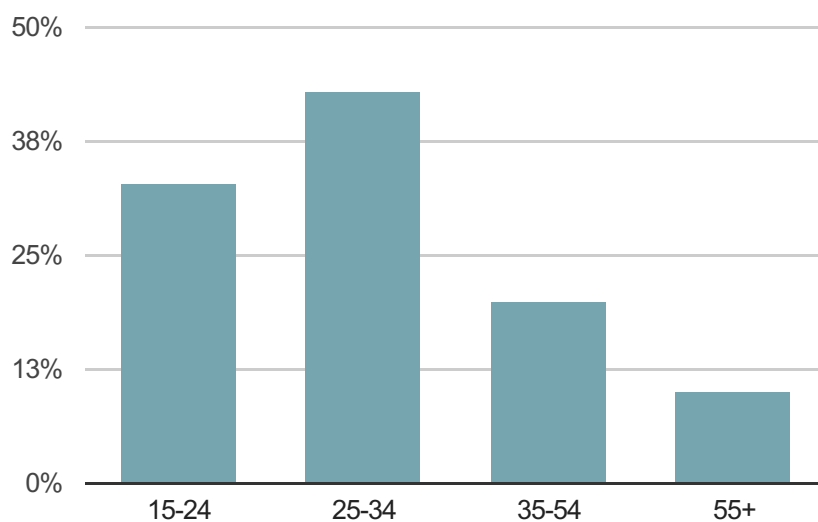
הערה: נתוני הצפייה של הוועדה למדרג מבוססים על פאנל המורכב מ-580 בתי אב וכ-2,100 פרטים, המהווים מדגם סטטיסטי מייצג של אוכלוסיית בעלי מקלטי הטלוויזיה בישראל, ששיעורה 93% מכלל האוכלוסייה.

עשר התכניות המובילות לשנת 2008 בקרב נוער 12-17 בערוצים 2 ו-10

שם תוכנית
ארץ נהדרת - עונה 6
האח הגדול 2008
האח הגדול - ההרחה
כדורסל: מכבי ת"א / צסק"א מוסקוה
האח הגדול - חוזרים הביתה
מה קורה אח שלו
הישרדות האייים הקריביים
מלחמת העולמות - אודישנים
כדורגל: בית"ר ירושלים/ בני סכנין
כדורגל: גרמניה/ ספרד

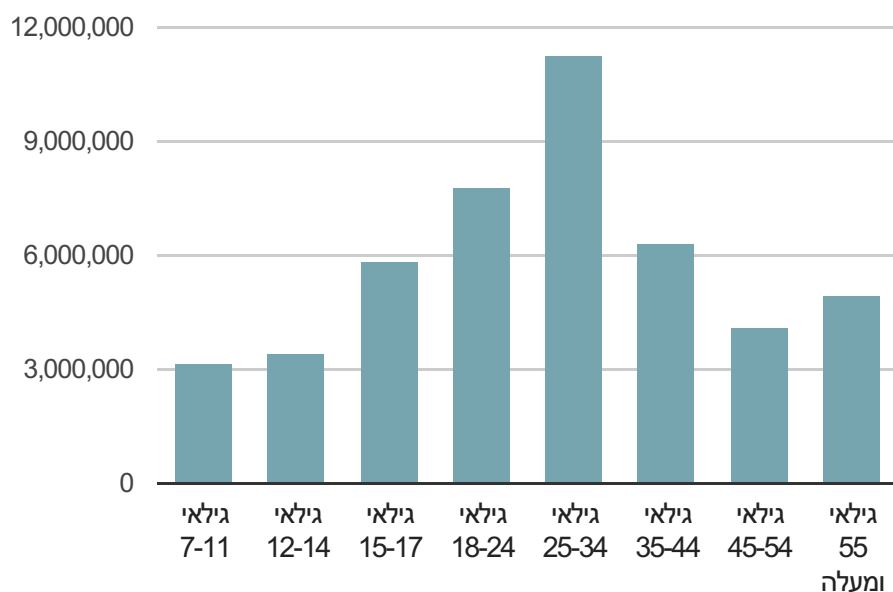
מקור: הרשות השנייה לטלוויזיה ולרדיו. 15.1.2009. פעילות הרשות השנייה ביחס לילדים ובני נוער. הרצאה במסגרת יום עיון באורנים - המכללה האקדמית לחינוך.

הורדת תוכן טלוויזיוני מהאינטרנט בטרם שידורו בטלוויזיה

מקור: אריאל, ירון וכרמל, עופר. 15.5.2012. מדד יזרעאל לצפייה בטלביזיה. מכללת עמק יזרעאל.
 נתונים: הסקר בוצע על ידי מכון "מחשוב" - מחקרי שוק ודעת קהל". השתתפו 596 משיבים, המהווים מדגם מייצג של האוכלוסייה היהודית בישראל בגילאי 15+.
 הערה: סקר מיוחד לקראת פסטיבל שובר מסך השמיני (2012).

מספר צפיות חודשי בוידאו באינטרנט לפי גילאים

מקור: מן, רפי, לב-און, אזי. אפריל 2014. דוח שנתי: התקשורת בישראל 2013 - סדרי יום, שימושים ומגמות. המכון לחקר מדיה חדשים, חברה ופוליטיקה בשיתוף יפעת מחקרי מדיה וקנטאר מדיה מחקרי TGI, בית הספר לתקשורת, אוניברסיטת אריאל בשומרון.

הערה: נתוני ועד המדרג, ינואר 2013.

צעירים בטרנס

האקסטזה הדיגיטלית

צעירים בישראל

עוז אלמוג

תרבות המוזיקה והריקודים בארץ עברה התפתחות אבולוציונית. מריקודי ההורה בהתיישובות העובדת ובתנועות הנוער, דרך הריקודים הסלונים של החברה העירונית והדיסקוטקים של שנות השישים ועד למגה-קלבים שהתפתחו בעיקר בכרך התל-אביבי.⁷²

מועדונים⁷³ כמו ה'דולפינריום', ה'קולוסיאום',⁷⁴ ה'פינגווין',⁷⁵ ה'סינרמה', 'האומן', 'אלנבי 58', וה'TLV' הם חלק מרשימה ארוכה של מיתולוגיה מקומית המוכרת בעיקר לילידי שנות השבעים והשמונים. כל אחד מהמקומות הללו תרם עוד נדבך בהתפתחות תרבות הבילוי הצעירה בארץ.⁷⁶

גם למופעי הרוק באולמות ותחת כיפת השמיים היה תפקיד בהתפתחות הזאת. מימי נואיבה שבסיני, דרך פסטיבל ערד ועד להופעות בקיסריה ובפארק הירקון.

עם חדירת טכנולוגיית המחשב עבר עולם המוזיקה שינוי עמוק. תוכנות המחשב הפכו למעין כלי נגינה נוסף ויצרו דגם חדש של אמן-בדרן, שהוא תערובת של מוזיקאי, טכנאי, מפיק ומרקיד. אלה הניחו את הבסיס להתפתחות תרבות הטרנס, שבמרכזה מוזיקה אלקטרונית מז'אנרים שונים. בקצה הסקאלה עומד סגנון ה"טכנו" - משפטים מוזיקליים, המנוגנים בלופ ללא מילים במטרה להפנט, בדומה לסם כימי.

תרבות הטרנס היא יותר מתרבות בילוי, כשם שהפופ ותופעת "ילדי הפרחים" של שנות השישים היו יותר מתופעה מוזיקלית-בידורית. היא כוללת מספר מרכיבים טיפוסיים: מוזיקת מחשב שהולמת בעוצמה (דגש על בס, תופים וצליליים מתכתיים); אפקטים חזותיים שמייצרים אווירה אקסטאטית (אורות מהבהבים, בדים צבעוניים, לבוש בסגנון הודי, גרפיקה ממוחשבת ועוד);⁷⁷ ריקוד "רובוטי" המורכב מתנועות פשוטות ונמרצות של הגוף, הראש והידיים; שימוש שכיח באלכוהול, סמים "קלים" (קנאביס) וסמי הזיה (אסיד, קוקאין, אקסטזי וכו'), שנועדו להעצים רגשות, להסיר מחסומים ולהתמסר ליצרים;⁷⁸ די ג'יי שמשמש כמנהיג המסיבה ומתפקד כמעין שמאן השבט;⁷⁹ אתרי טבע פסטורליים שבהם מתקיימות המסיבות מרובות המשתתפים מאמצע הלילה ועד הזריחה.

"אני רוצה לזוז": נגן לִי DJ, תגביר את ה-PA / בלהיז ת'שכנים כבר קיבלת BA / שחק במיקסר, סנוור בפליקר / פתח ת'מיקרופון ושחרר לספיקר / אני שולט ברחבת הריקודים כבר 10 שנים / הזזתי ישבנים עם מיקרופון עוד משנות ה-90 [...] / אוסף קצת חיים בין פיגוע לפיגוע / מעשן סמים קלים, הם מקלים לי על הרוח / רוקד ושר בלי לשאול מדוע [...] / המוזיקה עוטפת אותי, משקפת אותי / מסובבת אותי / מנשבת, אוהבת, יושבת, שואבת / מנהלת אותי [...] / מחרמנת אותי, משמנת אותי / המוזיקה מפנקת אותי / הקצב, הסגנון, הבחורות שכמועדון / הבמה, המיקרופון, התהילה, השעון.⁸⁰

השימוש בחומרים פסיכואקטיביים בקרב מבוגרים בגילאי 18-40 (באחוזים)

סוג חומר	1989	2005
שימוש כלשהו	6.6	10.5
קנאביס	3.1	8.5
חשיש	-	7.1
מריחואנה	-	7.3
אקסטזי	-	0.7
פופרס	-	0.6
ל.ס.די.	0.2	0.5
קוקאין	0.2	0.6
הרואין	0.3	0.3
חגיגת	-	2.6

מקור: אתר הרשות למלחמה בסמים, מצגת "השימוש בחומרים פסיכואקטיביים בקרב תושבי מדינת ישראל - 2005".

הטראנס צבר תנופה בשלהי שנות השמונים במועדונים הלונדוניים⁸¹ ואחר כך התפשט לבירות אחרות במערב ולמרכזי התרמילאים במזרח הרחוק, שבהם התגודדו צעירים מכל רחבי העולם (בעיקר גואה בהודו וקופנגן בתאילנד).⁸²

הישראלים נדבקו מהר מאוד בחיידק החדש, בשל סקרנותם ונטייתם לחקות את הגויים, ובעיקר משום שהם טיילו במזרח הרחוק בהמוניהם. מסיבות הטראנס הפכו לחלק בלתי נפרד מ"הטיול הגדול" ובהדרגה יובא המודל גם ארצה.⁸³

בראשית דרכה כללה "קהילת הטראנס" הישראלית לא יותר ממאות בודדות של "בוגרי הודו". רובם הכירו זה את זה ופעלו מחוץ לאור הזרקורים.⁸⁴ עם הזמן עלתה התפוצה ומסיבות הטבע צמחו מעשרות בודדות של חוגגים לכמה מאות, שהתגודדו בסופי שבוע בפארקים ובחופים ברחבי הארץ.⁸⁵

המסיבות לא פורסמו ברבים והידיעה עליהן עברה בעיקר מפה לאוזן. בתחילה הן לוו בהתנגשויות עם המשטרה, אך החל ממחצית שנות התשעים חל ריכוך ביחסה של המשטרה ופעילותה התמקדה בעיקר בלכידת מפיצי הסמים ופחות בשיבוש המסיבות עצמן.⁸⁶ במקביל גבר הלחץ הציבורי להתיר את המסיבות בשם ערכי החירות וחופש הביטוי.⁸⁷

לקראת שלהי שנות התשעים החלה גם העיתונות לגלות יחס אוהד יותר לתופעת הטראנס והסיקור נעשה חיובי יותר.⁸⁸ בשלב הזה כלל "שבט הטראנס" הישראלי כ-200 אלף איש (יש הגורסים שלפחות שליש מאוכלוסיית גילאי 18-30 ביקרה אז במסיבות ובמועדוני המוזיקה האלקטרונית בקביעות).⁸⁹ גם הפרופיל הדמוגרפי של הבליינים

במסיבות הללו החל להתגוון, והטראנס הפך לתופעה חברתית סוחפת המייצרת נורמות ומוסכמות חדשות לא רק בתחום המוזיקה והריקודים אלא גם בתחום האופנה⁹⁰ והלשון.⁹¹

אחת הסיבות לפופולריות הגוברת של תרבות הטראנס היתה העמקת ההשפעה של תרבות הניו-אייג' על הדור הצעיר בישראל. היא באה לידי ביטוי בין השאר במסורת חדשה של "פסטיבלי שאנטי" בחיק הטבע,⁹² שלמעשה ייבאו ומסחרו דפוסי בילוי שהתפתחו בתרבות התרמילאים במזרח הרחוק ובדרום אמריקה.

אלו היו אירועים בהם התגודדו אלפים רבים של אנשים מכל הגילאים: בני נוער, צעירים בשנות העשרים, משפחות וילדים.⁹³ פסטיבלים אלו הביאו רוח חדשה, היות שאין מדובר במפגש מוזיקלי בלבד, אלא בכינוס באווירת ניו אייג'.⁹⁴ הערה: ה-Y ניקים בילו בנערותם בפסטיבלים אלה, שהשפיעו על אוריינטציה הבילוי שלהם.

במקביל עבר הטראנס גם למועדונים, ששכללו את המסיבות באמצעות אפקטים אודיו-ויזואליים (קירות צבועים בגוונים שונים, תקרת אלומיניום, מערכת הגברה עם רמקולי ענק, בלונים, קונפטים, זיקוקים וצופרים), פירוטכניקה ממוחשבת (מכונות עשן, מסכי ענק להקרנת וידאו, מערכת תאורה ופנסי לייזר ופליקר) ועיצוב מרהיב (במות די ג'יי, רחבות ריקודים במפלסים שונים, רקדנים בלבוש חושפני על כמות, גלריות או כלובים נישאים ועוד). גם מנגנון עשיית הרווחים השתכלל וכלל בין השאר יחצ"נים, די-ג'ייז, אנשי אבטחה (כולל סלקטורים בכניסה) וברמנים. מועדונים גדולים ארגנו אחת לתקופה "רייבים" והפקות גדולות במקומות שונים בארץ, שמשכו אלפי בלוינים צעירים.

ארבעת המועדונים שהובילו את הסצנה הישראלית היו "הפורום" בבאר שבע,⁹⁵ "אלנבי 58" בתל אביב,⁹⁶ ה"אומן 17"⁹⁷ בירושלים וה-TLV בתל אביב.⁹⁸ לצד המועדונים המובילים האלה פעלו באותה עת מועדונים קטנים יותר, כגון "קו-מילניום", "הזום", "דינמו-דבש", "תמרז" ו"פטיש" בתל אביב, "מועדון התעשייה" בירושלים, "ורטיגו" ברמת דוד, "סי-באר" ו"נישה" באילת, "לונה" בחיפה ו"אולטרסאונד" בקיבוץ יגור.

ב-1999 פרסמה נרי לבנה כתבה נרחבת על תופעת המועדונים. אחד הוותיקים בענף, שרואיין לכתבה, נשאל: "מה השוני בין הצעירים של היום לצעיר שאתה היית?". הוא השיב כי "אני חושב שהדבר המצוין שקרה זה שהיום יש לגיטימציה ליהנות מהחיים ולהתעסק ברצינות בכל מה שאבא שלי חשב שהוא עניין טפל, זאת אומרת החיים עצמם. אבל אפילו ההורים שלי עברו איזה תהליך של היפתחות. אבא שלי כבר היה בכל המועדונים שניהלתי. להישבע שהוא נהנה אני לא מוכן, אבל גם הוא מבין שמדובר בעסק מקצועי מאוד, כי כמו בתחום המסעדות גם תחום המועדונים עבר התמקצעות גדולה. זה לא עסק לחאפרים, זה עניין רציני."⁹⁹

תופעת המסיבות התרחבה והשתכללה עד שלקראת ראשית המילניום החדש הפכה ישראל למעין מעצמת טראנס בינלאומית.

בכותרת של כתבה שפורסמה בעיתון "במחנה" שסקרה את התופעה נכתב: "מסיבות המילניום בפרוש שנת 2000, שהיו תחילת השיא של סצינת חיי הלילה בארץ, הפכו את ישראל לאחת מבירות המסיבות בעולם ולמשוש ליבם של בכירי הדי-ג'יים באירופה. ככל שקשה כאן יותר, שמח יותר."¹⁰⁰

התרחבות המועדונים והמודעות הגוברת למוזיקה אלקטרונית יצרו כר פורה לעשרות יוזמות ועסקים בתחום: בתי ספר לדי. ג'ייז (אגנוזיה, מוזיקה פלוס), אתרי אינטרנט (אטרף), מגזינים ייחודיים (די.ג'יי העיר, אקסטרה, ניוזיק), חנויות תקליטים לדי.ג'ייז (קרמבו, פאנקי פיש), חנויות בגדים של אופנת מועדונים (רייב, כאוס), חברות לעיצוב אמנותי של מסיבות (יבחוש) ואספקת רקדני מועדונים מקצועיים (סטודיו 54). עסקים קיימים, כמו חברות תקליטים וחברות מוזיקה לאירועים, התאימו עצמם: לייבלים (חברות תקליטים קטנות) עצמאיים של מוזיקה אלקטרונית הוקמו, אמני דאנס ודי.ג'ייז הוחתמו, ומבחר תקליטורי הדאנס המגיעים לארץ התרחב באופן רציני. במקביל עלתה גם צריכת הסמים במסיבות, ובכלל זה כדורי אקסטזי.¹⁰¹

חיי הלילה האינטנסיביים החלו להיות מסוקרים בהרחבה במדורי הבילוי של היומונים הגדולים ואפילו נולדו שני מגזינים שעוסקים אך ורק בחיי הלילה "Newzeek" בבעלות מו"ל פרטי, ו"די ג'יי העיר" של רשת שוקן.¹⁰²

ה-Y ניקים מצטרפים לחגיגה

אם בראשית שנות התשעים רוב המועדונים התרכזו באזור תל-אביב, בראשית המילניום החדש התופעה התרחבה למקומות רבים נוספים ברחבי הארץ.¹⁰³ בשלב הזה הצטרף דור ה-Y לחגיגה בהמוניו.

הפיגוע בדולפינריום ב-2001, שבו נרצחו עשרים ואחד צעירים, והמשך גל הפיגועים במהלך "האינתיפאדה השנייה" האטו את התפתחות התופעה, אבל עם הזמן החיים חזרו למסלולם. המועדונים הגבירו את השמירה ובמידה רבה יצרו לצעירים מעין נישת פורקן מכל החרדות שמסביב.¹⁰⁴

מועדונים רבים ברחבי הארץ הנהיגו "ליינים" שהיו מוגבלים לגילאים צעירים ואפשרו לבני טיפש-עשרה (בגילאי 14-18) לבלות במסיבות משלהם.¹⁰⁵

אחד מתווי ההיכר של המועדונים באותה עת היה תורים ארוכים של צעירים, המשתרכים על המדרכה בכניסה למועדון בשעות הקטנות של הלילה. בפתח המועדון ממתנים הסלקטורים - שומרי הסף, שמחליטים מי ומתי יורשה להיכנס.¹⁰⁶

מאפיין נוסף של המסיבות במועדונים שהתפתח באותה עת, הוא שעת התחלתן המאוחרת. בעבר נהוג היה להתחיל את הבילוי הלילי בסופי שבוע בשעות הערב המאוחרות ולסיים אותו מעט אחרי חצות. אצל דור ה-Y המוסכמה היא שהבילוי מתחיל בשעות המאוחרות של הלילה ונמשך עד הבוקר שלמחרת. מועדונים רבים נפתחים רק אחרי חצות. צעירים רבים - בעיקר בתקופת החופש הגדול - הפכו את היום ללילה ואת הלילה ליום. בלילה הם מבליים או מתרועעים עם חברים ובמהלך היום הם ישנים.

במועדים מסוימים בשנה (בעיקר במהלך החגים) המועדונים הגדולים מפיקים "אפטר פארטי" או בקיצור "אפטר", שכשמו כן הוא - מתחיל לפנות בוקר - "אחרי המסיבה", ונמשך לאורך כל היום (עד למוצאי החג).¹⁰⁷

תופעת הטראנס והבילוי במועדונים היא ללא ספק אחת העדויות החשובות לגסיסתו של סגנון החיים הצברי. נכון שגם ה"הורה" הציונית יצרה טראנס חברתי שליכד חברים, אך הבסיס לחוויית הריקוד היה שונה בתכלית. כמעט כל הסממנים בתרבות הטראנס זרים ואף מנוגדים לתרבות המעגל הציונית: החל בשימוש בקודים אוניברסאליים (אנגלית, מחשב) וכלה בהתמקדות בסיפוק הדוניסטי ואינדיבידואלי. פריחתה של תרבות זו, בחסות דור ה-Y, היא אולי סימן נוסף לגסיסתה הנמשכת של התרבות הציונית ולסיומו של עידן.

מסיבת הריקודים, המלווה באלכוהול ובסמים, הפכה לחלק משגרת חייהם של ה-Y ניקים עוד לפני הגיוס לצה"ל.¹⁰⁸ עם זאת, בשנים האחרונות התרבות הזאת נחלשת קמעה, הן משום שהיא איבדה מקסם החידוש והתבססה בתוך המיינסטרים¹⁰⁹ והן משום שתל-אביב הפכה למסיבה אחת גדולה ומתמשכת.¹¹⁰ בעיר הצעירים נוספו אלטרנטיבות לחוויית הטבע והמגה-קלאבים - ברים תוססים, מועדונים הפונים לקהל מוגדר, מסיבות רחוב, מסיבות גג ועוד.¹¹¹

בשנת 2007 פרסם ידיעות אחרונות כתבה שסקרה את תופעת מסיבות הגג. בין השאר הופיעו בה המלצות על הדרך להפיק מסיבת גג מוצלחת: "אם יש לכם חברים שגרים בקומה האחרונה, הרווחתם. אם לא, גשו לכספומט הקרוב: עלות גג ממוצע נעה בין אלף שקלים, אם נפלתם על משכיר שלא מודע למחירי השוק, ועד אלפיים דולר לגג איכותי במיוחד. אם מדובר בבניין מאוכלס, תצטרכו לעבור בין כל השכנים ולהחתים אותם על אישור שבו נכתב שהם מודעים לעובדה שתהיה מסיבה על הגג ושצפוי גם רעש. כך תוכלו להיות בטוחים שהם לא יזמינו לכם משטרה. [...] הבר יניב לכם את רוב הרווחים מהמסיבה. כדאי להשקיע במשקאות איכותיים מצד אחד, אבל לא יקרים במיוחד מצד שני. [...] את תפקיד הברמנית אתם מוזמנים להציעה לידידה טובה. אפילו אין צורך לשלם לה, היא תרוויח כסף טוב מאוד מהטיפים, ואתם עוד תבקשו ממנה הלוואה. [...] בשבוע של המסיבה כדאי שתכינו סוללה רזרבית לנייד, כי אתם עומדים לקבל הרבה שיחות ואס.אם.אסים. בסגנון: 'תכנים אותי לרשימה'. זכרו להשקיע במי שיכול להוציא שם טוב למסיבה ולא לתת לכל אחד את הכרטיס הנכסף. [...] את השעות לפני המסיבה מומלץ להשקיע בקישוט המקום ובהכנות אחרונות. [...] דקה לפני שפותחים את הדלתות מומלץ ללכת לשירותים. עוד מעט לא יהיה לכם זמן ובפנים יהיה כזה ג'יפה שממילא לא יתחשק לכם."¹¹²

אין חיים בלי אלכוהול

מיובש לשפע

צעירים בישראל

גיא פריבס

במשך שנים רבות היתה צריכת היין בישראל נמוכה מאוד, הן בשל המסורת היהודית¹¹³ והן בשל תרבות הצנע והחיסכון. מבחר המשקאות בחנויות המכולת היה מצומצם ואיכותם היתה נמוכה.¹¹⁴ רוב הישראלים שתו אלכוהול במשורה - בעיקר יין מתוק לקידוש, ברנדי (קוניאק) ובירה מקומית - לרוב בערבי שבת וחג ובחגיגות משפחתיות.

היציאה ממשטר הצנע והעלייה המהירה ברמת החיים העלתה במעט את המודעות לצריכת אלכוהול, בעיקר בקרב הבורגנות התל-אביבית.¹¹⁵ בארץ פעלו באותה עת רק קומץ פאבים וברים בסגנון אירופאי. תעשיית האלכוהול הישראלית

התפתחה בעצלתיים עם הבלחות קטנות של חדשנות, כמו ליקר 'סברה', יין 'פנטזיה' ובירה 'מכבי'.

היקף ומגוון מוצרי האלכוהול גדלו בהתמדה במהלך שנות השבעים והשמונים, אבל מהפכה של ממש בתרבות השתייה הישראלית התחוללה רק משנות התשעים. השינוי היה תולדה של מספר התפתחויות:

ייצור יבוא מותגי בירה

חברות 'טמפו' ו'מבשלות בירה ישראל' החלו לייצר במפעלים מקומיים מותגי בירה בינלאומיים,¹¹⁶ וברחבי הארץ צמחו מבשלות בוטיק מקומיות. גם יבוא הבירה ומוצרי האלכוהול האחרים גדל לאין שיעור, עם התפתחות הכלכלה הישראלית החופשית.

התפתחות תעשיית היין בארץ

התפתחות יקבי רמת הגולן, שייצרו יין מקומי איכותי, דחפה קדימה את הענף כולו. בשלהי שנות התשעים כבר פעלו בישראל שישה עשר יקבים, מקצתם יקבי בוטיק משפחתיים. הם שיפרו את איכות היין בישראל ומיתגו אותו בין השאר באמצעות תיירות פנים (מטיילים, טועמים וקונים ביקב עצמו).¹¹⁷

כאשר השיקו יקבי רמת הגולן את יין הקברנה סוביניון שלהם, כבר לא היה ספק שאפשר לייצר בארץ יינות איכותיים ברמה בינלאומית. צעד זה עודד את שאר היקבים לשנות תפיסה וליישר קו.¹¹⁸

התפתחות תרבות הנסיעה לחו"ל

קניית מוצרי אלכוהול בדיוטי פרי הפכה לחלק בלתי נפרד מתרבות הנופשונים. במקביל, יותר ויותר ישראלים נחשפו לתרבות השתייה המערבית והחלו לסגל הרגלי טעם ובילוי מעודכנים.¹¹⁹

מהפכת התקשורת

המודעות הציבורית ליין ולכל מה שקשור בו (ייצור, איכות, טעמים, גינונים וכו') עלתה גם בהשפעת התקשורת,

גל העלייה מברית-המועצות

מאות אלפי מהגרים דוברי רוסית ייבאו ארצה הרגלי שתייה חדשים. בזו אחר זו נפתחו חנויות אלכוהול שמוכרות בירה, יין ובעיקר וודקה לצורכי העולים.¹²⁰ הגל הגדול של מהגרי העבודה במחצית שנות התשעים תרם גם כן לעלייה בביקוש ובהיצע של אלכוהול בישראל.¹²¹

הופעת חנויות הנוחות

רשתות שירות למוצרי צריכה קטנים (יומיומיים) שפועלות סביב השעון - בערים ובתחנות הדלק - העלו את הנגישות לאלכוהול.¹²²

הבשלת דור ה-Y

הופעתו של דור ישראלי חדש של צרכני אלכוהול היא סיבה ותוצאה כאחד של המהפכה בתחום זה בארץ.

הנורמליזציה של שתיית האלכוהול בקרב דור ה-Y

דור ה-Y נבדל מדורות שקדמו לו בכל הנוגע לצריכת אלכוהול במספר היבטים: ראשית, הוא נחשף לשפע מקטנותו (פרסומות, תוכניות טלוויזיה, מרכולים וכו'). שנית, הוא החל לצרוך אלכוהול כבר בגיל ההתבגרות (חטיבת הביניים) - בעיקר במסגרת הבילוי במועדוני הריקודים. שלישית, הוא צורך אלכוהול בתדירויות גבוהות ובכמויות גדולות יותר.¹²³ רביעית, ההבדלים המגדריים בצריכת האלכוהול הצטמצמו מאוד בדור הזה.¹²⁴

התופעה של קטינים המתאספים בימי שישי לשתיית אלכוהול משותפת (בירה, וודקה וכו'), סביב מועדוני הריקודים ("האנגרים"), בבתי הקולנוע, על שפת הים, בגינות ציבוריות ובמקומות בילוי אחרים, נעשתה שגרתית כבר בשלהי המילניום הקודם. חרף החוק האוסר על מכירת אלכוהול לקטינים, רבים מהם לא התקשו להשיג את מבוקשם. כיוון שבתוך המועדונים נאסר לשתות אלכוהול, צעירים רבים נהגו להגיע למסיבות הריקודים כשהם כבר "מתודלקים" באלכוהול שנקנה בקיוסקים על הדרך ונשתה בכוסות פלסטיק.¹²⁵

סקרים שערך באותה עת משרד החינוך בשיתוף גופים ממסדיים נוספים, הראו שהחל בסוף שנות התשעים חלה עלייה מדאגה במספר הילדים ובני הנוער ששותים לשוכרה.¹²⁶ רבים מהצעירים נסחפו לשתייה מופרזת בשל חוסר ניסיון, ילדותיות והזנחה של הוריהם.

כבר בשנת 2005 דיווחה המשטרה על עלייה של מאות אחוזים במספר המקרים של בני נוער המגיעים לבתי"ח, מקצתם במצב של אובדן הכרה, בעקבות צריכה מופרזת של אלכוהול, שתייה על בטן ריקה וערכובים מסוכנים. מדיווחים שזרמו מבתי החולים, ממרכזי השיקום, מהמוקדים העירוניים וממשרד החינוך, עלה כי מספרם של השותים עלה, וגילם ירד - בנים ובנות כאחד.¹²⁷

בראיון לידיעות אחרונות שפורסם בשנת 2006 אמרה ניצב משנה סוזי בן-ברוך, ראש מחלקת נוער במשטרת ישראל: "מדעים לראות עד כמה החברה הישראלית סלחנית כלפי שתייה בקרב ילדים". בן-ברוך דיווחה כי שנה קודם לכן (2005) נפתחו 140 תיקים נגד בעלי ברים, פיצוציות ודיסקוטקים, שבהם נמכרה שתייה חריפה לילדים, וכן הוצאו צווי סגירה לעסקים האלה.¹²⁸

ראוי לציין כי בשלהי שנות התשעים נכנסו לשוק הישראלי משקאות האנרגיה, ובראשם "רד בול",¹²⁹ והדבר העניק תנופה נוספת לצריכת אלכוהול (בעיקר וודקה עם רד בול, שנקנו בפיצוציות) - ובמיוחד באוכלוסיה הצעירה (מדובר בתופעה שכיחה בכל מדינות המערב).¹³⁰

תפקיד היסטורי בהתפתחות הרגלי השתייה של הצעירים בארץ היה לעיר אילת. לצד בתי המלון הזולים ומועדוני

הלילה התפתחו על חוף הים מתקני שעשועים, דוכנים של אביזרים, מזון ומשקאות, חנויות אופנה ועוד - שהפכו את העיר למוקד משיכה לצעירים, בעיקר בתקופות החגים והחופש הגדול.

עם השנים גבר זרם חבורות הנעורים שנהרו לעיר הדרומית, בגילאים הולכים ויורדים. הם מילאו את הבריכות, את המועדונים ואת חופי הים וחגגו בוקר וערב על משקאות אלכוהוליים - מסיבות שלוו לא אחת בהתפרעויות וונדליזם.

במקביל לעלייה בצריכת האלכוהול חלה עלייה ברמת האלימות סביב מועדוני הלילה ברחבי הארץ. ידיעות על תגרות אלימות ונפגעים החלו להתפרסם בעיתונות בתדירות שהחברה הישראלית לא הכירה, והן עוררו דאגה רבה. גם הנתונים הסטטיסטיים שפורסמו מפעם לפעם על ידי גורמים שונים (משטרה, הרשות הלאומית למלחמה בסמים, משרד החינוך, רשויות מקומיות, חוקרים מהאקדמיה, הכנסת ומבקר המדינה) העידו שהתופעה הולכת ומתרחבת.¹³¹

תרבות הברים בתל אביב

רקע

בעשור האחרון נעשתה תל אביב עיר קוסמופוליטית על כל סממניה: אדריכלות, אמנויות הבמה והאמנות פלסטית, אופנה, טכנולוגיה, תחבורה, מסעדות, מועדונים, בתי מלון ואירוח וכמובן גם ברים ופאבים.¹³²

הרחובות המרכזיים שינו פניהם ללא הכר, ויציאה לבילוי על כוס בירה או משקה אלכוהולי אחר הפכה לשגרה עבור אלפי תושבי העיר ובליינים מבחוץ - רובם צעירים.

צעירים בישראל

גיא פריבס

את הדחיפה המשמעותית ביותר למהפכת הברים בישראל כולה ובתל אביב בפרט נתנו התבגרותו של

דור ה-Y ונהירתו למרכז הארץ. הדור שגדל בנערותו על אלכוהול, הפך לצרכן משמעותי, והוא גם זה שפוקד בהמוניו את רוב הברים ומתחזק אותם מבחינה כלכלית. תל אביב, בירת הצעירים (להרחבה על מקומה של תל אביב בתרבות הצעירים ראו: **שבט אחים - חברות בעידן הניכור**), השפיעה ועדיין משפיעה מאוד גם על התפתחות מרכזי ברים בערים אחרות ברחבי הארץ.¹³³

פאב ל"זקנים", בר לצעירים ומועדון לכולם

הפאב הוא המצאה בריטית ומטרתו ליצור מקום מפגש שכונתי וקהילתי אחרי שעות העבודה, לשתות כוס בירה או כוסית וויסקי ולשוחח עם ידידים.¹³⁴ האווירה בפאב לרוב יותר פמיליארית ואינטימית מאשר בבר, וזמזום השיחות גובר על מוזיקת הרקע. רוב הפאבים כוללים שולחנות וכיסאות ישיבה. פאבים רבים מציעים לאורחייהם שירות של מלצרים ומלצריות וכן שולחנות ביליארד, סנוקר ולוחות קליעה למטרה.¹³⁵

ההבדל בין הפאב לבר דומה להבדל בין הסלואו פוד לג'אנק פוד או בין אוכל לחטיפים. הבר הוא לרוב פחות "סלון

מפגש" או מועדון חברים אלא יותר קליל ואנונימי. המשקאות הם המוקד, ואנשים באים בעיקר לשתות, לראות ולהיראות ולעיתים גם למצוא בן/בת זוג. ברים מאופיינים בתאורה מעומעמת, מוזיקה רועשת ורחבה לריקודים. כבר לרוב אין מלצרים והברמנים שמאחורי דלפק המשקאות משרתים את הלקוחות הפונים אליהם, תוך שהם משתדלים להשרות אווירה בלתי פורמאלית ומסבירת פנים.

במהלך השנים טושטש ההבדל בין בר לבין פאב, ואפילו ביניהם לבין המסעדות ובתי הקפה (לעתים קרובות בית קפה או מסעדה מתפקדים גם כברים ולהיפך).¹³⁶ עם זאת, רוב מקומות הבילוי הליליים בארץ קרובים במתכונתם למודל הבר, שכן בניגוד למדינות המערב, אצלנו לא נהוג לצאת לשתות באמצע היום או בתום שעות העבודה, כמעין שלב מעבר בדרך הביתה. אצל הגברים האירופאים נהוג לקפוץ לפאב כדי לשתות בירה טובה אחרי יום מפרך, לנשנש לצידה משהו טעים ולא יקר, להחליף מילה עם חברים ותיקים, לצפות בצוותא במשחקי כדורגל, וכשהלילה יורד ללכת הביתה לאישה ולילדים.

מודל "הפאב" פחות מקובל בארץ גם משום שיש לו דימוי "זקן" ורוב הצעירים מעדיפים מקומות בילוי קטנים, צפופים והומים, עם אווירה צעירה.

קטגוריה נוספת היא המועדון שבילוי בו נושא אופי "מסיבתי". בדרך כלל מדובר בחלל גדול מבר או פאב, שכולל רחבת ריקודים. במועדון יש יותר "שואו אופ", המוזיקה חזקה משמעותית, ועליה ינצח תמיד די.ג'י. התאורה מאוד דינמית (לא קיים כברים), קוד לבוש ברור יותר ולעתים נגבה כסף בכניסה. עוד מאפיין שמבדיל את המועדון מהברים הוא ה"ליינים". כבר כל הערבים דומים, ואילו במועדון עשויים להתקיים שבעה ליינים שונים בשבוע אחד. כתוצאה מכך כל ערב נראה אחרת – ערב היפ-הופ – ערב מבוגרים – ערב גייז – ערב צעירים וכו'. לכל ערב כזה ישנם יח"צנים שזו התמחותם ושהקהל רגיל ללכת אחריהם (בלי תלות במועדון כזה או אחר).

אף שבשנים האחרונות נחלשה סצינת המועדונים, בעיקר בקרב הביליינים מהמעמד המשכיל, התופעה רחוקה מלהיעלם. יש בתל אביב מספר מועדונים עם רחבה כמו שצריך, מערכת סאונד מושקעת מאוד ודגש אמיתי על התוכן המוזיקלי במקום (די.ג'אים ברמות בינלאומיות). כך, למשל, "הבלוק", "החתול והכלב", "דרים אקסבישן", "מורפיום", "סולו", "קלרה" ו"האומן" – כולם מועדוני מיינסטרים עונתיים.

בין קיץ לחורף

הבחנה נוספת היא בין מקומות שפועלים בקיץ ומקומות שפועלים בחורף (הכוונה בעיקר למועדונים). בקיץ אנשים אוהבים לבלות בחוץ ומתוך כך נולדו מקומות עונתיים הפתוחים בחודשים מאי ועד אוקטובר.¹³⁷ מדובר במקומות פתוחים, תחת כיפת השמיים, לעיתים בעלי קירבה יחסית לים, או כל מקום פתוח אחר (כולל גגות בתים). מקומות החורף פעילים מאוקטובר ועד אפריל/מאי.

ישנם מועדונים שבהם יש חצר. החצר נפתחת בעיקר בחודשי הקיץ אולם גם בחודשי החורף אם מזג האוויר מאפשר זאת, ובמקרה כזה הדבר מאפשר הגדלה של מספר האנשים היכולים להיכנס למועדון, ובחלק מהמקרים מאפשר הדבר לייצר רחבה נוספת עם סוג מוזיקה שונה מזה שמנוגן ברחבה הפנימית. החצר פופולרית עבור אותם מבלים שהעישון בתוך המועדון מפריע להם.

מספרים וריכוזים

בתל אביב פועלים כ-500 ברים מסוגים שונים, חלקם מפוזרים ברחבי העיר, ורובם מרוכזים במספר מתחמים: רח' דיזינגוף, רח' אבן גבירול (בעיקר בקצה הדרומי ובקצה הצפוני), נמל תל אביב, רח' קינג ג'ורג', רח' בן יהודה, רח' בוגרשוב, אזור כיכר רבין, מתחם באזל, אזור אלנבי-נחלת בנימין-שוק הכרמל-כרם התימנים, יד חרוצים, מתחם החשמונאים, שכונת פלורנטין, מתחם הארבעה ושדרות רוטשילד. בנוסף קיימים מקומות בילוי רבים שמגדירים את

עיצוב ומיתוג

עשרות פאבים וברים חדשים נפתחו בשנים האחרונות בהשקעות גדולות, רובם ברמת עיצוב גבוהה ובהשראה אירופאית. אין ספק שהתפתחות הברים והפאבים תרמה באופן משמעותי לעלייה ברגישות האסתטית בישראל ולהתהוות סביבת מחייה רוויה גירויים ונעימה למראה בסטנדרטים בינלאומיים.

העיצוב הוא אחד המרכיבים החשובים ביותר במיתוג הבר, ומושקעים בו מחשבה וממון רב. לעתים מיובא הקונצפט מחו"ל (כולל ריהוט ואביזרים נלווים) ולפעמים העיצוב הוא בהשראה מקומית.

תופעה נוספת, שצמחה בשנים האחרונות, היא הבר בוטיק, והיא מהווה חלק ממגמה כלכלית רחבת היקף של בידול באמצעות מיתוג עילי. "הבוטיקות" משתקפת לא רק בתפאורה ובסוגי המשקאות אלא גם בסלבס שפוקדים את מקום הבילוי.¹³⁹

בראשית שנות ה-90 אימצו רבים מהברים והמועדונים האופנתיים ביותר באזור טרייבקה בניו יורק ובגדה הדרומית בלונדון מראה תעשייתי מובהק: תקרות גבוהות, צינורות מיזוג חשופים ובוילטים, קירות, קורות ועמודי בטון. הדבר נועד לשוות למקום אופי של גלריה מודרנית, שמציעה למבקרים גם חוויה אסתטית ואינטלקטואלית. העיצוב הזה השפיע על עיצובם של הברים בישראל, ובפרט בתל אביב.¹⁴⁰

תופעה אחרת שהתחילה כטרנד והפכה היום לסטנדרד היא "בר קוקטיילים". בבר קוקטיילים החוויה היא בדרך כלל חוויה יותר רגועה מבר שכונתי. לרוב יהיה בבר מסוג זה מיקסולוג שמבין ורוקח קוקטיילים חדשים מעת לעת, וזו למעשה המומחיות של בר כזה. מוגשים בו מגוון רחב של קוקטיילים מקוריים ומעניינים בצורות הגשה הזויות לפעמים.¹⁴¹

מוזיקה ומופעים

המוזיקה המושמעת בבר מהווה מרכיב חשוב באווירה ובמיתוג המקום. לא בכל הברים מושמעת מוזיקת רקע, אבל במקצתם המוזיקה כל כך מחרישת אוזניים, שאת מקום השיחה תופסת רק האווירה האירוטית, שגם היא חלק בלתי נפרד מהגדרת המקום.

ברים רבים מציעים לאורחיהם מוזיקה חיה והופעות אמנותיות במתכונת צנועה (פסנתרן או להקת בית פחות מקובלים בארץ). החל ממחצית העשור הראשון של המילניום חלה ירידה ביוקרתן של המסיבות ההמוניות בכיכובם של תקליטנים בעלי שם מחו"ל, ובו-בזמן חל שיפור ניכר במעמדן של ההופעות החיות, בעיקר בתל אביב, אך במתכונת שונה מהמקובל: הופעות בברים ובבתי קפה בסגנונות מוזיקליים מגוונים (המקומות שבהם שכיחים מופעים כאלה מכונים בדרך כלל "מועדון").¹⁴² הדבר העניק כמה לאמנים צעירים רבים (שרובם לא היו חתומים בחברות תקליטים גדולות וחיפשו הכרה ופרנסה), והפך את הבילוי בברים למגוון ומדליק יותר: באים לשתות, לנשנש, לשוחח ולראות על הדרך הופעה מוזיקלית.

בשנים האחרונות מסתמנת מגמה הפוכה: הדי ג'ייס חזרו למרכז הבמה, ומועדונים רבים שבו לייבא די ג'ייז בעלי שם בינלאומי לערב כזה או אחר או למופע המוני.¹⁴³

תוחלת חיים ותחלופה

תוחלת החיים של רוב הברים קצרה יחסית, ורבים אינם שורדים יותר ממספר חודשים או שנה-שנתיים. רק ברים ספורים בישראל שרדו שנים ארוכות, בעיקר בתל אביב.¹⁴⁴ כתוצאה מכך כמעט תמיד נוצר ריבוי שותפים, ורובם גם

משמישם כיחצ"נים של המקום.

למרבה הצער, אין אצלנו תודעה של שימור מוסדות פנאי, ולכן גם פאבים וברים מיתולוגיים סגרו את שעריהם.¹⁴⁵ מספר ברים מצומצם הצליחו למתג את עצמם מחדש, באמצעות מתיחת פנים או מעבר למקום חלופי.¹⁴⁶

סוגים וז'אנרים

הברים היום מגוונים מאוד, כמעט בכל היבט.¹⁴⁷ באתרי האינטרנט מונגש לגולשים מידע רחב אודות אופי המקום, סוג המוזיקה המושמעת בו, אוכלוסיית היעד, שירותי V.I.P, סוגי השולחנות, גודל המבנה וכיוצא באלה.¹⁴⁸

רבים מהברים שצצו בתל אביב בשנים האחרונות הם מקומות בילוי עם קונצפט. כמעט כל בר נוטה לתייג את עצמו באופן כלשהו, ואם הבר לא טורח לעשות זאת, תעשה זאת הביקורת עליו. הקונצפט של הבר טמון לרוב בשמו, אלא אם כן מדובר בברים שנקראים על שם כתובתם (כמו למשל "בר גיורא" או "השופטים") או שכונתם ("פלורנטינה"). רוב הפאבים והברים מסמנים בשמותיהם שיק בינלאומי ("ויקי כריסטינה", Mercer, "גרייס אומאלי", "Friends", "סאבלט"), בוהמיניות ("טאפאס בשוק", "המינגוויי דיזנגוף"), פלורליזם רב תרבותי וקהילתיות חייכנית בארומה נוסטלגית ("אלטנוילנד", "מנדלימוס", "צינה", "הקיבוץ", "השכן", "בר קיימא", "ועד הבית"). להלן נמנה את הז'אנרים העיקריים השולטים בתרבות הפאבים והברים בתל אביב.

בר שכונתי קלאסי

הוא בר בגודל קטן עד בינוני ובו מספר קטן של שולחנות ישיבה. הוא לא מתוחכם מדי בעיצובו, ורוב יושביו קבועים. ברים מהסוג הזה מתפקדים באופן דומה למתנ"ס קהילתי או בית כנסת. הם ממקמים לרוב ברחובות צדדיים בתוך שכונות מגורים, ומטרתם לאפשר שתייה לילית חפוזת וספונטנית. ככל שהמקום משרה אווירה חמה יותר, כך הוא יחשב ליותר "שכונתי". יתרונם של הברים השכונתיים בכך שהמחירים בהם זולים יותר, ההגעה אליהם אינה כרוכה במאמץ, והם לא מחייבים לכוש מוקפד. אפשר לשבת על הדלפק גם עם בגדי בית "זרוקים" בדומה לשיבה עם חברים בסלון. אחת המרואיינות הגדירה זאת כך: "הברים די קלילים ונהוג להתלבש מן הסתם לא בפיג'מה אבל גם לא כמו לחתונה."

פיק-אפ בר

הוא בר בגודל בינוני עד גדול שמאופיין במעט שולחנות (לעתים מוגבהים), במוזיקה רועשת ובקהל משתנה. זהו בר תוסס שאליו באים בדרך כלל על מנת להכיר בן/בת זוג או לקחת מישהו/י הביתה לסטוץ חד-פעמי. במקומות כאלו דלפק המשקאות נמצא באמצע החלל וסוגר מלבן ארוך. התכנון הפנימי נועד לאפשר לזוג לשמוע רק את עצמו בהמולה הכללית ולייצר אינטימיות חמימה בתוך מרחב מנוכר. (להרחבה בנושא זה ראו: [מדייט לדייט - נקודות מפגש ושווקי היכרות](#))

פיק אפ שכונתי

הוא מעין הכלאה בין השניים שצוינו לעיל, והוא נועד לשרת קהל מגוון יותר ובכלל זה תיירים צעירים. ברוב ימות השבוע מציפים את הבר חברים וחברות של בעלי המקום, ומפעם לפעם נערכות במקום מסיבות יום הולדת וחגיגות פרטיות (פעמים רבות מוזמנים להצטרף לחגיגה גם זרים שנכחו באותו רגע במקום). בסוף השבוע פוקדים את הבר הזה גם אנשים מהפרברים.

דאנס בר/מגה בר

הוא חלל רחב ידיים עם ספות ובעיבורו בר ריבועי רחב. מחיריו לרוב גבוהים מהמוצע, המוזיקה טרנדית בווליום גבוה במיוחד (עם די ג'י). במקום יש שטח המוקצה לרחבת ריקודים. למקומות הללו נוהרים אנשים גם מחוץ לעיר ובכניסה לפעמים מוצב סלקטור (בדומה למועדון). למעשה זו הכלאה בין מועדון לבר, כאשר בניגוד למועדון הכניסה לדאנס בר אינה כרוכה בתשלום (ומכאן מוקד המשיכה שלו, בעיקר לצעירים, אשר יכולים לבוא ולבלות שם

מבלי להוציא שקל מכיסם), וכל הרווחים הם ממכירת האלכוהול.

לצד הקטגוריות הראשיות שהוצגו לעיל, ניתן למיין את הברים לתת-קטגוריות נישטיות יותר, המיועדות לקהל יותר בררני. "טאפאס בר" הוא בר בסגנון ספרדי עם דגש על מאכלי טאפאס, קאווע ויינות מבעבעים.¹⁴⁹ "בר יין" דומה לטאפאס בר, רק "יותר רגוע" ולכן גם מתאים יותר לאוכלוסיה מבוגרת. "בר קוקטיילים", כשמו כן הוא: שם דגש על ליקרים מעורבבים. "פאב" הוא כאמור כמו בר רגיל, רק קצת יותר מסעדי ורגוע, עם יותר שולחנות, מוזיקה פחות חזקה ולרוב גם אוכל משודרג. "בר צמידים/מסלולים" הוא מקום שבו הלקוח משלם מראש סכום מסוים שמקנה לו זכות לשתות כאוות נפשו, בהתאם למסלול אותו בחר.

לאחרונה מתגבש קונספט חדש בסצנת הברים: "בית בירה" (Beer House). המבליים מגיעים למקום לאכול ואחר כך הערב מתפתח: מתחיל אלכוהול, אחר כך חשפניות, ובהמשך הופעות שמתפתחות למסיבה. אגב, מסיבת החתונה מתפתחת היום בתהליך דומה: האורחים הצעירים מביאים צ'ק עבור ארוחה + מסיבה עם אלכוהול חופשי. זה מפעיל על הזוג המתחתן לחץ לענות לציפיות החברים ולהפיק את "מסיבת החלומות", שההשתכרות העליזה והמבוקרת היא חלק בלתי נפרד ממנה. (להרחבה בנושא זה ראו: **הרי את מקודשת לי בינתיים - הזוגיות החדשה**). כדי ליהנות מאלכוהול ללא הגבלה, נהוג היום שהזוג הצעיר מזמין אוטובוס לחברים, שנועד להחזיר אותם בבטחה הביתה.

את הקטלוג הנ"ל של סוגי הברים עושים בדרך כלל כותבי הביקורות. הבליינים עצמם נוטים לקטלג את המקומות בעיקר לפי האוכלוסיה שמבקרת בו ("ערסי", "פרובינציאלי", "היפסטרי", "חיילים", "פלצנים" וכיו"ב). במהלך הזמן טושטשו הקווים המבדילים בין הסוגים השונים, וכיום ניתן למצוא ברחבי העיר אינספור ברים שהם שילוב של ז'אנרים שונים ושל אוכלוסיית בליינים מגוונת (במגה ברים לדוגמא אפשר למצוא בכל ערב סוג קהל אחר לגמרי, בהתאם לליין: ראשון - היפ הופ, שני - מבוגרים, שלישי - צעירים, רביעי - גייז וכדומה).

בשנים האחרונות מעניקה עיריית תל אביב יותר היתרים לברים להציב שולחנות וכסאות גם על המדרכה. הדבר תורם לאווירה התוססת של "העיר ללא הפסקה".

אף שהחוק אוסר על עישון במקומות ציבוריים, העישון רווח בחלק מהברים בישראל, ורק במקצתם מקפידים הבעלים או הרשויות על אכיפה. עם זאת בשנים האחרונות ניכר שינוי המתבטא בסבלנות ובנכונות של המעשנים להיעתר לבקשתם של מבליים אחרים, שהעישון מפריע להם, ולכבות את הסיגריה (בניגוד לעבר שבו בקשה כזו היתה נתקלת בתגובה של זלזול).

היפסטרים וסחים

תל אביב, כמו ערים קוסמופוליטיות וליבריות אחרות ברחבי העולם, מרכזת לתוכה סגנון חיים צעיר המכונה "היפסטרי". "היפסטר" (Hipster) הוא מושג עמום (נגזר ממילה אנגלית שפירושה "בעניינים"), שנועד לתאר סגנון חיים אורבאני שמחוץ למיינסטרים ("אלטרנטיבי", "אאוטסיידר" - מעין מושג מעודכן למושג הוותיק "בוהמיני").

הוא מוצא את ביטוי בתחום ההופעה החיצונית, המוזיקה, השפה, דפוסי הבילוי ועוד. לרוב מדובר בצעירים שמנסים לגבש לעצמם זהות ייחודית ואליטיסטית באמצעות חוסר היענות מוחצנת למוסכמות הרווחות. לעתים הדבר מתבטא באימוץ "לוק" של רטרו ווינטג', ולעיתים בקולאז' "דווקאי" ש"מבלבל את האויב".¹⁵⁰ אחד המבקרים כינה את הסגנון הזה: "שונים באופן דומה".

"The Hipster Handbook" מתאר את ההיפסטרים כנישה פוסט מודרניסטית של "הגדרה עצמית מתרחקת".¹⁵¹ בהכללה מעט גסה אפשר לומר שההיפסטרים מחשיבים את עצמם למתקדמים, לחכמים, למוסריים ולמעודכנים יותר מההמון "הנבער", כלומר מכל מי שלא נכלל בקבוצתם הקטנה.¹⁵²

על ההיפסטרים נמנים בדרך כלל אמני שוליים, אקטיביסטים, דיג'יז, גייז, קווירים, עיתונאים ו"סתם" סטודנטים מן השורה. הברים שמושכים אליהם אוכלוסיה "היפסטרי" מתאפיינים ב"לוק" מינימליסטי, מרופט ווינטג', כשברקע

מוזיקת ג'אז, אוונגרד ואינדי.¹⁵³ רובם ממוקמים בשולי העיר, במתחמים פחות הומים. בר-רדיו "התדר" זכה לכינוי "המקדש של היפסטרי העיר".¹⁵⁴

המושג העממי "סחי", שתיאר במקור מסומם במצב של פיכחות (זמנית או קבועה), הורחב בשנים האחרונות לתיוג כל מי שאינו היפסטר, או ליתר דיוק "כל מי שהוא לא אנחנו". על הסחים נמנים מי שאינם שייכים לשמאל הרדיקלי, מי שגר מחוץ למרכז תל אביב ואוהב את מה שרוב הציבור הישראלי אוהב. ישנם ברים היפסטרים מובהקים, ויש כאלו שכוללים חלק מהמרכיבים.

ראוי לציין שלאחרונה גם תופעת ההיפסטרים מתחילה למצות את עצמה, לאחר שהפכה בתל אביב לתופעת מיינסטרים.¹⁵⁵

מנהלים וברמנים

אין בידינו נתונים אודות הפרופיל הדמוגרפי של בעלי הברים והפאבים בתל אביב, אבל הרושם הכללי שמדובר בקבוצה שהגיל הממוצע שלה יורד עם הזמן. במקרים רבים מדובר בקבוצת רכישה, כלומר מספר חברים שגייסו מומן עצמי, ומשקיעים כדי להגשים לעצמם חלום ילדות. לרוב לא רק הבעלות על המקום משותפת אלא גם ניהולו.

רוב עובדי הברים הם צעירים מדור ה-Y, שמכירים היטב את צרכיהם ואת אהבותיהם של בני דורם. קשה לחשב את הכמות המדויקת, אבל להערכתנו, הברים בתל אביב וסביבותיה מפרנסים אלפי צעירים אחרי צבא, רובם סטודנטים שמחפשים עבודה זמנית. העובדים הצעירים יודעים "לפנק" את קהל המבלים - אם בצ'ייסר ואם בנשנוש - ובעיקר חברים ומכרים.

ברמן הוא אדם שמקצועו מזיגה, הגשה, הכנה וערבוב של משקאות אלכוהוליים. במחצית העשור הקודם הפך קורס הברמנים לחלומם של צעירים רבים משוחררי צבא. גרמו לכך האהדה הכללית לאלכוהול, היעדר דרישות קבלה (למעט גיל), הלימודים הלא קשים והקצרים (מספר שבועות) - בדגש על למידה מעשית, והיתרונות התעסוקתיים: עבודה גמישה וכיפית, חופש פעולה יחסי, תדמית טובה, משקאות ואלכוהול בשפע, התחככות בעולם חיי הלילה, היכרות עם שפה מקצועית חדשה, היכרות עם אנשים חדשים ובני זוג פוטנציאליים, שכר סביר (כולל טיפים). לזה נוסף היתרון שרוב הקורסים לברמנים נחשבים כלימודים לחיילים משוחררים, שניתן לשלמם מכספי הפיקדון הצבאי.¹⁵⁶

יש הגורסים שקורס הברמנים הוא בעיקר מסחטת כסף המתבססת על תמימותם של הצעירים, כיוון שברוב הברים אפשר להתקבל לעבודה גם ללא תעודת ברמן רשמית (בעלי ברים הסבירו לנו שקריטריון העיקרי להעסקה הוא "בן אדם תקשורתי עם מראה חיצוני טוב").

הבליינים וצורכיהם

דור ה-Y חי בלהקות, והמפגש החברתי מהווה עבורו מרכיב חשוב בחיי היומיום. הם נפגשים ומבלים כמה שיותר, מתי שאפשר ועם מי שפנוי. הבילוי המועדף עליהם במהלך השבוע הוא משהו ספונטני, קליל, זמין ולא יקר. שולחים הודעה בוואטסאפ או בפייסבוק, ונפגשים בדירה של אחד החברים או בבר הכי קרוב. הבר נותן מענה מושלם לצורך להיפגש, כי אפשר "לקפוץ" לשעה-שעתיים עם כמה חברים או רק עם חבר ולעיתים גם לבד. אפשר גם לעבור באקראי ולהיעצר לשיחה קצרה או להצטרף לחברים שיושבים על הבר הפתוח על המדרכות. יוצאים לשתות כששמחים וגם כשעצובים, ובעיקר באים כדי להתפרק, להכיר אנשים חדשים ולהרגיש חלק מקהילה.

בסופי השבוע הבילוי בררני ומתוכנן יותר. נהוג לצאת לדייט רומנטי על בקבוק יין או קוקטייל, או ללכת לברים ומועדונים גדולים יותר כמו דאנס ברים ואז המפגש כולל יותר חברים.

יש הגורסים שהצעירים מעדיפים להיפגש על אלכוהול לא רק משום שהם חברותיים מטבעם וזקוקים לקרבה, אלא גם משום שהם משתעממים מהר ומשום שעילגותם הרגשית והמילולית מקשה עליהם לתקשר זה עם זה ללא "עזרים". על מה מדברים בדרך כלל? עבודה, זוגיות, חברים, לימודים, טלוויזיה, קניות, ספורט, בילויים, טיולים, אבא ואמא, תלונות שגרתיות על תחלואי המדינה ויוקר המחיה.

היציאה באמצע השבוע היא לרוב בלבוש יומי ורק בסופי השבוע רמת ההופעה החיצונית עולה. הבנות בדרך כלל מקפידות יותר מהבנים על לבושן, הן משום שזה טבען והן משום שזו הנורמה שהשתרשה.

צעירה בת 25: "התחלתי ללכת בכיתה ח' (גיל 14) אחרי שההורים שלי נשכרו. למרות שמה שהרתיע אותם זה בעיקר פיגועים לטעמי ולא המועדון עצמו. לא היה אלכוהול בתוך המועדון. אבל הרבה צעירים היו יושבים מחוץ למועדון לפני ושותים בכוסות פלסטיק וודקה רד בול או משהו דומה שהם קנו בקיוסק בדרך. ברור שלנו נפגשים כל הזמן יושבים מדברים נהנים - בר, בית קפה, מסעדה הכל הולך. זה לא מרגיש כמו ציון של משהו מיוחד. לפעמים אתה רוצה להתאווור אז אתה יוצא. אנחנו שותים לפחות שלוש פעמים בשבוע. חג חמישי, עוד יציאה אחת או ישיבה עם החברה באמצע שבוע, ובירת שישי צהריים או שבת צהריים. מאז שהתחלנו לעבוד ב-'עבודה של גדולים' (18-9) מעדיפים ללכת בהפי אזור (20:00 - 21:30) - יוצאים מוקדם ואז חוזרים מוקדם (אזור 23:00), וגם יש מבצעים על האלכוהול והאוכל במרבית הברים. בסופ"ש מעדיפים לצאת בשישי צהריים. בדרך כלל שותים חצי כוס בירה מהחבית או כוס יין ואולי צ'ייסר. אם זה הפי אזור אז אחד פלוס אחד והרווחת. בגילנו המופלג כבר לא מתמססלים. שותים בשביל הפאן לא בשביל להשתכר. המקומות היחידים ששותים כדי להשתכר זה מסיבות - והמסיבות היחידות שבאמת הולכים אליהם זה חתונות. שתייה זה אחד הדברים הכי חשובים במסיבות וחתונות. בלי זה המסיבה תהיה מעופנה. כולם שותים באירועים כאלה, גם אלא שלא שותים ביום יום. זה ההבדל בין שתייה בבר/בבית לבין מסיבה - אתה בא לדפוק את הראש עד הסוף. בחו"ל שותים יותר. גם כי השתייה יותר זולה, וגם כי אתה אוכל כל היום בחוץ אז מתבקש שתזמין גם בצהריים בירה. זה חלק מהחופש a"

שיקולי הבחירה

שיקולי הבחירה כבר זה ולא אחר הם מיקום (תושבי תל-אביב מעדיפים קרוב לבית), אווירה כללית, אוכל, מגוון משקאות ומחירים. נאצי'ס טעימים או בירה מיוחדת עשויים להוות אטרקציה עבור הבנות. בנים עשויים להעדיף בר שמוגדר כמושך בנות (פיק אפ) או כזה שמשדרים בו משחקי כדורגל בשידור ישיר. הנחות ומבצעים על אלכוהול ונשנושים שכיחים בברים ומהווים שיקול חשוב בבחירת המקום ובמועד ההגעה (בעיקר "Happy Hour" - שעות שבהן יש הנחות מיוחדות).

ברים אופנתיים מושכים אליהם חבורות גדולות, והצפיפות בתוך המקום ועל המדרכה יוצרת לכשעצמה מגנט משיכה. הצעירים מתניידים מבר לבר אבל בדרך כלל לכל חבורה יש ברים המועדפים עליה.

כאשר מגיעה לתל אביב קבוצה גדולה מעיר שכנה או פרבר, סיכוי גדול שאם המקום ימצא חן בעיני חבריה, בשבועות שלאחר מכן הוא יהפוך להיות סוג של "בית" לחברים מאותו האזור.

ברוב הברים לא קיימת סלקציה, אלא אבטחה בלבד, וכל הבא בשעריהם מוזמן פנימה. בסופי השבוע נוהגים מקצת ממנהלי המקום לעמוד בפתח הבר, על מנת לבחון מי נכנס לבר.¹⁵⁷ בברים הגדולים יותר קיימת סלקציה ולעיתים הגבול בינה לבין הבידוק הביטחוני הסטנדרטי מטושטש.

רוב בלייני הברים בתל אביב הם מדור ה-Y ואף צעירים מהם, אבל קיימים מספר ברים המזוהים במיוחד עם האוכלוסיה הצעירה, כגון אלה בכיכר רבין ולאורך רחוב דיזינגוף. אחד מתווי ההיכר שלהם הם שולחנות הדלפקים הגבוהים והצרים, שאליהם צמודים כסאות צרים וארוכי רגלים ("כסאות בר"). הריהוט הזה יוצר מגע פנים אל פנים קרוב, אווירת ביחד וצפיפות נעימה. הברים האלה נראים לעתים כמו מפגשי מחזור עליזים. גם ימי הולדת נחגגים בהם (לרוב עם בלונים ועם "פינוקים" לבעל/ת השמחה), שמוסיפים לאווירה הצוהלת.

צעירים בדיזינגוף בחגיגה עם בלונים בפאב: "מה חוגגים היום? המון ימי הולדת. בעצם, איזה יום היום? יום שני? אז חוגגים את יום שני...."

ישנם עשרות אתרים ברשת שחולקים מידע על מקומות הבילוי בארץ בכלל ובתל אביב בפרט, כאשר כל אחד מבקש להיות המעודכן ביותר, הצעיר ביותר, המידע ביותר.

חשוב לציין שהדור הזה מאד אוהב מקומות חדשים (טרנדים), והוא אינו נאמן כלל למקום כזה או אחר. מעטים המקומות שבאמת מושכים את אותו קהל לאורך זמן.

האתר המרכזי למידע על ברים הוא "עכבר העיר", אף שהוא ממוסחר במקצת ולא תמיד מעודכן. גם ה"טיים-אאוט" הוא מקור מידע חשוב. רבים מחפשים מידע על ברים ברשת, אך קשה לדעת כמה באמת קוראים את הביקורות בעיון ונעזרים בה.

"עכברוש העיר" - אחד הבלוגים של "תפוז" - עוסק כל כולו בבילויים, בברים וב"סצנה" התל אביבית. מדובר בחברים קבועים שנכנסים ומעדכנים. כולם יודעים במה מדובר, מרווחים ומרווחים.

על נסיבות הקמת הבלוג הזה סיפר בעליו בראיון: "בתור אחד שגדל וגר כל חייו בתל אביב, חיפשתי ברים מעניינים וטובים לצאת אליהם. מקור המידע העיקרי היה עכבר העיר. אך הפער בין מה שהיה רשום בעכבר (מדור בתשלום, או לחלופין ביקורות מוזמנות / ערוכות / מתואמות / חבריות) למציאות היה בלתי נתפס. יום אחד ישבתי עם חבר כבר והתלוננתי שאי אפשר למצוא בשום מקום ביקורות ברים אמיתיות. באותו זמן היה טרנד של לפתוח בלוגים וכל הweb 2.0, אז החלטתי לפתוח את הבלוג ולכתוב ביקורות אמיתיות, בלתי ממוסחרות ובלתי תלויות על מקומות בילוי בעיר מזווית הראיה האישית שלי. מפה לשם ראיתי שלא מעט אנשים נכנסים לבלוג ומחפשים מידע על ברים לתל אביב, התחלתי לצבור מנויים והעסק התגלגל. היום אחרי ארבע שנים כתבתי יותר מ-450 רשומות (על בסביבות 200-250 מקומות) צברתי יותר מ-600 אלף צפיות בסך הכל (צפיות ייחודיות המספר בערך מחצית מזה אני משער), כ-200 מנויים קבועים, 500 עוקבים בפייסבוק, 200 עוקבים בטוויטר, כשמדי יום יש לי בסביבות 200-400 כניסות לבלוג, כשחלק לא מבוטל מהם מגיע מחיפושים בגוגל."

לרוב המבקרים שמפרסמים ביקורת סדירה על ברים יש "כרטיס ביקור", שכולל שנות וותק בתל אביב, זהות הבלוג וכדומה. מקצת מהמבקרים הפכו לסוג של ידוענים בזכות עצמם (סלבס), והם מהווים חלק בלתי נפרד מסצנת הבילוי. לשונם קולחת, וחשוב להם לספק לקוראיהם לא סתם מידע אלא מידע בעל ערך (כדרכם של הישראלים - חבר מעדכן את חבריו). לכן ביקורותיהם נוגעות גם בפרטים קטנים: מדוע כדאי להגיע לבר, מחירים, מה כדאי לאכול, מה המוזיקה המושמעת ועוד. כך למשל כותב "עכברוש העיר" בבלוג: "אין ספק שבקומה השנייה האווירה (ואוויר) יותר רגועה וטובה ממה שהיה אז בקומה הראשונה, כשגם מוזיקת אלקטרו-פופ והיפ הופ לא מיינסטרימית בווליום עדיין קצת גבוה (אבל יותר נמוך מלמטה) לעניין תרמה."¹⁵⁸

חשוב לזכור שהמבקרים הם ברובם צעירים שביקרו בברים רבים, כולל בחו"ל, ולכן יש להם ציפיות גבוהות, וקשה "לעבוד" עליהם. במקרים רבים הם גם מנדרים עצות לבעלי הברים כיצד להשתפר. קיים מדרג ציונים מסודר של כשש רמות עם מקרא מפורט לגבי כל ציון וציון, כמו "בין סביר לחביב אך לא מעבר", "סתמי ולא שווה ביקור" וכו'.

כיוון שתופעת הברים היא תופעה בינלאומית שהולכת ומתרחבת, וכיוון שצעירי דור ה-Y היו בחו"ל ובילו בברים בחו"ל, גם השפה שבה מתוארים המקומות היא בינלאומית: "דרינק", "קלאבינג", "קונספט" "סלב", "קוואל", "האפי האור", "פיינט", "צ'ייסר" "ריפיל" ועוד.

שתייה, נשנושים, מוזיקה ושידורי ספורט

ה-Y ניקים מתייחסים לשתייה כאל חלק בלתי נפרד משגרת חייהם.¹⁵⁹ הם שותים הן במפגשים שנערכים בדירותיהם והן בברים ובמסיבות מחוץ לבית. למעשה, לרוב המפגשים החברתיים שלהם (בעיקר כשמדובר בקבוצת החברים

הקרובה) נלווית שתיית אלכוהול משותפת. אפשר לומר שהבירה והיין עבורם הם מה שהקפה עבור הוריהם. אחת המרואיינות הצעירות שלנו הגדירה זאת כך: "אלכוהול מאד חשוב לדור שלי, במיוחד לבנים. אין כמעט פגישה בלי זה. גם אני והחברות שלי נפגשות תמיד לכוס יין, גם אם זה לפתוח בקבוק בבית."¹⁶⁰

על אף שבסופי השבוע שיעור הבליינים מהפריפריה הוא גדול יותר, עדיין רוב יושבי הברים בתל אביב מתגוררים בעיר בדירות שכורות (מהתרשמות שלנו ושל בעלי ברים, הגיל הממוצע הוא 25-26).

צעירים נוהגים לצאת לבילוי בבר פעמיים-שלוש בשבוע: בתחילת השבוע, ב"חג חמישי" ובסוף השבוע (שישי בצהריים או בערב, מוצאי שבת). מטבע הדברים שעות הבילוי באמצע השבוע מוקדמות מאלה של סוף השבוע, אז אפשר לבלות עד השעות הקטנות של הלילה.

צריכת האלכוהול היא מרכיב מרכזי בסל ההוצאות הכלכליות של הYניקים - בעיקר למי שגר בתל אביב וסביבותיה. האלכוהול בברים יקר יותר מאשר בחנויות, ומחיריו מתייקרים עם הזמן. זאת בשל ההתייקרות הכללית של סל המוצרים במשק, הרפורמה במיסוי האלכוהול,¹⁶¹ ההתייקרות של דמי השכירות והארנונה, ומשום שברים חדשים, שהם רבים יחסית, מנסים לעשות רווח מהיר כדי להחזיר את השקעתם. בערב רגיל מוציא הבליין הצעיר הממוצע לפחות 50 שקלים, וברוב המקרים למעלה מ-80 שקלים. כמו בתחומים אחרים בישראל, המחירים והתמורה הם במקרים רבים ביחס הפוך, דהיינו: אין תמורה כמותית או איכותית למחיר. בלא מעט ברים למדו שלא צריך להעלות מחירים כדי להגדיל את הרווחים: אפשר פשוט להקטין את הכמות. כך, למשל, מוכרים "פיינט" (Pint), כשבעצם בפועל מדובר בשליש ליטר רגיל במחיר גבוה יותר.¹⁶² על כל פנים, מחירי המשקאות בישראל גבוהים מאד ביחס לאירופה, ובינתיים הצעירים לא הקימו קול זעקה.¹⁶³

רוב הצעירים דבקים בסוג מסוים של בירה או וודקה, אבל הטעם במשקאות האלכוהוליים משתכלל עם הזמן, והסקרנות להתנסות בטעמים חדשים גדלה.¹⁶⁴ לאחרונה יותר ויותר צעירים עוברים לשתיית יין, בעיקר בנות. הדבר משקף תהליך המתרחש גם באירופה ובארצות-הברית. ברחבי תל-אביב ניתן למצוא לא מעט ברי יין המציעים יינות מגוונים מהעולם לצד מותגים מקומיים. צעירים רבים, ובעיקר צעירות, אוהבים גם קוקטיילים מסוגים שונים.

האוכל המוצע בברים הוא בעל אופי משתנה ותלוי בסוג המקום. רוב הברים מציעים מנות קטנות שנועדו ל"נשנוש" לצד האלכוהול. התפריט הוא לרוב בסיסי, אבל בשנים האחרונות ניכר תהליך של שיפור באיכות. אפילו בברים הפשוטים כבר כמעט ולא מגישים, כבעבר, מבחר דליל של חומס, צ'יפס וחמוצים (אולי רק בברים בסגנון ההיפסטרי, ששם זו מעין התרסה). בשל אופיו ותדמיתו הבינלאומית של מוסד הבר גם תפריט האוכל כולל במקרים רבים שמות לוועזיים: "פיש אנד צ'יפס", "פוטטו סקינז" וכו'.

ברים המחשיבים את עצמם לא מסתפקים בפלטת מטוגנים או בירקות חתוכים, ואפילו הסלט והטוסט נעשים היום ביותר הקפדה.¹⁶⁵ כיוון שהתחרות מחריפה, ברים רבים מבקשים להטביע את חותמם ולקבל הכרה לא בזכות האלכוהול המוגש בהם, אלא דווקא בזכות האוכל. בברים רבים שוכרים את שירותיהם של שפים מקצועיים ויועצים קולינריים על מנת להשביח את התפריט, ומתהדרים במנות שלא היו מביישות מסעדות יוקרה ברחבי העיר (קוקטייל שרימפס, רצועות סינטה מוקפצות, ריזוטו פטריות יער, "גבינת בפאלו מוקרמת על בטטה עם בצלצלי שאלוט" וכדומה). יש ברים ששם כבר רומז על ההיצע הקולינרי, כגון "סביצה בר", שמציע לאורחו סביצה איכותית. בחלק מהברים מתקיים מדי שבוע ערב קונצפט קולינרי: ערב מקסיקני, ערב יווני וכיו"ב. הפופולריות של הטאפאס-ברים, המציעים למבקר בהם חוויה קולינרית בנוסף לחוויית השתייה והחברותא, הם שיקוף של המגמה הכללית. הם גם מחזקים את האופי הבינלאומי של תל אביב.

המוזיקה מהווה גם היא מרכיב חשוב באווירה ובמיתוג המקומות. במקצת מהברים הווליום כה מחריש אוזניים, שאת מקום השיחה תופסים בעיקר המבטים בסמארטפון, וחילופי הדאחקות והחיוכים.

תרבות השידורים סביב השעון הגיעה בשנים האחרונות גם למקומות הבילוי וכיום בכל בר שמכבד את עצמו מוצב

לפחות מסך ענק אחד ומערכת שמע נלווית. על המסך משודרים בעיקר קליפים של מוזיקה, תחרויות ספורט, תצוגות אופנה וחדשות. בזמן משחקים או טורנירים חשובים מתמלאים הברים בעשרות אוהדים נלהבים. כמו כן, כיום מוצע כמעט בכל המקומות חיבור מקומי לאינטרנט אלחוטי (WiFi).

המשקאות האלכוהוליים החביבים על רוב צעירי דור ה-Y היום הם בירה ווודקה עם תוספות, כגון: טוניק, ביטר ובעיקר "קרנבריו" (מיץ חמוציות). בשנה האחרונה ה"Russchian" הולך ותופס מקום מרכזי כתוסף פופולרי לוודקה. זה משקה שופס שמנטרל את הטעם המריר של הוודקה (על התווית של המשקה כתוב "ideal with vodka"). השילוב של וודקה - רד בול נעשה פחות פופולרי לאחרונה, וחלק מהמרוויגים למחקר זה טענו שהוא נחשב כבר המוני. לאחרונה נוספו לסל המשקאות השכיחים גם ג'ין וטוניק, וויסקי, טקילה ויין. רוב הצעירים הישראלים די שמרנים בנושא של סוג הבירה שהם שותים ובאחוזי האלכוהול שהם מעדיפים. במובן זה הם שונים במעט מבני גילם באירופה שעוברים בהדרגה למשקאות אלכוהוליים "כבדים יותר".¹⁶⁶ בנות שותות פחות בירה וויסקי ויותר צ'ייסרים, יין וקוקטיילים (האפרול והסנגריה נעשו פופולריים לאחרונה). הן גם יושבות על כוס או בקבוק זמן ארוך יותר מבנים. עם זאת, ההבדלים בין גברים לנשים בכל הנוגע לדפוסי צריכת האלכוהול הולכים ומיטשטשים.

כוסית הצ'ייסר חביבה במיוחד על דור ה-Y. עד לפני מספר שנים בישראל נהוג היה לרכוש מספקי הכוסות מספר זהה של "כוסות שוט" ו"כוסות צ'ייסר", אך בשנים האחרונות חל מהפך: על כל כוס שוט שנמכרת לברים בישראל, נמכרות כ-40 כוסות צ'ייסר. כמו בהרבה תחומים בישראל, גם במקרה הזה התעוות המושג הבינלאומי. בעולם הגדול "צ'ייסר" הוא הכינוי לכוס הבירה הגדולה המתלווה למשקה החריף שהוא בדרך כלל וויסקי. אצלנו מדובר בכוס שוט קטנה (כמחצית הגודל) של משקה חריף המכילה לעיתים רק כ-30 מ"ל משקה - רחוק בהרבה מהכמויות אותן מלמדים להגיש בבית הספר לברמנים. ברים רבים מציעים מבצעי "בירה פלוס צ'ייסר", והמושג "לפנק עם צ'ייסר" הפך למטבע לשון רווחת. הפירוש הוא שהמשקה הראשון (הקטן) הוא על חשבון הבית. בעלי המקום מנצלים את אופנת הצ'ייסרים, מקטינים את הכוסות ומקפיצים את הרווחים. עד כדי כך רווחת הקומבינה שהצעירים מכנים זאת "צ'ייסר בלוף". חשוב לציין כי גם בתחום המשקאות הבלגן הישראלי חוגג, שכן אין בארץ סטנדרטים קבועים בנוגע למידות של כוסות, ואיש הישר בעיניו יעשה. בהקשר זה נציין כי לאחרונה סר חינו של "השוט" והוא כבר לא אופנתי כבעבר. בעל בר הסביר: "זאת מידה גדולה מידי ולא סקסית. קשה לשתות בשלוק אחד 50-60 מ"ל. 25-30 מ"ל זה הרבה יותר סימפטי וידידותי למשתמש. שוטים בברים היום משמשים למדידה בלבד, הלקוחות שותים צ'ייסרים".

היצע המשקאות כבר משתנה ממקום למקום. יש ברים שמציעים את ההיצע הבסיסי (גולדסטאר, מכבי, הייניקן, טובורג וכדומה), אך לא מעט ברים, בעיקר בתל אביב, מציעים היצע מגוון של בירות מקומיות ומיובאות, וביניהן בירות בוטיק.¹⁶⁷ חלק מהברים מתמחים במשקאות ייחודיים.¹⁶⁸

ברים, שמחשיבים את עצמם, מגישים כל משקה בצורה שונה. לכל סוג של בירה, יין או קוקטייל תהיה כוס מיוחדת ומעוצבת הייחודית לו.

צריכת היינות בישראל בעליה מתמדת, והיא עמדה בראשית המילניום על 6.5 ליטר לנפש. בשנת 2002 ערכו ביקבי רמת הגולן מחקר צרכנות, שממנו עלה כי רוב שתייני היין בישראל (73%) הם בני 45 ומעלה.¹⁶⁹ אבל הפערים הולכים ונסגרים עם הזמן בין השאר בשל מאמצי היקבים והמשווקים להצעיר את אוכלוסיית צרכני היין. לאחרונה יותר ויותר צעירים עוברים לשתיית יין, בעיקר בנות. הדבר משקף תהליך המתרחש גם באירופה ובארצות הברית.¹⁷⁰ ברחבי תל אביב ניתן למצוא לא מעט ברי יין (Wine bars) המציעים יינות מגוונים מהעולם לצד מותגים מקומיים. צעירים רבים, ובעיקר צעירות אוהבים גם קוקטיילים מסוגים שונים.

פרט פיקנטי: יין שנקרא "סדרת ה-Y" הושק לאחרונה על ידי שני צעירים שחזרו מדרום אמריקה. הם החליטו לייצר משהו עכשווי, לוהט, סטארט-אפ. אחד Y "צ'ילי" שכולל 40% אלכוהול וחריף מאוד והשני Y "גריין" שהוא רך יותר

סיפור מעניין ופיקנטי לא פחות הוא משקה ה"טובי 60" שדומה בחזותו לערק ומכיל 40% אלכוהול.¹⁷¹ בחור חיפאי קיבל הזמנה למסיבה, בה המארח המזמין קורא לאורחים להביא אלכוהול משלהם. הוא נענה לאתגר ורקח משקה אלכוהולי מערבוב של לימונים, אלכוהול, וכמה עשבי תיבול (השמועות אומרות שגם גת הוא חלק מהנוסחה). תוך שנה (בעיקר ב-2013) כבש המשקה הזה את הברים התל אביביים. השמועה על ההשפעות הממסטלות של המשקה החדש עברה במהירות מפה לאוזן, ובתוך זמן קצר הפך ה"טובי 60" לאחד המשקאות האלכוהוליים הפופולריים ביותר במספר הולך וגדל של ברים ומועדונים ברחבי הארץ. מה שתרגם לפופולריות הייתה העובדה ש"טובי 60" מכיל תערובת מסתורית של עשבים, ושמי ששותה אותו לא באמת יודע מה יש שם בפנים.

המסתוריות שאופפת את ה"טובי 60" נובעת גם מהשמועות שנפוצו סביב האנשים שמייצרים אותו (על הבקבוק הודפס מספר טלפון לשירות לקוחות, אבל מי שעונה שם לא מוכן לספר כלום). ומה שלא פחות מושך זו העובדה שאנשים רבים ששתו טובי 60 לראשונה הופתעו לגלות כי בשל היותו עשוי מרכבים טבעיים בלבד, גם שתייה מרובה ממנו אינה גורמת להנגאובר ביום שלמחרת.

כמות השתייה המקובלת אצל ה-Y ניקים היא בין חצי ליטר לליטר בירה פלוס צ'ייסר (כוסית הצ'ייסר כבשה את מקומה של כוס ה"שוט"), או שתיים-שלוש כוסות וודקה. בנים שותים בדרך כלל כמויות גדולות יותר מבנות, אם כי, כאמור, ההבדלים בין גברים לנשים בכל הנוגע לדפוסי צריכת האלכוהול הולכים ומיטשטשים. חשוב לציין שצריכת האלכוהול בישראל עדיין מתונה בהשוואה לצריכה המקובלת באירופה, אוסטרליה וארצות-הברית (שם רבים דוחסים כוס אחר כוס). עם זאת, הנתונים הסטטיסטיים מראים בבירור שהשכבה הצעירה בישראל - כמו בכל העולם - שותה יותר אלכוהול מהשכבות המבוגרות.¹⁷²

מחקרים בעולם מראים שהמטרה המוצהרת של שתיית אלכוהול אצל צעירים היא לא רק להשתחרר ולזרום אלא ממש להשתכר.¹⁷³ לא מעט ביטויים נוצרו סביב המנהג הזה: "אני הולך להיגמר היום", "הולכים להישכר", "תביאו קשים", "מי שלא מקיא לא חבר", "מי שלא מקיא בן זונה", "לא הקאת, לא נהנית" וכדומה. ההתרשמות שלנו היא ש"איבוד הראש" שכיח יותר בקרב בני הטיפש-עשרה וחיילים. אצל בני העשרים והשלושים השתייה לרוב מבוקרת יותר, ומטרתה היא בעיקר להיות ב"היי" באווירה חברית צוהלת ומשועררת. כך למשל בחתונות. הן נתפסות על ידי הצעירים כמסיבות אלכוהול, ובשפתם: "בחתונות שותים ללא הכרה, זה בחינם אז מנצלים את זה. שותים בעיקר בגלל הריקודים, כדי להרגיש יותר משועררים".

צעירה בת 26: "בחתונות שותים ללא הכרה, זה בחינם אז מנצלים את זה"

צעיר בן 27: "שתייה זה אחד הדברים הכי חשובים במסיבות וחתונות. בלי זה המסיבה תהיה מעפנה. כולם שותים באירועים כאלה, גם אלא שלא שותים ביום יום. זה ההבדל בין שתייה בבר/בבית לבין מסיבה - אתה בא לדפוק את הראש עד הסוף"

צעירה בת 28: "בגילנו המופלג כבר לא מתמסטלים. שותים בשביל הפאן לא בשביל להשתכר. המקומות היחידים ששותים כדי להשתכר זה מסיבות - והמסיבות היחידות שבאמת הולכים אליהן זה חתונות."

מסקרים שונים שפורסמו על ידי ארגון הבריאות העולמי ועל ידי הרשות למלחמה בסמים ובאלכוהול, עולה כי גיל צריכת האלכוהול במדינת ישראל יורד במשך השנים ומספר הקטינים המגיעים למצב של שכרות עולה בהתמדה.

מאפיינים של צריכת אלכוהול בישראל

בחישוב של כמות הליטרים של אלכוהול נקי ביחס למספר התושבים	שותה הישראלי בממוצע 2.8 ליטר אלכוהול נקי בשנה: 4 ליטרים גברים ו-1.7 ליטרים נשים
אם מחשבים את הממוצע רק לפי מספר הישראלים ששותים בפועל (ולא לפי מספר התושבים)	ממוצע הליטרים של הישראלי לשנה הוא 5.4: 6.9 ליטר לגבר ו-2.9 ליטר לאישה
האלכוהול שנצרך בישראל הוא	50% ליקרים, 44% בירות ו-6% יין

Reference: World Health Organization. 2014. Global status report on alcohol and health - 2014.

האם אתה נוהג לשתות בירה לבנה? אם כן, באיזו תדירות?

בקרב גילאי 18-35	בקרב גילאי 18-35		
	נקבה	זכר	
יותר מפעם ביום	0.3%	1.2%	0.7%
פעם ביום	0.9%	1.8%	1.4%
4-6 פעמים בשבוע	2.4%	4.2%	3.3%
2-3 פעמים בשבוע	6.7%	18.2%	12.6%
פעם בשבוע	14.2%	25.3%	19.9%
2-3 פעמים בחודש	13.5%	13.8%	13.6%
פעם בחודש	13.4%	11.1%	12.2%
פעם ב-2-3 חודשים	8.2%	6.5%	7.3%
פחות מפעם ב-3 חודשים	11.8%	7.6%	9.6%
אף פעם לא שותה בירה לבנה	27.9%	8.8%	18.1%
לא יודע	0.7%	1.4%	1.1%
Total	100%	100%	100%
	916	964	1,880

נתונים: באדיבות חברת קרלסברג.

בדרך כלל היכן אתה נוהג לשתות בירה לבנה?

בקרב גילאי 18-35	בקרב גילאי 18-35		
	נקבה	זכר	
5.9%	6.2%	5.6%	רק בבית
14.6%	13.5%	15.4%	בעיקר בבית אך לפעמים גם בחוץ
23.1%	19.7%	B 25.7%	בבית ומחוץ לבית באותה מידה
39.5%	41.9%	37.7%	בעיקר בחוץ אך לפעמים גם בבית
16.9%	18.6%	15.6%	רק מחוץ לבית
100%	100%	100%	Total
1,539	660	879	

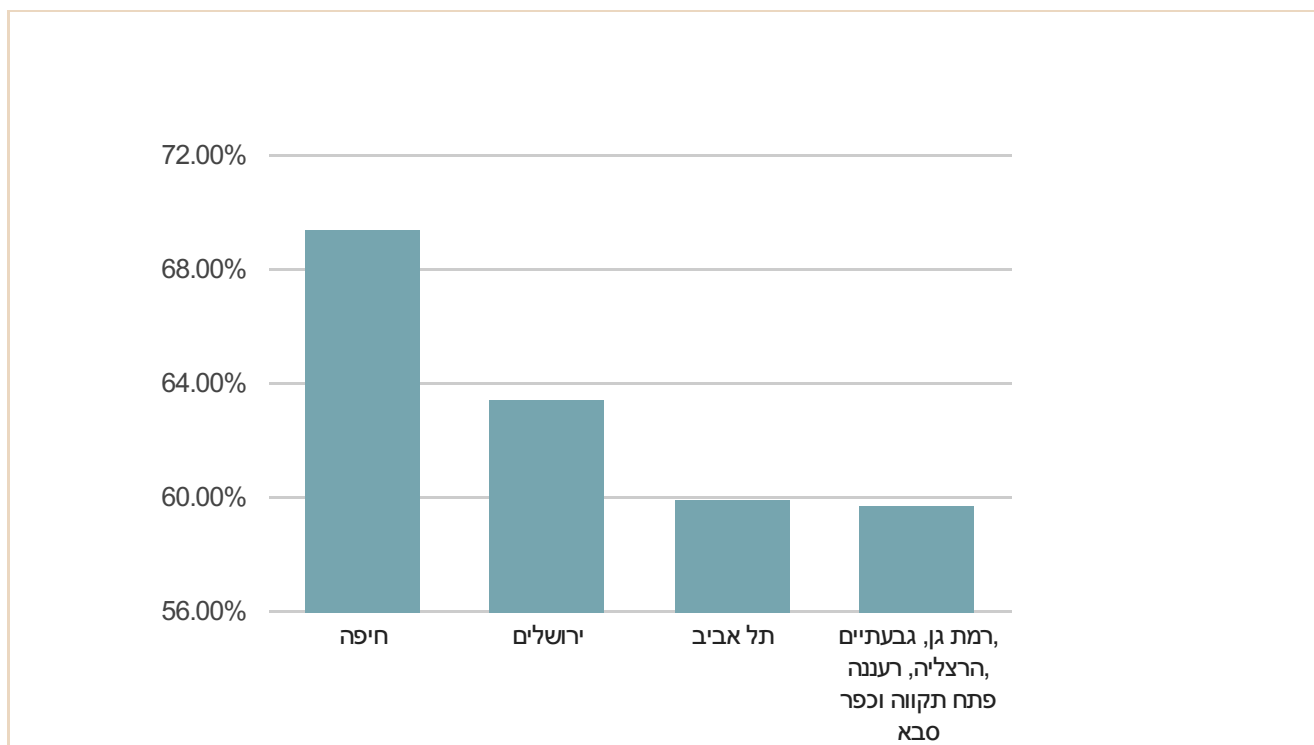
נתונים: באדיבות חברת קרלסברג.

אפיון סוציו-דמוגרפי של צרכני בירה לבנה

כלל המדגם	בקרוב גילאי 18-35	בקרוב גילאי 18-35		
	צרכני בירות			
49.3%	57.0%	51.3%	זכר	מין
50.7%	43.0%	48.7%	נקבה	
18.0%	38.2%	40.4%	18-24	גיל
24.2%	56.3%	54.2%	24-34	
18.2%	5.5%	5.4%	35-44	
50.1%	47.3%	43.7%	חילוני	דתיות
31.2%	31.3%	30.1%	מסורתית	
12.9%	14.0%	16.7%	דתי	
5.8%	7.4%	9.5%	חרדי	
3.0%	2.1%	2.1%	תיכונית חלקית או פחות	השכלה
21.0%	25.6%	25.1%	תיכונית מלאה	
25.1%	19.2%	20.3%	על תיכונית	
51.0%	53.2%	52.5%	אקדמאית	
14.4%	18.1%	19.7%	הרבה מתחת לממוצע	הכנסה
17.0%	19.0%	19.8%	מעט מתחת לממוצע	
27.9%	30.3%	28.8%	ממוצעת	
29.7%	24.9%	24.4%	מעט מעל לממוצע	
11.0%	7.7%	7.2%	הרבה מעל לממוצע	

נתונים: באדיבות חברת קרלסברג.

שימוש באלכוהול בקרב בני נוער לומד (2009)

מקור: דוח מבקר המדינה, 2009. מאבק השלטון המקומי בנגעי הסמים והאלכוהול.

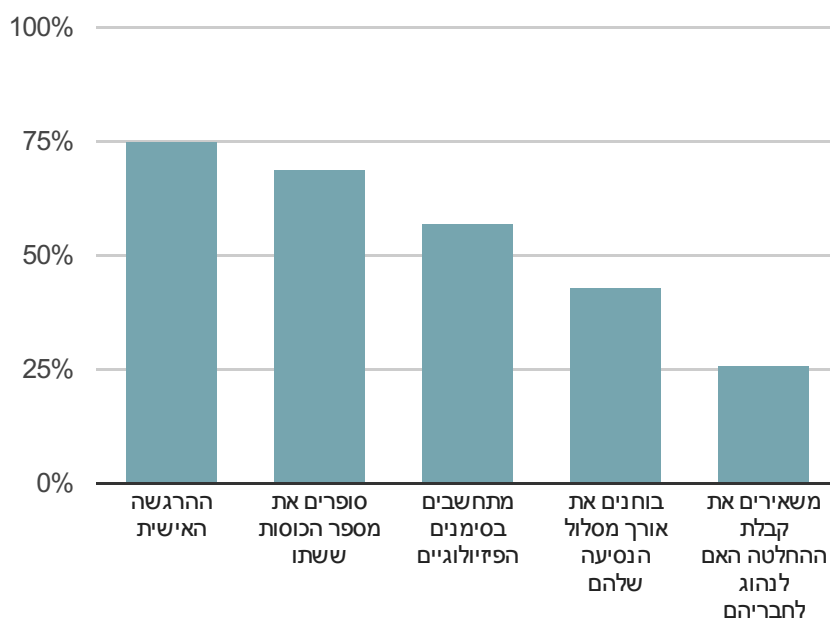
נתונים: הרשות למלחמה בסמים, דו"ח מסכם 2009.

השכרות מהווה כיום את אחת מהסכנות המאיימות על שלום הציבור והסדר הציבורי בישראל, זאת כיוון שיש לה השפעה על תופעות של אלימות, עבריינות ותאונות דרכים. צעירים רבים מתעלמים מהסכנה הטמונה בנהיגה בשכרות, אבל דומה שלאחרונה עלתה המודעות ובחבורות רבות נהוג שהנהג או הנהגת לא שותים.¹⁷⁴ רבים פותרים את הבעיה בנסיעות אל הבר וממנו במונית.

בסוף 2010 הוחל חוק איסור על נהיגה ברכב אם ריכוז האלכוהול בדם גבוה מערך מסוים. שוטר רשאי לדרוש מנהג לעבור בדיקת אלכוהול באמצעות בדיקת דם או באמצעות מכשיר המודד את ריכוז האלכוהול באוויר נשוף. סירוב להיבדק מהווה עבירה בפני עצמה.¹⁷⁵

חוק המאבק בתופעת השכרות (2010)¹⁷⁶ הוא חלק מתוכנית לאומית כוללת ללחימה בתופעה, בעיקר בקרב קטינים, בניסיון למזער את התופעות השליליות הנלוות לה.¹⁷⁷

כיצד אתה יודע שאתה כשיר לנהיגה?

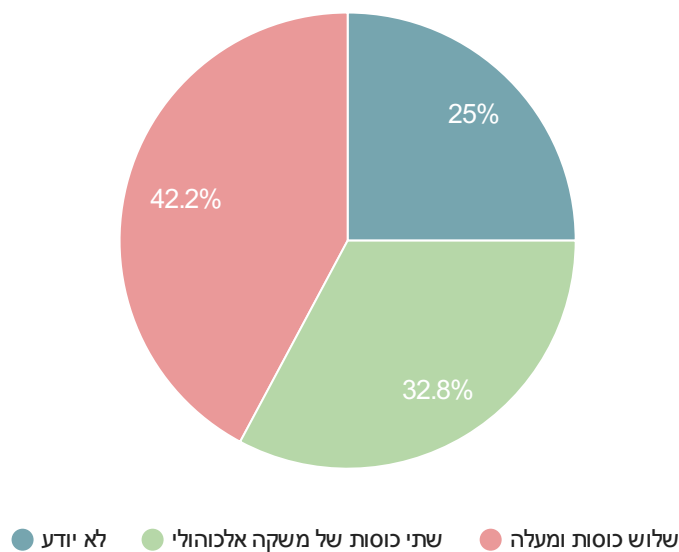

מקור: בורד, גסר-אדלסבורג ובראון-אפל. 2013. נהיגה תחת השפעת אלכוהול בקרב צעירים בישראל. יום עיון בנושא "אלכוהול - מגמות, סיכונים ודרכי התמודדות", בית הספר לבריאות הציבור.

נתונים: המחקר נערך בקרב בלוינים ב-31 פאבים ב-13 ערים ברחבי הארץ (ובכלל זה בתל אביב, בירושלים, בחיפה ובבאר שבע). במחקר השתתפו 1,079 בלוינים בגילאי 19-35 שמילאו שאלון מחקר אנונימי בצאתם מהפאב, ונשפו במכשיר "הנשיפון".

הערה: עוד נמצא כי כרבע מאלה שהתכוונו לנהוג חצו את כמות האלכוהול המותרת על פי חוק; שגברים נוהגים תחת השפעת אלכוהול יותר מנשים ובעלי השכלה אקדמית פחות אחראיים בהקשר זה מבעלי השכלה שאינה אקדמית.

כמה משקאות את/ה יכול לשתות ועדיין להיות כשיר לנהיגה?

מקור: בר-און, גיתית. 2009. צעירים ונהיגה תחת השפעת אלכוהול בישראל. הרשות הלאומית לבטיחות בדרכים, יחידת המדען הראשי.

נתונים: סקר טלפוני נערך באוגוסט 2009 באמצעות חברת "שילוב" בקרב מדגם ארצי מייצג של נשים וגברים, בעלי רישיון נהיגה בתוקף, אשר נוהגים לפחות פעם אחת בשבוע ושתו משקה אלכוהולי מחוץ לבית בחודש האחרון. הממצאים המוצגים כוללים בני 18-24 בלבד.

הערה: שלוש כוסות היא הערכת יתר, שכן על פי המשקל הממוצע של המדגם, נמצא שדי בשתיית שני משקאות כדי להגיע לרמת אלכוהול בדם של 0.05% - הרמה הקובעת בישראל.

הדור שנתן הכשר לקנאבים

מחששים בסתר

בתקופת המנדט וראשית המדינה היה השימוש בסמים בכלל ובקנאבים בפרט תופעה שולית.¹⁷⁸ רוב הציבור לא התנסה ולמעשה כלל לא הכיר את התופעה, שהתרכזת בשכונות המצוקה (הסמים נמכרו בדוכני פלאפל, בבתי קפה, במספרות, בחנויות קטנות ובדירות פרטיות).¹⁷⁹ אצל רבים אפילו עישון סיגריות נתפס כמעשה בלתי מוסרי.¹⁸⁰

ב-1961 חתמה מדינת ישראל על אמנה בינלאומית שהכתיבה את חוקי הסמים ואת המלחמה בהם. לראשונה הופיע בעיתונות הכינוי "נרקומן" שיוחס לכל משתמשי הסמים ללא הבחנה. אילת עשתה את צעדיה הראשונים כעיר תיירות וקנתה לעצמה שם של מקום מקלט, שבו ידו של הממסד רפויה. מטבע הדברים היא משכה אליה מעשני חשיש מהארץ ומחול.¹⁸¹

העלייה ברמת החיים נתנה את אותותיה גם בתרבות צריכת החשיש. מדי מספר שבועות הופיעו בעיתונות דיווחים על תפיסת סוחרי חשיש (הם נדונו לתקופות מאסר לא ממושכות - לרוב עד שנה),¹⁸² ובמקביל גדל גם מספר האנשים המעשנים שנתפסו "על חם" - מקצתם תיירים ("ביטניקים") מאירופה המערבית, מארצות הברית, מקנדה ומאוסטרליה.¹⁸³

אחרי מלחמת ששת הימים הוצפה ישראל בכמויות גדולות של חשיש (אחד מתוצרי הקנאבים)¹⁸⁴ מהגדה המערבית, ממזרח ירושלים, מעזה ומחאן-יונס¹⁸⁵ וגם מאירופה וארה"ב.¹⁸⁶ חופי הזהב באילת, טאבה, נואיבה, דהב ושארם-א-שייח הפכו למתחמי נופש הומי צעירים, והסמים היו לחלק בלתי נפרד מהאווירה ההיפית.

ישראל נעשתה באותה עת יעד אטרקטיבי לתרמילאים מחול, בשל הדימוי החיובי שנקשר למדינה, הוזלת מחירי הטיסות, ובעיקר בשל תדמיתם של הקיבוצים כמקום שבו אפשר לעבוד כמתנדב ולעשות חיים באווירה משוחררת.¹⁸⁷

עם השנים, כשמספר המשתמשים בסמים קלים גדל (מריחואנה וחשיש), חוקקה הכנסת חוקים שהחמירו את הענישה¹⁸⁸ ובמקביל הגדילה המשטרה את היקף הפשיטות ללכידת העבריינים.

אבל באופן פרדוקסלי, היחס של החברה לעישון סמים קלים נעשה מעט סלחני יותר. זה בא לידי ביטוי הן בעליה במספרן של הכתבות שפורסמו על הנושא בעיתונות העברית והן בתוכן הפחות דוגמטי.¹⁸⁹ בשלב הזה החשיש קושר לא רק לעבריינות של ערבים ושל יהודים מזרחיים בשכונות העוני והמצוקה אלא גם לתרבות הרחבה יותר - ובעיקר

צעירים בישראל

עוז אלמוג

תרבות הנוער החדשה.¹⁹⁰ בישראל הגידול במספר המשתמשים היה מזערי בהשוואה לכלל האוכלוסייה, אבל הוא שיקף מגמה בעולם המערבי שנבעה בעיקר מהתפתחות תרבות הרוק'נרול.¹⁹¹

הדילמה הציבורית האם לעצור צעירים בכלל וקטינים בפרט, שנתפסו מעשנים, החלה לעלות באותה עת על סדר היום התקשורתי.¹⁹² הדור המבוגר תפס את צריכת הקנאביס כסימפטום לאובדן דרך ויציאה לשמך ערכי. הדור הצעיר, לעומת זאת, החל לתפוס את העישון כנישה קטנה של מרדנות בתוך סבך המחויבויות של בן טיפס-עשרה.¹⁹³

בשנות השבעים, התחזקה השפעת תרבות "ילדי הפרחים"¹⁹⁴ ועישון הקנאביס נעשה לגיטימי יותר בעיקר בקרב הבודהמה התל-אביבית. מקצת מהאמנים המוכרים נעצרו אז על עישון והחזקת הסם (לרוב כמויות מזעריות לשימוש עצמי) והמעצרים זכו לתהודה תקשורתית.¹⁹⁵ במקביל הופיעו לראשונה מאמרי עיתונות שהעזו להעלות שאלות מתריסות ולהטיל ספק במדיניות החוק והמשטרה כלפי התופעה.¹⁹⁶

הסטאטוס קוו, שבו המשטרה תופסת בעיקר סוחרים כבדים ומעלימה עין מרוב המעשנים נשמר עד ימינו. בתי המשפט המשיכו במגמה הכללית של שיפוט העבריינים שנתפסו על פי מתווה החוק אך תוך מגמה להקל בענישה. גם התקשורת המשיכה במנהגה: פרסום מאמרים שמזהירים מצד אחד מהיקף התופעה ומצד שני ביקורת על המשטרה והטלת ספק בעצם איסור השימוש בחוק.

הקנאביס ודור ה-Y

בראשית העשור השני של המילניום נראה שמהו בסטאטוס קוו משתנה. הדבר מתבטא הן בהיקף השימוש בקנאביס והן בתפיסות החברתיות כלפי הסם. הסיבה המרכזית לשינוי היא יחסו של דור ה-Y לצריכת הקנאביס. להלן נמנה מספר מאפיינים דוריים (תפיסות והתנהגויות) בהקשר זה:

שימוש נרחב

שיעור גבוה של Y ניקים (קשה להעריך את המספר המדויק) משתמש באופן קבוע או מפעם לפעם (בעיקר בבילוי) בקנאביס ושיעור גבוה עוד יותר תופס את השימוש בו כדומה לשתיית אלכוהול. הדבר נובע מכמה סיבות:

הקנאביס מיוצר היום בכמויות עצומות - באופן פרטי ומסחרי - ובעולם גלובלי ואינטרנטי נגישותו גבוהה מאי פעם. האינטרנט לא רק מסייע בהנגשת הסמים הקלים אלא גם מסייע בנרמול השימוש בהם באמצעות המידע העצום (ולרוב גם החיובי) שמופץ ברשת על התופעה.¹⁹⁷ דור ה-Y גדל על חופש אישי ועל תפיסה של חיה ותן לחיות; זה דור שחווה את "הסטלה" למיניה מגיל צעיר, דרך המסיבות והטיולים לדרום אמריקה ולמזרח; זה דור בלייני שרואה בבידור תכלית עליונה, ולכן אמצעים שמשפרים את האווירה בזמן הבילוי נתפסים כחיוביים; זה דור משועמם שמתקשה להגיע לסיפוק ולריגוש ולכן זקוק לעזרים חיצוניים; בני הדור עתירי חרדות ומצוקות ולכן מחפשים אפיקים של בריחה וריגוע; יש בהם פתיחות בסיסית להתנסויות ולהרפתקאות; זה דור חברותי שחי בלהקות, והקנאביס הוא סם חברתי במהותו; הם פחות ביקורתיים ויותר מרוכזים בעצמם ובצורכיהם המידיים; זה דור בהפרעת קשב שאינו חושש לקחת כימיקלים (למשל כדורי ריטלין) וזקוק למיקוד (הקנאביס מחזק את הריכוז). זו גם הסיבה לעלייה הדרמטית שחלה בשנים האחרונות בצריכת סם הבילויים של "הפיצוציות" - ה"חגיגת" ויורשיו; זה דור שאינו מתכנן לזמן ארוך ומשתדל לחיות את ה"כאן ועכשיו", ולכן גם לא נרתע מסיכונים אפשריים ארוכי טווח של שימוש אינטנסיבי בקנאביס.

שימוש בקנאביס בישראל

על פי האתר "קנאביס מריחואנה וחשיש" הניסיון הישראלי הראשון לאמוד את מספרם של צרכני הסמים בקרב תלמידי בתי הספר העל-יסודיים נערך בשנת 1971 עלידי החוקרים פלד ושימלינג. עלסמך שאלוני דיווח עצמי שחולקו ל 1,946 גילאי 14 עד 18 מעשרים בתי ספר תיכוניים בארבע הערים הגדולות, קבעו השניים, ששיעור הצרכנים נע בסביבות ה-5%. ב 1974 ערכו שוהם ועמיתיו מחקר שהעלה כי 2.4% מהתלמידים משתמשים בחשיש.

במסגרת סקר שהזמין ב-2008 משרד החינוך ממכון המחקר "הופמן-מרטנינס", שנועד לבדוק את יעילות תוכניות הלימודים השונות למלחמה בסמים נשאלו כ-13 אלף תלמידים בכיתות ח'-ט' (דור ה-Y בילדותם) אם השתמשו במהלך החודש האחרון בסמים שונים, הסניפו דבק, טיפקס או גז מזגנים, שתו אלכוהול ועישנו סיגריות. התוצאות הראו שימוש בסמים לא היווה זניחה בקרב צעירים. בסקר נמצא כי 2%-3% מהתלמידים בכיתות ח'-ט' השתמשו באקסטזי, גראס או חשיש, 9% השתמשו ב"חומרים נדיפים" כמו דבק, טיפקס או גז מזגנים. כ-10% מהתלמידים היו מעוניינים להתנסות באקסטזי, 15% היו מעוניינים להתנסות בעישון גראס או חשיש וכ-14% היו מעוניינים להתנסות בהסנפת טיפקס, דבק או גז מזגנים. בתשובה לשאלה - האם ניתן להשיג מריחואנה או חשיש בבית הספר או בסביבתו הקרובה, ענו כ-30% מהתלמידים בחיוב. כ-19% נוספים ציינו שרק לפעמים ניתן להשיג סמים כאלה בבית הספר. כשנשאלו אם היו רוצים לקנות סמים כאלה אילו היו יודעים למי או לאן לפנות, השיבו כ-10% מבני הנוער בחיוב ו-22% ש"ייתכן שכן וייתכן שלא". הסקר בדק גם כמה תלמידים מכיר הנשאל, אשר משתמשים בסמים: כ-8% הכירו משתמשים באקסטזי, כ-16% ציינו שהם מכירים יותר מתלמיד אחד המשתמש בגראס או חשיש, וכ-26% הכירו תלמידים המסניפים טיפקס, דבק או גז מזגנים.

על פי סקר שערך מכון "מדגם" עבור חודשות וואלה בנובמבר 2013 - כרבע מהישראלים (23%) הודו בעישון מריחואנה או חשיש - חלקם פעם בשבוע או פעם בחודש וחלקם בעברם הרחוק; 44% אחוזים שהו בחברת אדם שעישן מריחואנה. בקרב קבוצת הגיל של בני 18 עד 34 - 56% אחוזים הודו כי שהו בחברת אדם שעישן מריחואנה; 34% אחוזים תומכים בלגליזציה ו-43% אחוזים חושבים שהמשטרה לא צריכה לאכוף עבירות סמים לשימוש עצמי.

על פי סקר של עיתון הארץ מ-2015, שהתבצע על ידי ד"ר אריאל איילון וד"ר קמיל פוקס - בקרב 1,028 נשאלים, 18% מהישראלים הודו בהתנסות בסמים (זאת בהשוואה ל-48% מהאמריקאים לפי מכון המחקר האמריקאי גאלופ). עוד נמצא כי 30% מהציבור הישראלי תומך בלגליזציה מלאה של צמח הקנאביס, בעוד ש-54% אחוז מתנגדים לכך.

על פי נתונים שהוצגו במאי 2012 בוועדת הכנסת "למאבק בנגע הסמים" הקנאביס ותוצריו (חשיש, מריחואנה) הוא הסם הנפוץ ביותר בקרב צעירים בישראל. 38% הודו בסקר שהשתמשו לפחות פעם אחת בקנאביס, 27% בשנה האחרונה.

מספר המגדלים הביתיים - לשימוש פרטי - הולך וגדל בהתמדה והוא משנה מקצה לקצה את כל התפישה של עישון הסם ושל מכירה ושיווק שלו. בכתבה שפורסמה בעיתון "הארץ" ב-2012 דווח על הפופולאריות הגוברת של גידול גראס בבית לצרכים אישיים. שי פוגלמן, מחבר הכתבה כתב: "על פי רוב ההערכות, פועלות כיום בכל רחבי הארץ חממות דומות רבות. חלקן קטנות יותר, בגודל של ארון ואף פחות מכך. אחרות ענקיות, חלקן בעלות פוטנציאל יכול של טונות סם מדי שנה. חלק נכבד מהמגדלים נחשבים אנשים נורמטיביים, יצרניים ומועילים בחברה. רובם מעידים שצרכו מריחואנה עוד בטרם החלו לגדל בעצמם. בראיונות עם המגדלים העידו רובם שהחלו לעשות זאת כי 'זה היה זול יותר', 'טוב יותר' או כי 'רצו להימנע מקשרים עם גורמים עברייניים'."

במחקר שנערך באוניברסיטת חיפה ובאוניברסיטת מדינת מישיגן (Michigan State University) נמצא כי חיפוש מידע על סמים שכיח בקרב סטודנטים. 97% מהמשתתפים במחקר נחשפו למידע על סמים ללא כל מאמץ מצידם, וחלקם הגדול (63%) דיווח כי חיפש באופן פעיל מידע ממקורות מדיה ומחברים על אחד או שני סוגי הסמים. עוד נמצא כי בקרב קבוצה משמעותית של סטודנטים המידע שצברו השפיע לחיוב על עמדותיהם בנוגע לסמים אלו. סטודנטים רבים דיווחו שהמידע שמצאו אודות מריחואנה היה בעיקרו חיובי.

במחקר דעת קהל שנערך בחודש יולי 2013 על מדגם מייצג ארצי של האוכלוסייה היהודית הבוגרת (גילאים 18-65), נמצא כי בדומה לסקר המקביל בארה"ב, 75% מהאוכלוסייה הישראלית תומכים בשימוש במריחואנה לצרכים רפואיים. ברם, שני שלישי מהאוכלוסייה (64%) מתנגדים לליגליזציה של קנאביס שלא למטרות רפואיות, 10% נוספים טרם גיבשו דעה ורק 26% מהאוכלוסייה הישראלית תומכים בליגליזציה (המחקר נעשה על ידי הרשות הלאומית למלחמה בסמים ואלכוהול).

במאי 2015, אמר מפכ"ל המשטרה רב ניצב יוחנן דינו (במפגש עם תלמידים בבית ספר בבית שמש): "הרבה יותר אזרחים רוצים ודורשים להתיר שימוש בקנאביס בצורה כזאת או אחרת והמשטרה באופן מסורתי לאורך כל השנים התנגדה. חברי כנסת שנבחרו עכשיו לכנסת שאלו אותי מה עמדת המשטרה כיום לגבי הקנאביס, והם התפלאו לשמוע שאני חושב שהגיע הזמן שמשטרת ישראל ביחד עם מדינת ישראל תבדוק ותבחן את העמדה המסורתית שלה".

נתוני דו"ח הסנגוריה לשנת 2014 מצביעים על עלייה של 50 אחוז בכתבי האישום נגד חיילים שהשתמשו בסמים, ובהם תיווך, הפצה וסחר. על פי הנתונים, בשנת 2014 נפתחו 629 תיקים על עבירות סמים לעומת 416 כתבי אישום בשנת 2013. כמו כן, חלה עליה בחלק היחסי של תיקי הסמים לעומת כלל תיקי מצ"ח (66 אחוז אשתקד, לעומת 50 אחוז ב-2013).

2013). את העלייה ניתן להסביר גם ביתר אכיפה כלפי חיילים שהודו כי השתמשו בסמי פיצוציות כמו ניס גאי שספגו כתב אישום, למרות שאינו נמצא ברשימת הסמים המסוכנים.

בדיון הוועדה למאבק בנגעי הסמים והאלכוהול בכנסת שנערך בשלהי 2015 עלו הנתונים הבאים: במצ"ח מתבצעות כ-4,000 חקירות בשנה, כאשר כ-40% מתוכן עוסקות בעבירות סמים. 83% מאותן עבירות הן של שימוש עצמי וכ-10% נוספים הן בגין סירוב של חיילים למסור דגימת שתן. בנוסף, יותר ממחצית מהעבירות מתבצעות כאשר החיילים נמצאים בחופשה.

מקורות:

קשתי, אור. 9.11.2008. גראס ואקסטזי בגיל 14. הארץ, עמ' 10.
קובו, הילה. 7.11.2013. סקר: רבע מהישראלים עישנו סמים קלים. המהדורה המלאה. וואלה.
עמותת "לא לסמים" - הודעה לתקשורת, 7.6.2013.
מערך תקשורת הסברה ודוברות של אוניברסיטת חיפה, 19.1.2014.
ללא שם מחבר. ללא תאריך. צריכת הסמים הרכים בארצנו - מספרים וכמויות, האתר "כאנאביס מריחואנה וחשיש". פוגלמן, שי. 6.7.2012. כך הפכה המריחואנה לעציץ פופולארי בסלון. הארץ.
רונאל, אסף. 12.9.2015. מעשני הסמים מאירופה ירגישו בבית בת"א, אבל שיזוהרו ביציאה ממנה. הארץ.
הראל-פיש, יוסי. 2013. נזקי השימוש בקנאביס ועמדות כלפי ליגליזציה - נייר עמדה. הרשות הלאומית למלחמה בסמים ובאלכוהול.
ינובסקי, רועי. 13.5.2015. המפכ"ל: לבחון מחדש את היחס לקנאביס. Ynet.
זיתון, יואב. 9.8.2015. זינוק של 50% בכתבי אישום על סמים בצה"ל. Ynet.
מערכת ישראל היום. 3.11.2015. מדאיג: 40% מחקירות מצ"ח - על עבירות סמים, ישראל היום.

McCarthy, Justin. 22.7.2015. More Than Four in 10 Americans Say They Have Tried Marijuana. Gallup.

תרמילאות הסמים

עישון סמים היה חלק מחווית "הטיול הגדול" גם בדורות קודמים. אבל אם בעבר זו היתה תופעה שולית יחסית, בדור ה-Y היא מקבלת ממדים אחרים.

צריכת סמים בקרב תרמילאים

כ-80%-90% מהתרמילאים שיוצאים למזרח הרחוק משתמשים בסמים כלשהם	בעבור שליש מהמשתמשים מדובר בהתנסות ראשונה, ואילו שני שלישים כבר השתמשו בסמים בארץ לפני נסיעתם (זאת עלייה ניכרת בהשוואה לממצאים בסקר שנערך ב-1997).
כ-2,000 תרמילאים בשנה נפגעים משימוש בסמים במהלך הטיול	כ-600 מהם נאלצים לחזור לארץ כדי לקבל טיפול וכמה עשרות זקוקים לחילוף מידי
כ-30% מכלל התרמילאים שהתחילו את השימוש בסמים בעת הטיול	דיווחו כי הפסיקו את השימוש בסמים עם חזרתם לארץ (כלומר 70% ממשיכים להשתמש בסמים)
50% מכלל התרמילאים הישראלים שהשתמשו בסמים	עשו זאת באופן יום-יומי

מקור: צדוק, דינה, שימוש בסמים בקרב תרמילאים - נתונים ומסגרות טיפול, הכנסת - מרכז מידע ומחקר, 25.1.2005.
נתונים: סקר "שימוש בסמים בקרב סטודנטים" שנערך על ידי הרשות הלאומית למלחמה בסמים ב-2003, בקרב כ-7,000 סטודנטים מ-12 מוסדות להשכלה גבוהה בארץ ובו נתונים על סטודנטים שדיווחו כי היו תרמילאים.
הערה: עוד נמצא במחקר: א. לתרמילאים יש יותר נכונות להתנסות בסמים מאשר לבני גילם שאינם מטיילים. ב. העישון מהווה חלק בלתי נפרד מהוויית הצעירים באזורים הללו, והמקומיים נערכים בהתאם כדי לספק את הסחורה. ג. התרמילאים אינם חוששים משימוש בסמים במהלך הטיול, שכן הם מאמינים כי השלטונות המקומיים לא יטרידו תיירים. ד. התרמילאים חשים שהחברה בבית מקבלת בהבנה שימוש בסמים במסגרת טיול וכי אין חשש שיתמכרו לסמים, שכן מדובר בשימוש זמני.

לא רק שנעשה לגיטימי ושכיח לעשן עם חברים קנאבים בזמן השהות במזרח הרחוק או בדרום אמריקה, אלא שנוצרו (בעיקר במזרח הרחוק) מושבות של מעשנים שאליהן מגיעים Y-ניקים רבים כדי להתיישב תקופה ארוכה.¹⁹⁸ כמו כן נוצרה לגיטימציה לשימוש בסמי הזיה, בהשפעת תרבות הטראנס (לא אחת נלווה לשימוש בסמים גם סקס עם זונות מקומיות).¹⁹⁹

ברשימת המדינות הפופולריות לצריכה נוחה של סמים נמנות הודו,²⁰⁰ תאילנד,²⁰¹ לאוס,²⁰² קולומביה,²⁰³ אקוודור,²⁰⁴ מקסיקו²⁰⁵ והעיר אמסטרדם בהולנד.²⁰⁶ חלק מהאזורים במקומות אלו מכונים בסלנג התרמילאים "קרחנות ישראליות", דהיינו, מובלעות של צעירים ישראלים, שידועות כריכוזי סמים ומסוממים.

תרמילאים רבים אינם מודעים או מדחיקים את הסכנות והנזקים הנגרמים בשל השימוש בסמים בחו"ל ובעיקר את אפשרות ההסתבכות עם החוק המקומי, שגוררת מעצרים ועונשי מאסר כבדים (עד כדי מאסר עולם ואפילו עונש מוות).²⁰⁷

רבים מהמטיילים נופלים להשפעות הכימיות ההרסניות של סמי ההזיה. ההערכה היא, כי מדי שנה בשנה, כאלפיים מטיילים נפגעים כתוצאה משימוש בסמים הללו, מתוכם 600-800 נפגעים באורח קשה ביותר, ומצבם מצריך לעיתים אשפוז כפוי במחלקות פסיכיאטריות בבתי-חולים. חלק מהמשתמשים בסמים במזרח אסיה הוטסו היישר לבתי-חולים לנפגעי נפש בארץ, לאחר שלקו בהתקף פסיכוטי.

לנוכח ההיקף של השימוש בסמים בקרב תרמילאים, ובניסיון למזער את נזקי התופעה, הוקמו בראשית המילניום שתי מסגרות ייחודיות לטיפול בצעירים שנפגעו מהסמים:²⁰⁸ 'כפר איזון' בקיבוץ שדות ים²⁰⁹ ו'הבית הישראלי החם' בהודו (במנאלי ובגואה בהתאם לעונות השנה).²¹⁰ העלייה בתופעה הביאה גם להקמת חברות חילוץ מיוחדות, שמטרתן למצוא את הצעירים בחו"ל ולהביאם ארצה.²¹¹

אל תתערבו לי בחיים

הלגיטימציה הגוברת לסמים קלים בקרב הצעירים קשורה גם לתפיסה ההולכת ומשתרשת בעולם המערבי, ובכללו גם בישראל, כי יש לצמצם עד למינימום את ההתערבות בחייו של האדם. למעלה מזה, מדובר בגישה כללית שאומרת כי ראוי להיות כמה שפחות שיפוטי לגבי התנהגותו של הזולת ולמתוח את הסובלנות עד למקסימום. אחד הביטויים למגמה הזאת הוא הופעת מפלגת 'עלה ירוק' (הוקמה ב-1999). היא לא עברה אמנם את אחוז החסימה,²¹² אבל עצם קיומה בנוף הפוליטי העביר מסר (רוב מצביעיה היו ככל הנראה צעירים).²¹³ מספר חברי כנסת כבר "יצאו מהארון" והודו כי צרכו קנאבים באירועים חברתיים. ח"כ זנדברג (מרצ) אף הגישה הצעת חוק להתיר שימוש עצמי בכמויות קטנות.

באפריל 2011 התקיים בגן הוורדים בירושלים אירוע חסר תקדים ומאוד סמלי למעמדו של הקנאבים בקרב דור ה-Y. כמה מאות צעירים (יש הגורסים אלפיים) הפגינו בעד לגליזציה של סמים קלים תחת הכותרת "ליל הבאנגים הגדול". המפגינים חסמו כביש בשדרות רבין וצעקו סיסמאות שונות בעד לגליזציה, כגון "העם דורש קנאבים חוקי".²¹⁴

"ליל הבאנגים" הפך לאירוע גדול ומתוקשר עוד לפני שהחל, משום שהופק ושווק במתכונת התקשורתית החדשה המאפיינת את ה-Y-ניקים (עם ההודעה על האירוע נפתח דף פייסבוק שגרר אלפי לייקים).

יומיים לפני ההפגנה נעצרו מארגניה, עמוס סילבר ועופר בר טוב, שני פעילים למען לגליזציה של עישון קנאבים בישראל. עילת המעצר הרשמית הייתה מעשה המרדה, קשירת קשר לעשות עוון והטפה להתאגדות אסורה (עבירה שעונשה חמש שנות מאסר). זאת, כיוון שסילבר ובר טוב קראו למשתתפים בהפגנה לעשן במהלכה גראס.²¹⁵ בבלוג הפוליטי של טל שניידר ואבישי עברי נכתב כי "המהלכים האוויליים האלה והכיסוי התקשורתי שקיבלו כמעט הכפילו את כמות הלייקים בדף ואת העניין התקשורתי באירוע."²¹⁶ מבחינת פעילי הלגליזציה אין ספק שמדובר היה בהצלחה גדולה. עובדה שמאז נערכו עוד מספר אירועי הפנינג (במת מוזיקה) למען הלגליזציה של הקנאבים בכיכר

כאמור, היוזם והרוח החיה מאחורי מחאת הקנאבים בירושלים, היה צעיר בשם עמוס דב סילבר (יליד 1984), בן למשפחה חרדית מרובת ילדים בצפת, שהפך לפעיל פוליטי רדיקלי בזכות הלגליזציה של הקנאבים. השיטה שלו מורכבת בעיקר מהסברה והתרסה. הוא לא מסתתר מהמשטרה אלא להיפך, מפרסם את הרגלי הצריכה שלו בדף פייסבוק פופולרי, ומשתמש בהד שמעוררות התמונות (בעיקר תגובות מסוג "אתה לא מפחד שיעצרו אותך?") כמנוף להרצאת הפילוסופיה שלו על חופש אישי והקשר שלו לצריכה חומרים מכל סוג. בשנת 2014 נעצר סילבר ונשפט לשלושה חודשי מאסר. בהודעה שפרסם בדף הפייסבוק שלו ביום הקראת גזר הדין כתב: "עברנו את פרעה נעבור גם את השבס". המחשה לפער שבין הדרך שבה סילבר נתפס על ידי הממסד לבין הדרך שבה הוא נתפס אצל הצעירים אפשר למצוא בעובדה, שביום הקראת גזר הדין הוא התראיין מתוך כתלי המעצר ל"צינור לילה" – תוכנית אהודה מאד על צעירים (כך לפחות הוא דיווח בדף הפייסבוק שלו).

רבים הגיבו בדף הפייסבוק שלו בסולידריות: "חייבים לשחרר את עמוס!"; עמוס דוב סילבר, במאסר למעלה מ 30 יום בגלל צמח, זה לא מוסרי לרדוף אנשים בגלל צמחים, חייבים לשחרר את עמוס; אני מציע לכולם לעשות את אותו דבר; עמוס, חזק חזק התחזק. שלא ישברו אותך. שנה טובה!; דיי איזה באסה תחזיק מעמד שם עמוס שיעבור כמה שיותר מהר ושתהיה שנה טובה וצודקת; שולחת לך הרבה כוחות נפשיים ותודה רבה לך על כל מה שאתה עושה עבור שחרור פרח לב הזהב!!....."

בדרך ללגליזציה?

הטענה שהקנאבים לא מזיק ואולי אפילו מועיל לבריאות הופיעה בשיח הציבורי כבר בראשית שנות השבעים, אבל רק לאחרונה גדל מספר המחקרים שמנסים לבדוק את הסוגיה בכלים אמפיריים מגוונים. הבדיקה נעשית למעשה בשני ערוצים: בחינה האם הסם מזיק ובחינה האם יש לו השפעות חיוביות. חייבים לציין כי הנתונים על השפעת הקנאבים, המתפרסמים בתקשורת חדרות לבקרים, סותרים זה את זה ומבלבלים את הציבור. זאת, הן משום שהמדענים עצמם עדיין חלוקים על המסקנות (המחקר כולו נמצא בחיתוליו) והן משום שמפרסמי המידע עושים זאת במקרים רבים באופן סלקטיבי ומניפולטיבי, בהתאם להשקפת עולמם. יתרה מזאת, אם בעבר עמדו משני צידי המתרגם צעירים מכאן ומבוגרים משם או אנשי ממסד מכאן ו"עמך" משם – היום הן המצדדים בלגליזציה של הסם והן השוללים אותה מגיעים מכל שכבות הציבור. גם המומחים (אנשי רפואה, מדענים, משפטנים, אנשי חינוך וכו') אינם נחרצים במסקנותיהם ולעתים גם חלוקים בדעתם, והדבר מוסיף לבלבול.

כך או אחרת, פרסום נתונים חדשים, הן בכלי התקשורת הממוסדים והן באוקיינוס האינטרנטי, מרופף את הגישה השמרנית ומחזק את הספקות ביחס לאיסור הוותיק, שגם כך לא נאכף בתקיפות. אלה המצדדים בלגליזציה מציגים את הטענות הבאים: הקנאבים אינו שונה באופן מהותי מאלכוהול ומסיגריות, שמותרים על פי חוק. הוא אינו מנתק מהמציאות, אינו ממכר ואינו מביא לאובדן שליטה ולאלומות. אדרבא הוא דווקא מרגיע, מסיר חסמים חברתיים ויוצר אווירה ידידותית. גם אין ממצאים דפיניטיביים לכך שהשימוש בקנאבים פוגע ביכולות הקוגניטיביות. לכל היותר יש פגיעה קלה בזיכרון לאחר שנים רבות של שימוש. אמנם מחקרים הוכיחו כי הקנאבים עלול להיות מסוכן לאנשים בעלי נטייה תורשתית להתפרצות מחלת הסכיזופרניה, אך מדובר בקבוצה קטנה שאפשר להזהירה מראש (בדומה לקבוצת חולי הצליאק שמוזהרת מפני צריכת גלוטן).

המצדדים בלגליזציה טוענים גם שהאיסור על שימוש בקנאבים הופך שיעור עצום מהאוכלוסייה ההגונה לעבריינית.²¹⁷ לטענתם, מרגע שהקנאבים יהפוך לחוקי תיעלם הפעילות הבלתי חוקית שצמחה סביבו (הברחות, ערובו בחומרים מזיקים וכדומה).

ההתנגדות ללגליזציה מגיעה, לדעת התומכים בה, גם מתאגיד-העל השואפים לשמר את כוחם, ובראשם תעשיית התרופות העולמית הידועה כריכוזית ודורסנית. העובדה שיש כבר מדינות שהתירו שימוש מבוקר מחזקת את

התפיסה שהמגמה הכללית היא לגליזציה, ולכן אין טעם בשלב הזה לעצור תהליך גלובלי שכבר החל.

אלה השוללים בתוקף את הלגליזציה של הסם מדברים על "מדרון חלקלק", שעלול להוביל לאיבוד שליטה חברתי ביחס לשימוש בסמים (הם מקשרים בין הגידול בצריכת הקנאביס לבין הגידול בשימוש ב"סמי המסיבות" הכימיים, שנמכרים היום לכל דורש). לטענתם, אם מתירים את השימוש בסם אחד (קל ככל שיהיה), סוללים את הדרך לשימוש בסמים הרסניים אחרים.²¹⁸ הם גם מתעקשים שיש לקנאביס השפעות הרסניות על הגוף והנפש ומונים את הסיכונים השונים: לטווח קצר - עיוות החושים, פאניקה, חרדה, ירידה בקואורדינציה ובזמן תגובה. לטווח ארוך - ירידה בתפקוד המיני, דיכוי המערכת החיסונית, הפרעות גדילה, שיבוש תאים והורמונים בגוף ופגיעה מצטברת בריאות ובמוח (ירידה ביכולת למידה וזכירת נתונים, אפתיה, עייפות, חוסר מוטיבציה, שינויים באישיות ובמצבי הרוח).

שיעור המצדדים בלגליזציה הולך וגדל עם הזמן, ודומה כי לפנינו כרוניקה של מהפכה ידועה מראש.²¹⁹ תפקיד חשוב, ויש הגורסים פורץ דרך, בגישה האמפתית לצריכת קנאביס נודע להכשרתו החוקית והמעשית של הקנאביס הרפואי, שהגיעה לשיאה בשלהי 2013 עם אישור חוק הקנאביס הרפואי.²²⁰ באותה שנה דווח על כך שמספר המטופלים בישראל, שקיבלו אישור לשימוש בסם כתרופה, היה הגבוה בעולם ביחס למספר התושבים.

זמן קצר אחר כך נקבעו עוד שני ציוני דרך סמליים: ב-2015, הדהים מפכ"ל המשטרה דאז, יוחנן דנינו, כאשר במסגרת הרצאה בפני חברי לשכת המסחר באר שבע טען שיש מקום לבחון מחדש את יחסו של החוק הפלילי לשימוש בקנאביס.²²¹ חודשים ספורים אחר כך הודיע סגן שר הבריאות, יעקב ליצמן, כי בכוונתו לאפשר מכירה של קנאביס רפואי בבתי המרקחת.

דור הבליינים - מאפיינים כלליים

המטרה אינה לעבוד אלא לבלות

צעירים בישראל

גיא פריבס

סקרים שנעשו בשנים האחרונות בעולם המערבי מרמזים על ראשיתו של שינוי תפיסה שמאפיין בעיקר את הדור הצעיר: העבודה נתפסת בעיקר כאמצעי להגשים את מטרת העל בחיים: בילוי. כלומר עובדים בשביל לבלות, ולא מבלים כדי לחזור עם כוחות מחודשים לעבודה.

דור ה-Y תופס את הפנאי והבילוי באופן שונה מהדוריו בשל מספר סיבות: ראשית, הם גדלו לתוך עידן עם היצע בידורי עצום וצברו קילומטרו' גדול של "כיף חיים". הם מצפים שזה ימשיך גם בחייהם הבוגרים. לכן רבים נמשכים למגורים בתל-אביב וסביבותיה - אזור עם היצע בידורי שלא משתווה לשום אזור אחר בארץ.

מתוך האתר "בא לי גם": "מאחורי הרעיון של baligam עומדים שלושה חברים: טלי, אוהד וליאור. שלושתם גדלו בתל אביב, אבל הכירו רק כעבור שנים, בניו-יורק. ומה עושים שלושה תל אביבים שנמצאים, גרים ונפגשים באופן קבוע בתפוח הגדול? מפנטזים על מה יקרה כשישובו לתפוח הקטן, תל אביב. והנה הגיע הרגע הזה: שלושתנו חיים ונושמים תל אביב, ומגשימים את החלום של החיים העירוניים: למצוא מקומות נעימים ומיוחדים לבלות בהם עם החברים, עם המשפחה או רק עם עצמנו. הרעיון מאחורי האתר הוא כזה: לעשות כיף, לבלות עם חברים, והכל במחירים שפויים. כמו כל דבר בחיים, גם העקרונות של baligam מתחלקים לשלושה חלקים:

- להציע מידי יום בלויים ופינוקים שאנחנו אוהבים, דברים שאנחנו אומרים 'וואלה, בא לי גם!'
- לתמוך בעסקים מקומיים, במקומות ייחודיים שמספקים חוויה, בעסקים חדשים או בכאלה שהם סיפור בפני עצמו.
- לספק את השירות הטוב ביותר, כי באנו ליהנות, וחשוב לנו שגם אתם."

הסיבה השנייה לתפיסת הפנאי השונה שלהם היא החיבור בטבור לאינטרנט. הרשת מקיפה אותך היום באפשרויות פנאי קורצות. התחושה היא שרק אתה עובד (וסובל) בשעה שהעולם סביבך מבלה (ונהנה). ה-Yניקים רוצים להצטרף לחגיגה, ומייד, גם כי הם לא הורגלו בדחיית סיפוקים.

צעירה בת 25: "הדור שלי מתקשה בדחיית סיפוקים. אתה רוצה לטוס עכשיו לדרום אמריקה ולעוף על הטיול שלך, תעשה את זה. התפישה היא שכל מה שמוריד מהכיף שלך זה פסול. כל דבר לפי מה שבא לך והכיף שלך. אתה עושה מה שאתה רוצה ואתה לא חייב לאף אחד דין וחשבון. לא משנה בכלל מה. לדעתי זה בא מהחינוך בבית. הילד רוצה לצרוח באמצע הארוחה המשפחתית, אז כולם צוחקים 'איזה חמוד'. 'איזה ילד מדהים ומהמם'. 'הילד שלי הכי הכי'..."

כיוון שרבים תופסים את העבודה כסוג של "עונש", יחסם לסוף השבוע הוא כאל חופשה מהכלא. בימי חמישי בערב מתמלאים הברים התל-אביביים בחבורות צעירים שבאו לחגוג את מה שהם מכנים "חג חמישי" או "חמישי שמח". משמעותו: שבוע העבודה נגמר במזל טוב, ואפשר להתחיל לעשות את מה שבאמת אוהבים, כלומר לבלות.

מתוך חוכמת הבייגלה: "יום חמישי בערב, היום בו האוויר מריח טוב יותר מכל יום אחר, הים יפה יותר, האנשים יפים יותר, הפקקים יפים יותר. סוף סוף אפשרות מלאה ליהנות מערב ללא נקיפות מצפון. סוף סוף, אחרי חמישה בקרים של קימה בבוקר על קללות ותלונות, עם תכנונים יום יומיים מה להגיד בעבודה כסיבה לאיחור בשביל לישון עוד חצי שעה, אפשר לישון כמו בן אדם חופשי ולהתעורר באופן טבעי."²²²

"יום חמישי. עוד יום חמישי. נחגוג, נשמח, נשתה ונהנה. השבוע מאחורינו וסופו עוד לפנינו, והשמיים הם הגבול. [...] אני בטוחה שנמשיך לשמור על המסורת, נזכור לכבד ולחגוג כל חמישי וחמישי, כי ככה פותחים סופשבוע שאוהבים."²²³

בילוי במשרה מלאה

מעניין להתבונן עד כמה ה-Y ניקים מתייחסים ברצינות לכל בילוי ובילוי, ומתאמצים למקסם אותו. הם יבררו בקפידה את האפשרויות שמציע בית המלון, יקדישו ימים כלילות להפקת ערב אחד של מסיבה, ישוחחו ארוכות על הנאות ופינוקים שחוו, וכמובן ישתפו את חבריהם בחוויות העונג בזמן אמת (בתמונות ומלל). הפייסבוק מלא בדיווחים על בילויים המלווים בתגובות מפרגנות של החברים, בסגנון "איזה כיף חמודים!" "תיהנו!" "נשיקות" "כולי קנאה".

כאשר אב מדור ה-X ובן מדור ה-Y ילכו יחדיו למסעדה, האב ירפרף על התפריט, יבחר את המנה המועדפת עליו ללא השקעת מחשבה יתרה. הבן לעומת זאת ינתח לעומק את התפריט ואת אפשרויותיו, יתייעץ עם המלצר, ורק לאחר תהליך קפדני יבחר מנה (הדפוס הזה מתקשר גם לחוסר היכולת שלהם לקבל החלטה והחשש לטעות). הוא גם יחזיר מנה שאינה לטעמו, בעוד שהאב יחזיר רק אם המנה אינה תקינה. הבן גם יתעמק בבירה שמלווה את הארוחה, והוא עשוי לבקש לטעום כמה מהן לפני שיבחר. כאמור, הפערים הללו מתהווים לא רק כי הצעירים בקיאים יותר בעולם הפינוקים, אלא גם כי הם מתייחסים בכובד ראש לבילוי. אגב, סביר להניח שהאב יסיים את כל האוכל שהונח בצלחת, גם אם כבר שבע (כי הוא שילם עליו וכסף מושג בעמל). הבן, לעומת זאת, יפסיק לאכול עם תחושת השובע, גם אם זה כרוך בהשארת חלק ניכר מהמנה בצלחת.

דור ה-Y לא רק פיתח מיומנויות בילוי משוכללות מאלה של הוריו, אלא גם סוג של היסחפות חסרת עכבות להנאות הגוף. כך למשל, כשהם רוקדים, גופם מתנועע במיומנות ובהתמסרות מלאה (המוח מתרוקן מדאגות וחי את הרגע) וחיוך של אושר מתפשט על פניהם.²²⁴ כשהם אוכלים משהו טעים הם משמיעים קולות עונג, וכשהם מתכננים חופשה הם מאושרים עד בלי די מעצם המחשבה שמשוהו טוב ומרגש מזומן להם. לכן הם זקוקים לעוד ועוד פינוקים, והמחשבה על הבילוי והחוויה הבאים שאולי ממתינים מעבר לפינה "שומרת אותם בחיים".

סטודנט בן 27 בתשובה לשאלה 'מה שלומי?': "שבוע שעבר נסעתי לחתונה וליום הולדת, אתמול יצאתי עם חברים, היום אני הולך עם החברה שלי לסרט וביום שבת אחותי רוצה שאני אקח אותה לאכול צהריים. רק חסר לי שאמא שלי תתקשר שאני אבוא הביתה לסוף שבוע. אין לי זמן לחיות."

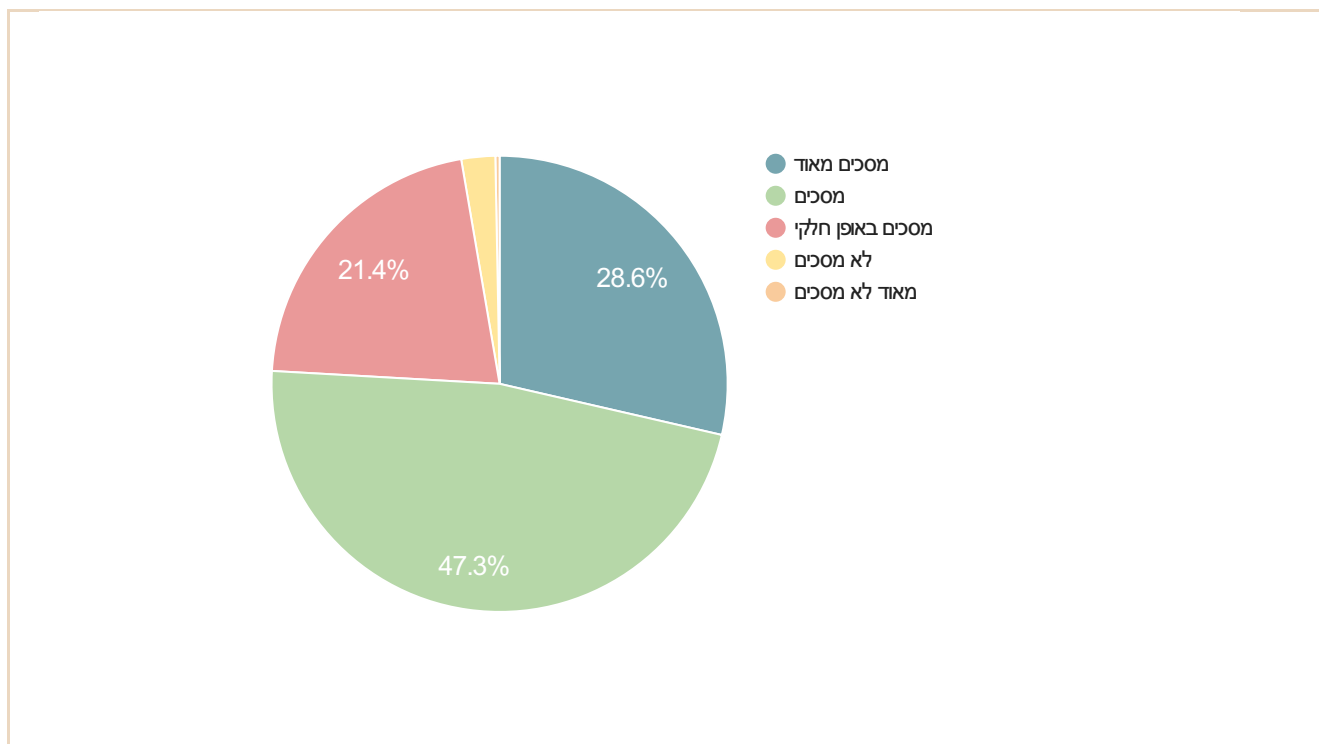
בלוגרית צעירה: "המוטו שלי לחיים מתמקד בעיקר בכך שאנו חיים פעם אחת וצבירת חוויות הינה הדבר החשוב ביותר. זה יכול לבוא לידי ביטוי החל מארוחה משפחתית, אירוע משמח, טיול בארץ, גיחה לים ועד לטיול בשמי העולם."²²⁵

מתוך השיר: אוהב לחיות/ עופר לוי²²⁶
 הורי לוחצים מתי תפסיק עם השטויות
 חפש אישה לך תתחתן די לבלות
 עד מתי אתה תמשיך כך לטייל
 מה יהיה, פעמיים ביום אבי שואל

אוהב לחיות אני צעיר תנו לבלות
 אוהב לחיות תפסיקו עם השאלות
 אוהב לחיות זה הגיל כדי להנות

המקום המרכזי שתופס הבילוי בחיי דור ה-Y והאוריינטציה ההדוניסטית שלהם מבדלים אותם ביחס לדורות קודמים גם בהיבט של הנכונות שלהם להוציא כספים על החוויות הללו. מה שנתפס אצל הוריהם כבזבז זמן ובעיקר כבזבז כסף, נתפס אצל הצעירים כהוצאה לגיטימית ואף רצויה. הם נכונים לשלם סכום עתק על חוויה קצרה וחד פעמית (בילוי במסעדה, נסיעה לחו"ל), לעיתים בכסף שאין להם וללא נקיפות מצפון. רבים מההורים שאיתם שוחחנו הודו שאף כי לעיתים קרובות יש להם ביקורת על הפזרנות וההוצאות הנמהרות של ילדיהם, במקרים רבים הם מבינים אותם, ואפילו מקנאים בהם. לעיתים הילדים "מלמדים" את ההורים להוציא כספים גם על עצמם ומשחררים אותם מרגשי אשמה מותנים. ה-Y ניקים מודעים ליתרונם הדורי בתחום הבילוי ומתגאים בזה.

להלן תכונה המשויכת לצעירים בישראל (בגילאי 21-34): "יודעים לבלות וליהנות". עד כמה את/ה מסכים:

מקור: סקר פאנלס דצמבר 2015, נערך לטובת מחקר זה.

נתונים: הסקר נערך בקרב מדגם מייצג של 294 יהודים (לא דתיים) בגילאי 26-35.

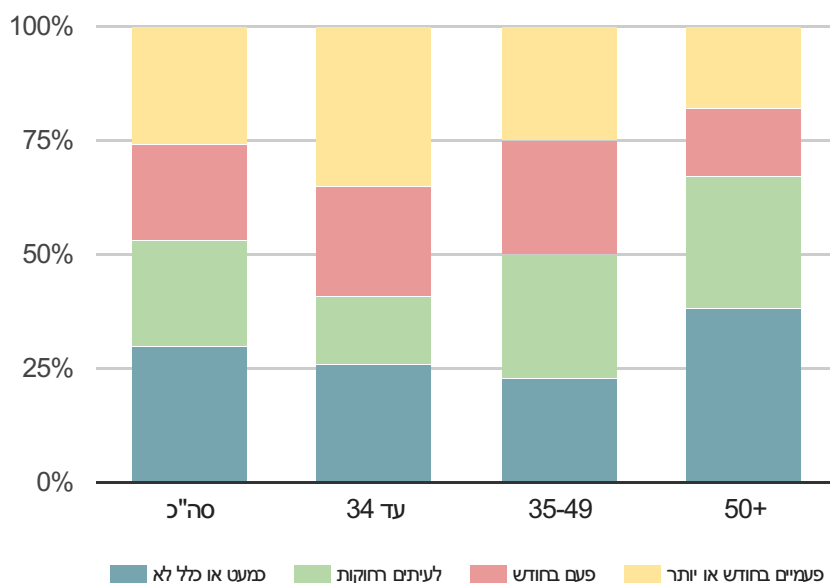
הערה: הנשאלים קבלו בסקר רצף של 15 תכונות שאליהן נדרשו להתייחס. זו אחת התכונות שנכללה ברשימה.

אוריינטציית הבילוי של דור ה-Y היא מנוע אדיר להתפתחות אזורי בילוי ברחבי העולם, בעיקר במטרופולינים הגדולים. לרבים מה-Y ניקים יש אינסטינקטים טובים לחגיגות ולמסיבות והם יודעים לזהות פוטנציאל ולפתח אותו כיזמים וכבליינים. כיום כבר לא ניתן לדמיין את תל אביב ללא אוכלוסיית הצעירים הגדולה שבה.

מתוך אודות אתר 'בא לי גס':²²⁷

שלושתנו חיים ונושמים תל אביב, ומגשימים את החלום של החיים העירוניים: למצוא מקומות נעימים ומיוחדים לבלות בהם עם החברים, עם המשפחה או רק עם עצמנו.
הרעיון מאחורי baligam הוא כזה: לעשות כף, לבלות עם חברים, והכל במחירים שפויים. כמו כל דבר בחיים, גם העקרונות של baligam מתחלקים לשלושה חלקים:
1. להציע מידי יום בלויים ופינוקים שאנחנו אוהבים, דברים שאנחנו אומרים "וואלה, בא לי גס!".
2. לתמוך בעסקים מקומיים, במקומות ייחודיים שמספקים חוויה, בעסקים חדשים או בכאלה שהם סיפור בפני עצמו.
3. לספק את השירות הטוב ביותר, כי באנו ליהנות, וחשוב לנו שגם אתם.

כמה פעמים בחודש אתה יוצא לבלות לקולנוע או לתאטרון או למופעים?

מקור: דרוקמן, ירון. 5.5.2014. 66 לישראל: צעירים ימניים, מבוגרים מסודרים. Ynet. נתונים: סקר מיוחד שנערך עבור ynet על-ידי מכון רפי סמית. הסקר נערך בקרב 500 גברים ונשים כמדגם מייצג של האוכלוסייה היהודית הבוגרת (בני 18 ומעלה).

הערה: אפשר להניח שהנתונים על הצעירים היו מובהקים יותר אם היו נבדקים ללא הכללת אוכלוסיית החילים.

הנגאובר תמידי

העייפות היום היא לא עניין זמני חולף, אלא מצב קיומי נמשך ולעיתים ממש בגדר מחלה כרונית. הסיבות לכך הן עולם העבודה התובעני, היעדר חציצה ברורה בין שעות העבודה לשעות הבית והפנאי וסגנון חיים אינטנסיבי. כאשר הטלוויזיה על מאות ערוצי פתוחה 24 שעות ביממה, כאשר האינטרנט זמין ללא הפוגה וכאשר עסקים ומקומות בילוי פתוחים עד השעות הקטנות של הלילה, הפיתוי למשוך את היום גדול. התוצאה היא תשישות כרונית שמקשה על תפקוד בעבודה ובבית.²²⁸

התופעה הזאת משמעותית במיוחד אצל ה-Yניקים, בשל ההתמכרות שלהם למדיום האלקטרוני, הצורך שלהם להיות מחוברים לחברים 24/7 והחיבה שלהם למסיבות ולשתית אלכוהול. אפשר לומר שזה דור שסובל מהנגאובר תמידי החל מתקופת הילדות.

עייפות, לחץ ודיכאון

18% מכלל האוכלוסייה הבוגרת (בני 20 ומעלה) מתלוננים על עייפות כרונית במשך היום עקב בעיית השינה שלהם	22% מהנשים, ו-13% מהגברים
24% מהישראלים חשים לחוצים לעיתים קרובות	29% מהנשים ו-19% מהגברים העידו על תחושות של עצבנות ולחץ
9% מהישראלים חשים מדוכאים לעיתים קרובות	11% מהנשים ו-7% מהגברים התלוננו על דיכאון

מקור: הלשכה המרכזית לסטטיסטיקה. 17.1.2012. לקט נתונים מתוך הסקר החברתי 2010 בנושאי בריאות: בעיות שינה, מצבים גשניים, בדיקות וטיפולים רפואיים.

שטוש גבולות בין עבודה לפנאי

בעולם הדיגיטלי, שלתוכו נולד וצמח דור ה-Y, מיטשטשים הגבולות בין פנאי והנאה לבין עבודה ומאמץ. למשל, פקידה במשרד יכולה להשיב למיילים בענייני עבודה ובין לבין לעדכן ולהתעדכן בדף הפייסבוק שלה; או מנהלת בכירה יכולה לשבת עם המחשב הנייד בבית קפה, לכתוב תוכנית עבודה ובמקביל ליהנות מכוס קפה איכותי ומאווירת מועדון. יותר ויותר מקומות עבודה משלבים גם מוקדי פנאי: פינת קפה ונשנושים, פינת עיתונים ואפילו חדר כושר. באחת החברות הצעירות שביקרנו, התמנתה אחת העובדות ל"קצינת בידור". תפקידה היה לבחור את הפינוק היומי בארוחת הצהריים ולהפיק אירועי בידור שבועיים לעובדים. זאת כדי ללכדם ובעיקר כדי לייצר ציפייה למשהו טוב באופק.

עטופים במוזיקה

דור ה-Y גדל לתוך תהליכים טכנולוגיים מהפכניים ששינו את דפוסי צריכת המוזיקה בעולם מהיסוד: מהפכת הקליפים שהוביל ערוץ MTV ואחר כך אתר יוטיוב; מהפכת האוזניות (מוקמן ודיסקמן ועד לסמארטפון), שמאפשרות להאזין למוזיקה בפרטיות בכל מקום - גם ציבורי; מהפכת האפליקציות להורדת מוזיקה באינטרנט, שמנגישה יצירות ללא תשלום ומאפשרת יצירת פלייליסט אישי; מהפכת הדיגיטציה, שמייטרת את אולפני ההקלטות המסחריים ומאפשרת לכל אמן ליצור ולהנגיש מוזיקה להמונים; תוכניות הריאליטי, שהולידו פס ייצור אינסופי של זמרים צעירים.

השינויים הדרמטיים הללו השפיעו כמובן על כל האוכלוסייה, אבל הטביעו חותם עמוק במיוחד בדור ה-Y, הן משום שהוא נולד לתוכם והן משום שהוא מורגל במחשב יותר מכל דור שקדם לו.²²⁹ ההשפעות על ה-Y ניקים ניכרות בכמה דפוסי ייצור וצריכה של מוזיקה:

בכל עת ובכל שעה

הם מאזינים למוזיקה בכל רגע פנוי (בעיקר דרך הסמארטפון). הם מכירים להקות וזמרים רבים בארץ ובחו"ל ומהווים רוב מכריע מבין המצביעים עבור מועמדי התחרויות בתוכניות הריאליטי ('כוכב נולד', 'אקס פקטור', 'הכוכב הבא', 'דה וויס'). רבים מהם גם חולמים להיות זמרים מצליחים.

חוויה ויזואלית

הם אוהבים מאוד קליפים מוזיקליים והמימד הויזואלי ביצירה חשוב להם מאוד. לא מעט יצירות מוזיקליות הפכו ללהיטים פופולריים בדור ה-Y לאו דווקא בגלל המקוריות המוזיקלית הטמונה בהן, אלא בשל האטרקציה הויזואלית (למשל הלהיט הבינלאומי 'גנגיים סטייל').

בלוגריות צעירות: "המוזיקה שלנו, של דור ה-Y, הפכה מסינגל לידאו, ואנחנו שומעים בויזואל. הדיבור שלנו כלפי המוזיקה השתנה. אנחנו כבר לא מדברים על השיר אלא על הקליפ. חברות התקליטים מוכרות לנו חבילה שלמה של זמרים כאילו 'מגניבים' ו'היפסטרס'. הקול של הזמרים איבד את הנשמה כשהתחיל להיות ממוחשב. בלי שאנחנו שמעים לב אנחנו אוכלים את זה, בולעים ומבקשים עוד. המכה המוזיקאלית של הדור שלנו מאופיינת בכאן ועכשיו, במינונים קטנים שמקבלים כמה שיותר מהר. תגידו, כמה מכם האזנתם להארלם-שייק? אבל לשיר המלא, לא רק לגרסאות הקצרות של ה-30 שניות ביוטיוב? מה זה אומר עלינו? 30 שניות משיר מספיקות לנו?"²³⁰

כבר לא צריך "רדיו חזק"

האפשרות לנגן את הפלייליסט בכל מקום וזמן הופכת את ההאזנה לרדיו לפחות ופחות רלוונטית, בעיקר עבור הצעירים. בעבר נהוג היה להאזין לערוצי הרדיו בעיקר כדי ליהנות ממוזיקה. היום, בשל התחליפים, הרדיו כבר פחות ממלא את הצורך הזה. ללא האזנה אינטנסיבית לרדיו קטנים הסיכויים להתוודע לז'אנרים וליוצרים לא מוכרים, ופוחתות האפשרויות להעשיר את ההשכלה המוזיקלית של היחיד, לחזק את הנטייה לסקרנות ולהתנסות בבלתי מוכר.

משתעממים מהר

בעבר נהגו לשמוע קטעי מוזיקה אהובים בעיקר באמצעות תקליטים, תוכניות רדיו והופעות חיות. הריגוש נוצר בשל נדירות החשיפה. היום, כאשר הנגישות למוזיקה נעשתה כה קלה, ההאזנה הופכת לבנאלית. יתר על כן, כאשר הצעירים מאזינים לפלייליסט המורכב אך ורק משירים האהובים עליהם, נעלם גם גורם ההפתעה וצומחים השובע והשעמום.

קולאז' מוזיקלי רב תרבותי

המוזיקה הישראלית הפופולרית עברה במהלך הדורות התפתחות גדולה, שקידמה ושיקפה בעת ובעונה אחת תהליכי עומק חברתיים. היום אנחנו יכולים להתבונן בגאווה ובסיפוק על המעבר של הזמר הים-תיכוני מהשוליים למרכז הבמה, עד כדי הפיכתו לז'אנר שליט. זו מגמה אמנותית ובידורית המשקפת את הפלורליזם התרבותי שכבש את התקשורת והפך את ישראל לחברה ממוקפת של דרבוקה וקלידים.

בני דור ה-Y נחשפו יותר מכל דור אחר לז'אנרים מוזיקליים מגוונים, והדבר ניכר הן ביצירה והן בצריכת המוזיקה שלהם, שהיא יותר סובלנית ופלורליסטית מכל דור שקדם להם.

נכון שה"מוזיקה מזרחית" עדיין אהודה יותר בקרב צעירים ממוצא מזרחי, אבל היום הטעם פחות מובחן.

מי האומן האהוב עליך ביותר? (סקר מתגייסים 2011)

דירוג האמנים
1. שלמה ארצי
2. להקת הרג נחש
3. אייל גולן
4. מוש בן ארי
5. דודו אהרון
6. עידן רייכל
7. משה פרץ
8. אברהם טל
9. להקת מוניקה סקס
10. ליאור נרקיס

מקור: נבו, אסף. 28.6.2011. שלמה ארצי ניצח את אייל גולן בקרב על המתגייסים. מאקו.

נתונים: סקר של האגודה למען החייל שנערך ב-2011 באמצעות אתר האינטרנט "עולים על מדים", שבו ממלאים המועמדים לשירות את רשימת העדפותיהם לשירות הצבאי. החיילים מתבקשים לדרג מי האמן האהוב עליהם ביותר, במטרה לבחור עבורם את האמנים המועדפים לפסטיבל "יותר" בפארק הירקון בתל אביב.

ג'אנק מיוזיק

מאפיין נוסף של הטעם המוזיקלי של ה-Y ניקים הוא המשיכה של רבים מהם למוזיקה שבה האריזה הנוצצת מחפה במקרים רבים על חוסר עומק (לא מעט בהשפעת ערוץ ה-MTV שעליו גדלו).²³¹

כשם שה-Y ניקים מתקשים לקרוא ספרי עיון ופרוזה כך הם מתקשים להאזין למוזיקה מורכבת. רק מעטים מסתגרים היום בחדרם כדי להאזין ליצירה מוזיקלית ללא הפרעות חיצוניות (סלולרי, טלוויזיה, מחשב וכו') ומעטים עוד יותר הולכים להופעות מוזיקליות של אמנים שאינם מהמיינסטרים (למשל, מופעי ג'אז).

דומה כי השטחיות המוזיקלית מאפיינת גם את רוב האמנים מהדור הזה (רובם מייצרים מוזיקת אינסטנט ממוחזרת עם חיי מדף קצרים). חשוב להדגיש כי במכרה הזמר הישראלי המתרוקן עדיין נלכדים מדי פעם יהלומים מוזיקליים נוצצים, אבל אלה הבלחות יוצאות דופן, שכמעט ולא זוכות לתהודה תקשורתית. למעשה, יוצרים בני דור ה-Y נקלעו לפרדוקס טרגי: מצד אחד הנגישות למוזיקה הן בתחום הצריכה והן בתחום הייצור גדלה לאין שיעור. מצד שני ההצפה יוצרת מיצוי שמקשה על חידושים אמנותיים.²³²

אפשר שאנחנו בראשיתו של סוף עידן המוזיקה כפי שהכרנו אותה עד היום. דור ה-Y הוא במובן הזה לא רק הנהנה הראשון מהמהפכה הטכנולוגית במוזיקה אלא גם הקורבן שלה.

גם בתחום הטקסטים ניכרת מגמה כללית של דקדנס. הזמר העברי הקלאסי, שהשתמר בזיכרון הקולקטיבי לדורי דורות, כלל מילים של טובי המשוררים והתמלילנים. היום שולטים בכיפה בעיקר טקסטים רדודים ועילגים²³³ - תופעה שגם היא חוצה עדות, סגנונות וז'אנרים מוזיקליים.

בעבר, כאשר אנשים כתבו מילים לפזמונים, הם ניסו לעבור לרגיסטר גבוה יותר של צורת ביטוי. הם נהגו לחפש, למשל, מטפורות מקוריות, או חרוזים מתנגנים. היום הצעירים לא ממש מתאמצים בכיוון. הפזמונים שלהם נכתבים פחות כשירה ויותר כרצף של הודעות בסלולרי.

תרבות הכושר והספא

"חדרי כושר" מאובזרים במכשירים לפיתוח גוף וכושר גופני הוקמו במועדוני הספורט המקצועני, בצבא ובמוסדות חינוך כבר בראשית שנות השמונים. עם הזמן גדלה תפוצתם והם נעשו חלק בלתי נפרד מבתי המלון ומועדוני הבריאות והספורט ברחבי הארץ, במקרים רבים כחלק מקומפלקס של שירותי "ספא" ובריכה.

עם כניסתן של רשתות הכושר (הולמס פלייס, גרייט שייפ, ספורטן ואחרות), נעשו האולמות גדולים ומפוארים יותר, והמכשירים מגוונים ומתוחכמים יותר.

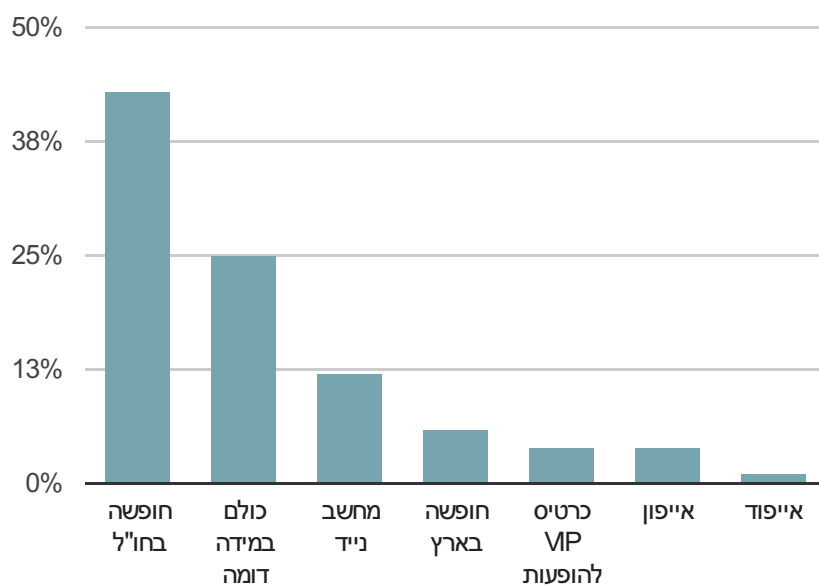
הפעילויות האירוביות הקבוצתיות באולמות מול מדריך או מדריכה (ספינינג, זומבה, קיקבוקסינג ועוד) הפכו למעין הרקדות המוניות, שנועדו לפרוק מתחים, להעלות מצב רוח, לטפח גוף סקסי ולייצר אווירה של סולידריות קבוצתית. במקביל גדלה המודעות למזון בריאות ופעילות הכושר לוותה באימוץ אורח חיים בריא יותר.

מהפכת המודעות הבריאותית סחפה חלקים נרחבים מהאוכלוסייה הישראלית, אבל היא בולטת במיוחד בשכבה הצעירה, שנולדה לתוכה. מנוי לאחד ממועדוני הכושר כבר אינו בגדר מותרות בעיני ה-Yניקים. הם אוהבים את האימונים (לעיתים בליווי מדריך/ה) משום שהם מקנים להם הפוגה מהלחץ בעבודה, מחטבים את גופם ויוצרים מוקד להיכרויות (בין השאר כי שיעור הנשים המתאמנות בדורם כמעט משתווה לשיעור הגברים). יש במועדוני הכושר גם אווירה מאוד חברתית ותוססת שקוסמת לצעירים.

הנסיעה לחו"ל כמרכיב בסיסי בסל הצריכה

רבים מצעירי דור ה-Y יצאו עם בני משפחתם לחו"ל כילדים וכנערים.²³⁴ התוצאה היא שהחופשה בחו"ל הפכה לחוויית יסוד מרגשת בעולמם. סקר שפירסמה חברת התעופה הבריטית איזיג'ט ב-2013, מצא כי בעשרים השנים שקדמו לעריכת הסקר למעלה ממחצית מהילדים באירופה (56.5 אחוזים) טסו לחו"ל טרם הגיעם לגיל עשר.²³⁵ אפשר לשער שבישראל הנתונים אף גבוהים יותר.

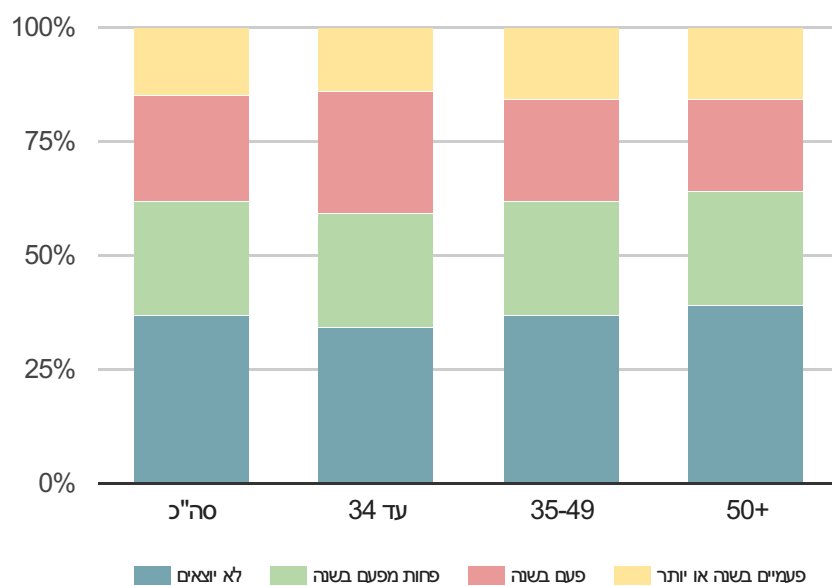
באיזה פרס הכי היית רוצה לזכות במבצעי הקיץ?

מקור: בייץ-לובוביץ', עולמם הנעלם של בני-הנוער, גלובס, 6.2.2008.

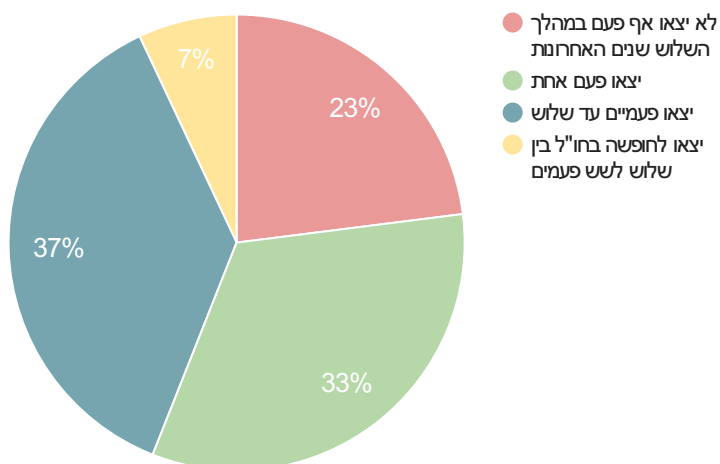
נתונים: הסקר נערך ב-2008 על ידי חברת פרומרקט, מכון שילוב ו-ICQ-TV והוא כלל שאלון אינטרנט באמצעות ערוץ הטלויזיה של ICQ, צוותים של חוקרי שטח שעברו במקומות בילוי, בתי-ספר, קניונים וכדומה וקבוצות מיקוד. קהל הבריקה היה בני-נוער בגילאים 13-18.

כמה פעמים בשנה אתה/משפחתך יוצאים לחופשה בחו"ל?

מקור: דרוקמן, ירון. 5.5.2014. 66 לישראל: צעירים ימניים, מבוגרים מסודרים. Ynet.
 נתונים: סקר מיוחד שנערך עבור ynet על-ידי מכון רפי סמית. הסקר נערך בקרב 500 גברים ונשים כמדגם מייצג של האוכלוסייה היהודית הבוגרת (בני 18 ומעלה).

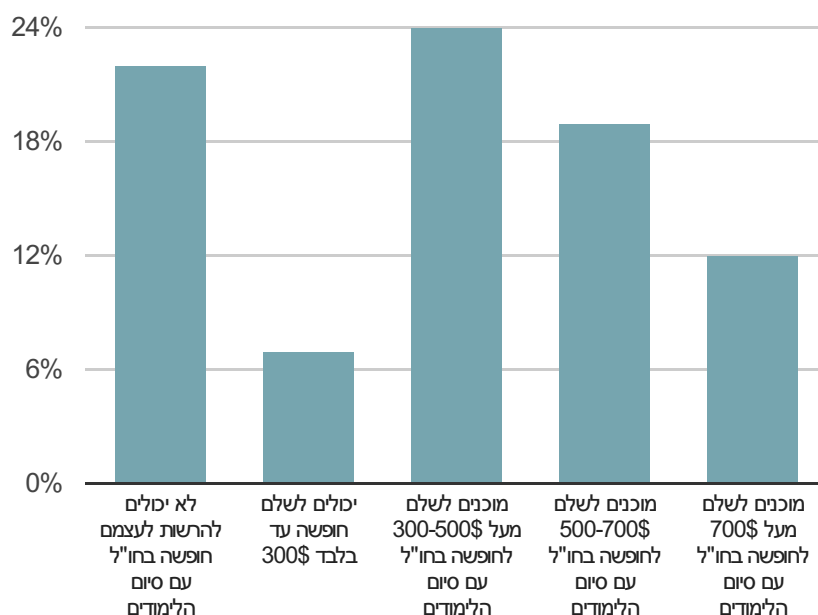
מספר פעמים שסטודנטים יצאו לחופשה בחו"ל

מקור: מאגר מוחות - מכון מחקר ויעוץ בינתחומי בע"מ. 30.9.2013. סקר בקרב סטודנטים בנושאי רווחה - דו"ח לקראת פתיחת שנה"ל תשע"ד עבור התאחדות הסטודנטים בישראל.

הערה: יש לסייג את הנתונים בכך שהם מבוססים על היענות לסקר אינטרנטי, כלומר רק על אותם סטודנטים שהשיבו לסקר זה. מכאן שהייצוג של המדגם אינו מלא.

חופשה בחו"ל עם סיום לימודי הסטודנטים

מקור: מאגר מוחות - מכון מחקר ויעוץ בינתחומי בע"מ. 30.9.2013. סקר בקרב סטודנטים בנושאי רווחה - דו"ח לקראת פתיחת שנה"ל תשע"ד עבור התאחדות הסטודנטים בישראל.

הערה: יש לסייג את הנתונים בכך שהם מבוססים על היענות לסקר אינטרנטי, כלומר רק על אותם סטודנטים שהשיבו לסקר זה. מכאן שהייצוג של המדגם אינו מלא.

ה"התאחדות" מחוץ לישראל נחוצה ל-Y ניקים גם משום שרובם התנסו בחוויית התרמילאות (שיש בה משהו ממכר) לפחות פעם אחת בחייהם ולעיתים גם יותר. חו"ל קורץ להם יותר בהשוואה לדורות אחרים, גם משום שיש להם אוריינטציה גלובלית יותר וגם משום שיש להם אוריינטציה חזקה של קניות ובילויים.

בראינות עלתה פעמים רבות האמירה שהם זקוקים למינימום של נסיעה אחת בשנה, ואפילו רק לנופשון של ארבעה-חמישה ימים, כי אחרת הם חשים חנוקים וש"אין להם חיים".

צעיר בן 28: "אני עובד קשה, במשרה מלאה. מרוויח בסדר. אני טס לחו"ל פעם או פעמיים בשנה. אני חייב את זה. נפשית. אני נוסע בדילים. זה מה שאני יכול להרשות לעצמי. זה בסדר. בלי זה אני פשוט איחנק."

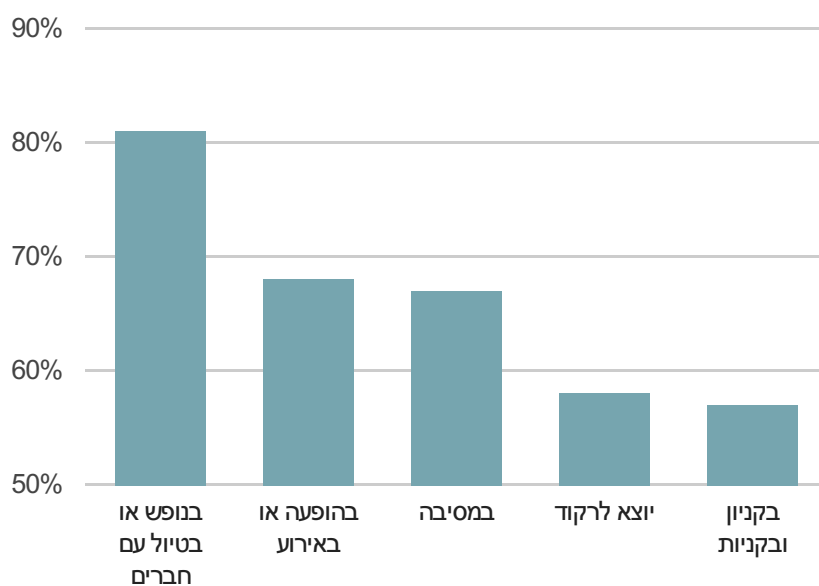
בלוגרית במה וזה: "הכל התחיל בחיפוש יעד לטיול בחופש בין שנה ב' ל-ג', לי ולחבר. הצורך היה למצוא מדינה מארחת לחודש ימים. ואז החלו שמות של מדינות להיזרק לחלל החדר. מקסיקו ('הייתי'), קוסטה ריקה ('רחוק מידי בשביל חודש'), איטליה ('מה נעשה שם חודש?'), אוסטרליה ('רחוק ממש, ויזה וזה'), האיים הקריביים ('יקר בטח'). [...]

בגדול. הייתי חודש בהודו. החודש הזה היה 30 יום, בערך כמו כל חודש אחר, אבל הימים היו ארוכים, מלאי חוויות, אנשים ואינפורמציה, כמות שלא מקבלים בחודש רגיל. אבל מה לעשות, הייתי צריכה לחזור כדי לסיים את התואר, שנה אחרונה (ב"ה). אבל יותר מהכל, הייתי צריכה לחזור לארץ כדי שיהיה לי תירוץ מספיק טוב לעשות טיול בסוף התואר. בהודו".²³⁶

עדיף לבלות עם החברים

הכיף מבחינת ה-Y ניקים הוא קודם כול "יחד עם חברים", רצוי ביציאה למסיבה, לבר, למסעדה או לבית קפה, אך גם במקומות הבילוי האחרים, כמו נסיעות לחו"ל, ארוחה בבית ואפילו בפעילות ספורט (ריצה בפארק או אימון בחדר כושר). גם כאשר הם נמצאים עם חברים חשוב להם לשתף בחוויה את החברים האחרים שלא נוכחים (באמצעות הפייסבוק או הוואטסאפ). כולם צריכים לדעת בזמן אמת שהם כעת בבילוי, וכולם גם צריכים לפרגן להם על כך, ובפומבי. אחרת הם "לא חברים".

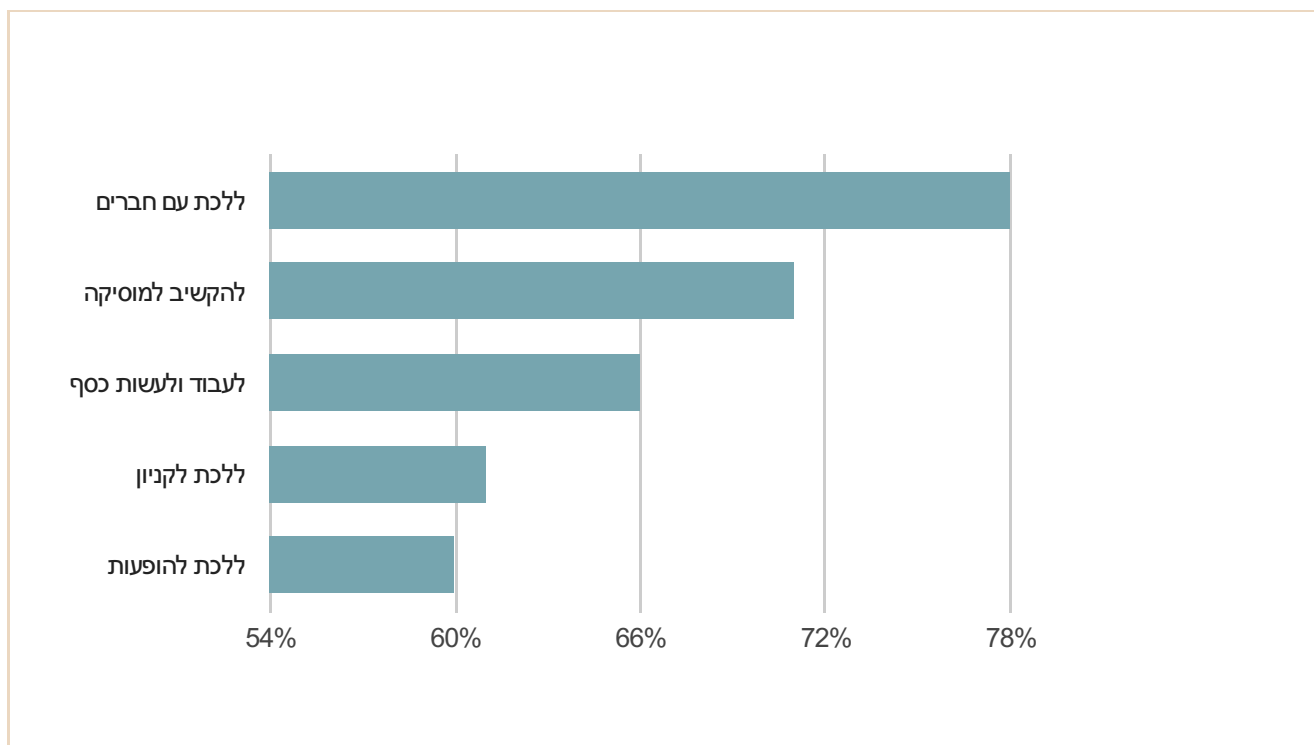
השלימו את המשפט: "אני הכי נהנה כשאני ____"

מקור: בייץ-לובוביץ', עולמם הנעלם של בני-הנוער, גלובס, 6.2.2008.

נתונים: הסקר נערך ב-2008 על ידי חברת פרומרקט, מכון שילוב ו-ICQ-TV והוא כלל שאלון אינטרנט באמצעות ערוץ הטלוויזיה ש-ICQ, צוותים של חוקרי שטח שעברו במקומות בילוי, בתי-ספר, קניונים וכדומה וקבוצות מיקוד. קהל הבדיקה היה בני-נוער בגילאים 13-18.

מה את/ה מעדיף/ה לעשות בזמן החופשי?

מקור: ביינ-לובביץ', עולמם הנעלם של בני-הנוער, גלובס, 6.2.2008.

נתונים: הסקר נערך ב-2008 על ידי חברת פרומרקט, מכון שילוב ו-ICQ-TV והוא כלל שאלון אינטרנט באמצעות ערוץ הטלוויזיה של ICQ, צוותים של חוקרי שטח שעברו במקומות בילוי, בתי-ספר, קניונים וכדומה וקבוצות מיקוד. קהל הבריקה היה בני-נוער בגילאים 13-18.

קבוצות עניין ותחביב

אחד המאפיינים של הדור הזה הוא בין השאר התפצלות לקבוצות וקהילות, שמתרכזות סביב מוקד עניין, התמחות, תחביב וכו'. קבוצות כאלה יוצרות במות שיח משלהן, שבהן מוחלפים חוויות, עצות, רעיונות ואביזרי זהות. המוקדים שסביבם מתרכזים חוגי חברים הם: רכיבת שטח (אופניים, אופנועים, ג'יפים); אספנות (תקליטי ויניל, קומיקס וכו'); אהדה לז'אנר מוזיקלי (למשל, רוק כבד); משחקי מחשב; קולינריה; אהדה לקבוצת ספורט; צילום מקצועי; גלישת גלים ורוח; מדע בדיוני; מצנחי רחיפה; גלשני אוויר; צלילה; אומנויות לחימה; חדרי כושר ופיתוח גוף; ריקודים סלונים, טיולי שביל ישראל ועוד.

בילוי מסורתי שנזנח

דור ה-Y הכחיד פעילויות פנאי קלאסיות של דורות שקדמו לו: קריאת ספרים, קריאת עיתונים בשבת (הם גם לא מגויים על עיתון), בילוי בקונצרטים קלאסיים ושיחות סלון עם חברים וקרובים. באופן כללי הם לא אוהבים במיוחד שיחות רציניות על עניינים ברומם של עולם ומעדיפים מפגש של שיחה קלילה בליווי אלכוהול.

גם חוגי בית (קבוצת חברים שמזמינה מרצה), שהם מוסד חברתי בקרב דורות הפלמ"ח והמדינה, נעלמו מנוף הבילוי של ה-Y ניקים. כאמור, הם לא אוהבים הרצאות ולא מסוגלים להתמסר לגירוי ארוך. אם להיות ביחד, עדיף כבר, במסיבה, בטבע, בטיולי אופניים או על חוף הים.

זמן צפייה בטלוויזיה, האזנה לרדיו וחשיפה לעיתונות

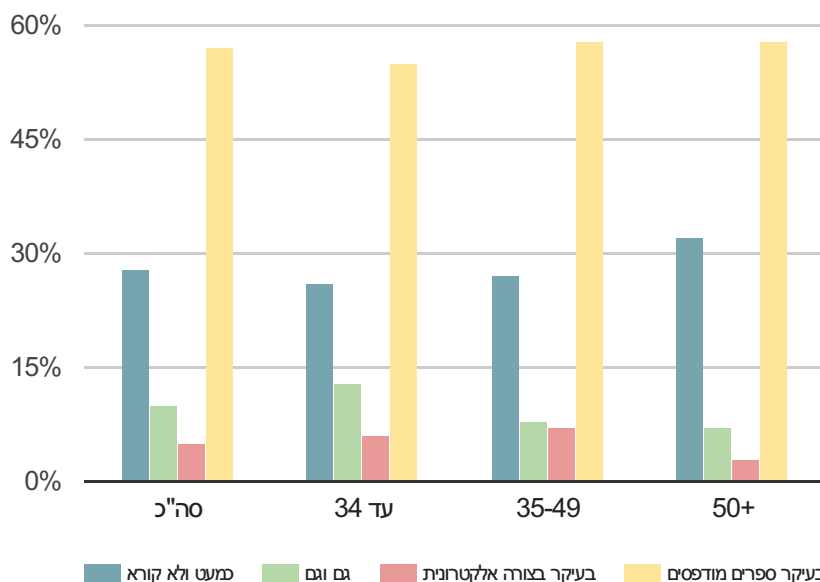
זמן הצפייה הממוצע בטלוויזיה בישראל	עלה משנת 2000 לשנת 2008 ב-34%
שיעור ההאזנה לרדיו	ירד משנת 2002 לשנת 2008 ב-10%
שיעור החשיפה לעיתונות	ירד משנת 2002 לשנת 2008 ב-24%

מקור: בר זוהר, אופיר. 30.7.2008. הישראלים נדבקים למסך. הארץ.

נתונים: הנתונים הוצגו על ידי מנכ"לית הוועדה הישראלית למדרוג, ד"ר יפעת בן-חי-שגב, בכנס ראשון שקיימה הוועדה ב"בצפר" של איגוד הפרסום בתל אביב.

הערה: נתונים אלה משתלבים עם הנתונים העולמיים ביחס לצפייה בטלוויזיה, שלפיהם ממוצע הצפייה היומי העולמי לאדם נמצא בסימן עלייה.

האם אתה נוהג לקרוא ספרים? אם כן, באיזה אופן?

מקור: דרוקמן, ירון. 5.5.2014. 66 לישראל: צעירים ימניים, מבוגרים מסודרים. Ynet.

נתונים: סקר מיוחד שנערך עבור ynet על-ידי מכון רפי סמית. הסקר נערך בקרב 500 גברים ונשים כמדגם מייצג של האוכלוסייה היהודית הבוגרת (בני 18 ומעלה).

ביבליוגרפיה

לרשימה הביבליוגרפית של המחקר כולו.

הערות שוליים

1. בן ישי, תשכ"ב.
2. הביילוי על שפת הים נעשה לחלק מהפולקלור הישראלי כבר בראשית ההתיישבות הציונית, והוא שיקף וקידם התפתחות

- של תרבות יהודית חילונית מודרנית בארץ ישראל. לצד ההשתכשכות בגלים, חשיפת הגוף בפרהסיה והשיזוף בשמש הם תכונות, נתלו לפולקלור מרכיבי כף קיציים נוספים, כגון: אכילת אבטיחים ומלונים, ליקוק קרטיבים וארטיקים, משחקי מטקות וחתיכה בחסקה. המציל הישראלי קושר בתודעה ליהודי החדש: שזוף, חסון ואסרטיבי.
3. רובם התקיימו ב'בתי העם' של ההסתדרות ובאולמות הקיבוציים. ההסתדרות שיחקה תפקיד חשוב כמנגנון לבידור ולהפצת תרבות ואמנות. היא תמכה בתיאטרון העברי, בתזמורת הפילהרמונית, בציירים ובפסלים, החזיקה סרטיית השאלה גדולה, ועסקה בפרסום ספרים וכתבי-עת. מועדוני צוותא (מרכזים לתרבות מתקדמת), שהוקמו ביוזמת המשורר אברהם שלונסקי בשנות החמישים מתוך כוונה לפתח ולעודד מפעלים אומנותיים, ספרותיים, חינוכיים ותרבותיים ברוח הציונות החלוצית וערכי תנועת העבודה בישראל, כמו גם מועדוני מופת, שהוקמו על ידי המרכז לתרבות ולחינוך של ההסתדרות הכללית ובית ליסין בת"א, שימשו מוקד לערבי עיון, שבהם השתתפו בעיקר בני הדור הוותיק של פקידים ועסקנים של ההסתדרות ומפא"י.
4. קריאת ספרים ועיתונים נחשבה במשך שנים לאחד הבילויים המועדפים בשעות הפנאי. בשנות העשרים כבר פעלו בארץ ישראל 23 הוצאות ספרים, ועד תשי"ג הגיע מספרן ליותר ממאתיים. במסגרת הוצאות לאור אלה פורסמו מאות ספרים מקוריים ומתורגמים, ספרי עיון, ספרי הגות, ספרות מקצועית וספרות יפה למבוגרים, לילדים ולנוער, שנקראו על ידי מספר גדול מאד של קוראים – אולי חסר תקדים בהיסטוריה האנושית (יחסית לגודל האוכלוסייה). שוחרי הספר קנו את הספרים בחנויות קטנות, שנפתחו בזו אחר זו, או שאלו אותם בספריות הציבוריות, שהיו קיימות בכל יישוב יהודי החל מתקופת העלייה הראשונה ואילך. שביט, 1999, שידורסקי, 1999.
5. כבר ב-1895 הוקמה בראשון לציון תזמורת (שנקראה לעתים 'אורקסטרא') על ידי עשרה מאיכרי המושבה. היא מילאה תפקידים שונים, כמו: קבלת פנים לאישים, השתתפות בערבי תרבות, טקסי חג קהילתיים ושמחות משפחתיות. אחריה הופיעו בזו אחר זו תזמורות נוספות ולצדן גם מקהלות ביישובים שונים. רוב העולים בתקופת היישוב הגיעו מארצות אירופאיות עם מסורת ארוכת שנים של האזנה למוזיקה קלאסית (גרמניה, רוסיה, פולין, רומניה), והדבר יצר ביקוש לקונצרטים שנערכו בעיקר בערים הגדולות. בשנות העשרים התמקצעה תרבות המוזיקה בארץ והוקמו אולמות וגופים ציבוריים (אופרה, תזמורות, מקהלות), שהופיעו בעיקר בשלוש הערים הגדולות (למשל, באולם 'עדן' בתל אביב, באולם 'ציון' בירושלים ובאולם 'קוליסאום' בחיפה). המחשה למרכזיותה של המוזיקה הקלאסית בתקופת היישוב היא העובדה שתוך שמונה ימים מהקמת התזמורת הפילהרמונית האזינו לה לא פחות מ-15,000 מאזינים בשלוש הערים הגדולות. הירשברג, 1999. בשנים 1954-1955, לדוגמה, ערכה התזמורת הפילהרמונית 189 קונצרטים. מספר המנויים הגיע ב-1951-1952 ל-17,000. באותן שנים לא נמסרו מספרים על המנויים לתיאטרון אך בשנתון הממשלה נכתב כי לפי יודעי דבר, אחוז המבקרים כאן הוא 'מהגבוהים ביותר בעולם'. 'הפילהרמונית', 'התיאטרונים', שנתון הממשלה, תשי"ז, 370, 374.
- האולם הגדול בארץ היה 'בנייני האומה', שהוקם ב-1950. הוא שימש כמרכז רב תכלית לכינוסים בינלאומיים ומקומיים, תערוכות, ירידים ומופעי תרבות ואמנות. בתל אביב היה תיאטרון הבימה האולם הגדול ביותר, ובחיפה קולנוע ארמון.
6. הצגות התיאטרון נערכו באולמות הראינוע בערים הגדולות, בבתי עם ועל במות מאולתרות במושבות. הקמת תיאטרון הבימה (עלה ארצה ממוסקבה ב-1926) ותיאטרון הקאמרי (1944) חיזקו את מעמדה של תל אביב כבירת אמנויות הבמה בישראל. צפייה בהצגות תיאטרון הייתה אחד ממוקדי הבילוי האהובים ביותר בתקופת היישוב. בתיאטראות השונים הועלו הצגות מקוריות, שהביאו מהווי היישוב החדש וכן הצגות מתורגמות ומעובדות ממיטב הרפרטואר העולמי. בין השנים 1931-1948 גדל מספר ההצגות פי 3: מכ-110 בשנה ליותר מ-300. בתקופה הזו ביקרו בתיאטרון בין שליש למחצית האוכלוסייה היהודית. המחשה לפופולריות העצומה שהייתה לתיאטרון היא העובדה שההצגה 'משרתם של שני אדונים' הועלתה על ידי התיאטרון הקאמרי לא פחות מ-150 פעם לפני קהל של 134,000 איש.
7. הקרנות סרטים החלו בארץ כבר בראשית המאה העשרים. במחצית שנות העשרים. עד לראשית המדינה הוקמו בארץ 24 בתי קולנוע, מתוכם 11 בתל אביב, 6 בחיפה, 4 בירושלים, 1 בטבריה, 1 בפתח תקווה ו-1 בראשון לציון. שיעור הצפייה באותה עת היה גבוה גם במונחים בינלאומיים (מספר הסרטים הזרים שהגיעו בשנים 1943-1944 נע בין 500 ל-600 סרטים בשנה. כל תושב יהודי בארץ ישראל נהג לצפות בממוצע בכ-15 סרטים בשנה – ממוצע גבוה למדי. לשם השוואה בארצות הברית הממוצע עמד באותה עת על כ-52 צפיות בשנה לנפש (צימרמן, 1999). הרוב המכריע של הסרטים שהוקרנו בבתי הקולנוע יובא על ידי חברות הפצה מקומיות בסמוך למועד הופעתם באירופה וארה"ב.
8. הם היו חלק בלתי נפרד מרוב הנשפים, מערבי ההווי והקומיזציות בתנועות הנוער, מהחגים בבתי הספר ובקיבוצים, מכינוסי הספורט, מערבי התרבות ומהעצרות. בתקופת היישוב הופצו מאות רבות של שירים ופזמונים באמצעות שירונים ומחברות אישיות, והתפתחה מסורת של ריקודי מעגל וזוגות בקיבוץ, כצבא ובתנועות הנוער (ראו: שחר, 1999; מנור, 1999). עם הזמן נכנסה תרבות השירה בציבור וההרקדות גם לתחום העסקי במסגרת מופעי הבמה.
9. עד לקום המדינה שלט ההומור היהודי-יידישאי בבידור (הוא היה אופייני ל'מטאטא', ל'קומקום' ולתיאטרון 'לי לה לו'). עם קום המדינה פינה הומור זה דרך להומור חדש פלמ'חאי-נוסטלגי מצד אחד ועדתי מצד אחר (הומור בחלקו הגדול סטריאוטיפי, שבו המוטיב העיקרי הוא לעג לעילגותם התרבותית של העולים – בעיקר העולים מארצות ערב). המדיום האמנותי הנפוץ והאהוב ביותר במופעי הבידור באותה תקופה היה המערכון (סקטץ') – קטע קצר של מונולוג או דיאלוג

- משעשע סביב בעיות ומצבים טיפוסיים להוויה הישראלית, תוך שילוב בדיחות (בסגנון הרשל'ה והצי'זבטים), ביטויי סלנג עממיים וחיקויים של מימיקה ועגה מקומית. המערכון, שראשיתו כבר בתקופת היישוב ולמעשה עוד קודם לכן, שוכלל מבחינה אומנותית ולשונית בשני העשורים הראשונים למדינה והפך לז'אנר הבידורי הפופולרי בארץ.
10. מוביליו היו המפיקים גיורא גורדיק, יעקב אגמון ואברהם דשא 'פשנל'.
 11. למשל ה'סוינגל סינגרס' או 'חופשה על הקרח'. התפתחות הבידור הקל השתקפה גם בעיתונות היומית. אם בשנות החמישים המודעות והפרסומים שעסקו בבידור ופנאי היו חבויים בתוך מודעות פרסום כלליות ומודעות דרושים, בשנות השישים ועוד יותר בשנות השבעים הפך מדריך הבידור למדור מוגדר שהתפרסם על פני מספר עמודים. הרשימות האפורות התחלפו בהדרגה במודעות אטרקטיביות עם תמונות וטיפוגרפיה מתוחכמת יותר.
 12. 'שלישיית גשר הירקון', 'בצל ירוק', 'התרנגולים', 'הרודאים', 'העופרים', יפה ירקוני, שושנה דמארי, עליזה עזיקרי, אריס סאן, ששי קשת, חוה אלברשטין, אריק איינשטיין ועוד.
 13. הפסטיבל הראשון התקיים ב-1960 בהיכל התרבות בתל אביב (אולם קונצרטים שנפתח ב-1957).
 14. הפסטיבל הראשון התקיים ב-1961, והוא נוסד על ידי אהרון צבי פרופס.
 15. הדמות המובילה בחידונים היה שמואל רוזן, הדמות המובילה בשירה בציבור היה אפי נצר, ובממלכת הראיונות שלט דן בן אמוץ ואחריו שמואל שי.
 16. כץ, 1973, 1978, 1992 ו-1999.
 17. את המוזיאונים לאומנות יהודית וישראלית, ליודאיקה ולטבע של ראשית ההתיישבות ואת המוזיאונים לארכיאולוגיה של שנות החמישים ושישים החליפו מוזיאונים שהסבו את הדגש מהעבר הרחוק לקרוב. תיעוד ההתיישבות הציונית התבצע מנקודת מבט חדשה. לא עוד 'הוכחות מן האדמה' להצדקת הקשר עם הארץ ועברה אלא חיפוש אחר האידאליים והדבקות בערכים של המתיישבים הראשונים, העלאה על נס של מעשיהם ובניית אנדרטאות בדמות 'בתים ראשונים' ושחזורים מהעבר.
- גם הגופים המנציחים נעשו מגוונים מבעבר. לצד ההתיישבות הוותיקה, שהרבתה לתעד את עצמה, הצטרפו למנציחים גם אנשי 'ישראל השנייה' (עיירות פיתוח) וגופים עדתיים שהחלו לשחזר את האפוס של עברם. שינוי נוסף שהובא מחו"ל בשנות השמונים והתאם עצמו לישראל הוא מוזיאוני המדע ומוזיאונים ביוזמת אנשים פרטיים, בעלי אמצעים או אוספים.
18. בשלהי שנות השמונים לא התקיימו בישראל פסטיבלים רבים. המגמה השתנתה 'בטפטוף קל': פסטיבל ערד, פסטיבל עכו לתיאטרון אחר, פסטיבל המחול בכרמיאל, פסטיבל המוזיקה באבו גוש וימי המוזיקה הקאמרית בגליל העליון בכפר בלום. לקראת מחצית שנות התשעים הטפטוף הפך לזרם. ישראל נחשבת מאז ועד היום לאחת המדינות מרובות הפסטיבלים בעולם ביחס למספר תושביה. חול המועד סוכות נהפך לעונת הפסטיבלים הלא פורמאלית, והתחומים הלכו והתרבו: מוזיקה (קלאסית, ג'אז, ארץ ישראל, רוק ועוד), מחול, פולקלור, שירה וספרות, טבע ומסעות, עיצוב, קולנוע, קסמים ועוד. חשוב להעיר כי הגידול נבע בן השאר מהרחבת גבולות ההגדרה של המושג 'פסטיבל', כתוצאה משיקולים כלכליים ופוליטיים (הפסטיבלים הם 'הלחם והשעשועים' שנותנים ראשי הערים והמועצות לתושבים) וכמובן מהשפעת גל ההגירה הגדול של דוברי הרוסית.
 19. ב-1990, לאחר ששנה קודם לכן (1989) נחתם הסכם המעבר לשבוע עבודה בן חמישה ימים במגזר הציבורי, כבר למעלה מ-50% מן האוכלוסייה המועסקת בשכר עבדו חמישה ימים בשבוע.
 20. ראה: אלמוג, עוז. 2011. תרבות הרכב בישראל - ציוני דרך היסטוריים. אנשים ישראל - המדריך לחברה הישראלית.
 21. באותן שנים הפך שמה של נואיבה למושג בישראל כאשר מפלט מהמסגרות הממסדיות, בייחוד לדור הצעיר. ב-1977 נערך במקום 'פסטיבל נואיבה' הראשון, וב-1978 נערך פסטיבל גדול יותר, בו הופיעו מיטב אמני הפופ והרוק בישראל באותה עת. התקשורת הישראלית קשרה לפסטיבל את התואר 'הוודסטוק הישראלי' בהגזמה אופיינית.
 22. רפי נלסון, ההרפתקן-בוהמייני-פלייבוי שתום העיץ, שהקים כפר נופש ציורי בטאבה, היה באותן שנים לגיבור תרבות חדש, והוא סימל במגזר הנוח ובגיננוני הזרקים-היפים (זקן ארוך, גלביה ערבית, חזה חשוף, כובע קש נצחי, משקפי שמש, פחית בירה ביד) את הלגיטימציה החדשה להדוניזם ('להיזרק', 'לתפוס ראש') ולשמחת חיים. מקבילו הצפוני של נלסון, אף שלא באותה מידה של פופולריות, היה אלי אביבי בכפר הנופש אכזיב.
 23. למשל, יער הזורע או יער ירושלים.
 24. לונה פארקים ארעיים נוספים הוקמו ב'ירד המזרח' - הפסטיבל הבידורי הראשון שהתקיים בארץ בשנים 1929, 1932 ו-1936.
 25. בספר ילדים משנת 1957 מוזכר הלונה פארק (ככל הנראה מדובר בזה שביפו) ובו 'סחרחרת סוסים, סחרחרת מטוסים, רכבת הרים, רכבת שדים וסירות משוט'. ארכיון עיריית תל אביב מכיל מספר עדויות נוספות לקיומו של הלונה פארק ביפו, שהחזיק מעמד שנתיים-שלוש. אפשר שהפירוק שלו נבע מלחץ החוגים הדתיים, שכן במסמך בארכיון העירייה מופיע מכתב מ-18.4.1950 של משה רייך, מנהל 'המועצה הציבורית למען שבת', שהופנה לרבנות הראשית, מחוז תל אביב-יפו ובו דרישה 'להפעיל את חוק העזר העירוני, הכולל 'בתי שעשועים', ולסגור את הלונה פרק בשבתות'. הלמן, 2007.
 26. את זאת ניתן ללמוד מתוך מכתב שנשלח ב-30.4.1959 על ידי ד"ר מ. יערי, מנהל המחלקה ל'מס עקיפין', לראש

העירייה. במכתב הוא כותב בין השאר: 'אדוני ראש העירייה, פוקדים אותנו בשנים האחרונות להקות בדרנים וקרקסים, עתה קבע כאן את מושבו 'לונה פרק' איטלקי. עם כל השמחה שהם מעניקים לתושבי העיר ולילדיה, אין להתעלם גם מן הצד השלילי שבביקורים אלה, מאחר ובדרני חוץ לארץ אלה מתחרים קשות באמנים ובמוסדות הבידור והאמנות המקומיים. כידוע מעדיפים ההמונים צמאי הסנסציות אמני חוץ-לארץ בינוניים על פני אמנים מקומיים טובים. התוצאה היא שרבים מאמני הארץ נאלצים לעזוב את הארץ, מאין יכולת לקיים את עצמם קיום צנוע.'

27. הוא היה בבעלות עיריית ת"א, חברת 'אגד' וחברת 'דן'. הפארק שהשתרע על שטח של 50 דונם כלל אחד עשר מתקנים 'קלאסיים': רכבת שדים, מכונות מתנגשות, גלגל ענק, סחרחרת סוסים, קרוסלת פילים, קרוסלת מטוסים, קרוסלה איטלקית, בלרינה, רכבל, ברבורים ומכונות 'קרטינג'. בשנת 1973 רכשה חברת שותפים פרטיים את המקום והיא המנהלת כיום את האתר. במהלך השנים (בעיקר החל ממחצית שנות התשעים) נוספו ללונה פארק מתקנים רבים, כל אחד משוכלל ומפחיד מקודמו, וכן דוכני אוכל, שעשועים ואטרקציות נוספות (תחרויות קליעה, מערת שדים, מגלשת מים וכו').

28. הסופרלנד הוקם והיה בבעלות פרטית. בשנת 1993 נרכש המתקן על ידי 'עיר השעשועים', בעלת הלונה פרק בגני התערוכה, שחזרה בכך להיות מונופול בענף.

29. את הרעיון להקמת המגלשות בשפיים העלה ד"ר יורם קרול, כלכלן וחבר הקיבוץ, בעקבות השתלמות שערך בארה"ב. בתחילה היסס הקיבוץ והיו שכינו את ד"ר קרול 'משוגע'. אך לא לקח זמן רב מרגע שהתקבלה ההחלטה, ועד שקרול הפך לגיבור המקומי. הקיבוץ השקיע 400 אלף דולר בבניית הפארק על שטח של 40 דונם, מתוך תקווה שההשקעה תכוסה במשך שלוש שנים. להפתעת הכל, הוחזרו ההוצאות תוך חודשיים בלבד. תוך שנה גלגל הפארק מחזור שנתי של 48 מיליון שקל. הפארק הפך למקור ההכנסה העיקרי של המשק והוא גדל והשתכלל עם הזמן. לשתי המגלשות, נוספה כעבור שנה מגלשה גבוהה ומהירה יותר מה'הוריקן' המכונה מגלשת 'קמיקאז' ובעקבותיה אטרקציות נוספות כמו בריכת ג'קוזי גדולה. לצד מתקני המים, נוספו מוקדי בילוי נוספים כמו חוות סוסים, מסלול 'קרטינג', אוהל בדואי ואמפיתיאטרון פתוח שבו נערכו מופעי-ענק. בשן, 15.1.2004.

30. זה התחיל כאשר חמישה מושבים בגולן - גבעת יואב, נאות גולן, אליעד, גמלא ואניעם - חיפשו אמצעי הכנסה נוסף על החקלאות. הם בחרו בתיירות. מינהל הכנרת ומינהל המקרקעין הציעו להם שטח בחוף המזרחי של הכנרת, למרגלות בתיהם ברמה. באותה תקופה הנופש האופייני בכנרת היה מנגל ומעט שיט ושחיה. הקרבה לכנרת הולידה את הרעיון של פארק מים. כך נולד 'הלונה גל' - מתקן המשתרע על שטח של 112 דונם וכולל מגלשות ים עם בריכות סלאו, בריכת שחיה אולימפית, חוף רחצה, מסלול אבובים, טיולי קיאקים לירדן, ספורט ים לסוגיו כמון שיט, מפרשים, גלשנים, אופני מים וכו', מסעדת דגים, קיוסק והרכה פעילויות.

31. במדריך שפורסם ב-1999 ('פה ושם' - מדריך הבילוי לילדים, הוצאת מודן) מקוטלגים לא פחות מ-59 פארקי בילוי ואטרקציות ברחבי הארץ. 18 באזור המרכז (תל אביב, רמת גן, פתח תקווה, ראש העין, ראשון לציון, חולון ובת ים) 4 באזור רחובות, 6 באזור ירושלים וצפון ים המלח, 7 באזור השרון (הרצליה, רעננה והסביבה), 1 בחדרה, 7 באזור חיפה, הכרמל והקריות, 7 בגליל והצפון, ו-9 באזור הדרום (אשקלון, קרית גת, ערד, ים המלח ואילת). מוקדי הבילוי החדשים כוללים: גני שעשועים (מתקני ילדים קלאסיים שבהם נדנדות, מגלשות, ארגז חול וכו'), אתר מוטורי (מכונות, טרקטורונים, ג'יפים), פעילויות עם חיות (פינות ליטוף, גני חיות ופינות חי), סדנאות יצירה, פעילויות ספורטיביות (שיט, דיג, מגרשי ספורט ובריכות שחיה), משחקייה לילדים ('פעלתון', 'גימבורי' ומתקנים מתנפחים), אזורי פיקניק ומכונות משחק (משחקי מזל, משחקים הפועלים על מטבעות ומשחקי מחשב) ופארקי מים.

32. כך לדוגמה, כאשר לאופנת הטרקטורונים. בשנת 1988 נמכרו בארץ עשרה טרקטורונים בלבד. ב-1993 מכרה חברת לבדה 1,000 כלים. ב-1995, שנת השיא, נמכרו 3,000 טרקטורונים - 50% יותר מסך מכירות האופנועים. ישראל הפכה למעצמת טרקטורונים. 'בואן 'פולריס' - חברת יעדים, הוכר כיבואן הגדול ביותר של החברה בעולם מחוץ לארצות הברית. משלחת של מנהלים של החברה הגיעו לארץ כדי לנסות להבין את התופעה. הם לא התקשו להבחין שהטרקטורונים שורצים בכל חור, בחופי הים, בשדות, במדבר, בקיבוצים, במושבים, בטיולים מאורגנים ולפעמים אפילו ברחובות סואנים במרכזי הערים. לקראת שלהי שנות התשעים הטרקטורונים כבר הפכו למטרד ציבורי בחופים ובשבילי הארץ. ב-1996 נסעו על כבישי ישראל ושביליה לא פחות מ-40,000 רכבי שטח מסוגים שונים. אבל כעבור שנה, כבר צלל היקף המכירות ל-400 כלים בלבד. באופן כבר נראתה האופנה החדשה של רכבי 'ארבע על ארבע' (ג'יפים עם עוצמת מנוע גדולה). בר-יוסף, 27.4.1998.

33. מתקני ההחלקה והרכבל נבנו ב-1971. לקראת עונת החורף 1972 שוקם מבנה שירותים רב תכליתי, אשר כלל מסעדה, מזנון, תחנת עזרה ראשונה, בית-ספר לסקי ומשרדים להשכרת ציוד סקי. כיום כולל האתר שלושה עשרה מסלולי גלישה מגוונים, ברמות שונות, הפעילים במהלך החורף.

34. בשנת 2007 דווח על 40 אלף איש שיצאו לחופשות סקי בחו"ל, רובם למרחבי הגלילה באירופה. פינקלשטיין, 1.1.2007.

35. גליקמן, 18.1.2004.

36. נהריה, נתניה, טבריה, מטולה, קריית עמל (אתא), קריית טבעון וחיפה (ברום הכרמל), שבהן היה ריכוז של מלונות

37. החל משנות ה-50 לערך, נהג ציבור העובדים בארץ לצאת אחת לשנה לעשרה ימי הבראה, באחד מ-51 בתי ההבראה וההחלמה של הסתדרות העובדים. המימון הגיע מדמי ההבראה בתלוש המשכורת של מוסדות ההסתדרות. בן ארי, 27.7.2007.
38. בתשכ"ד דווח בשנתון הממשלה כי בשנים 1962-1963 הסתכם מספר ימי הנופש בבתי המרגוע של השק"ם ב-60,000.
39. את מהפכת בתי המלון בארץ הובילו האחים לואיס מלונדון. הם הבינו את הפוטנציאל העסקי הטמון בשוק הישראלי המתעורר - ובפרט באילת - ויצרו פורמט המותאם לאוכלוסיית הנופשים הגדלה. ב-1981 הקים דיוויד לואיס חברה ישראלית בשם 'ישרוטל' ובנה את המלון הראשון של הרשת - 'המלך שלמה' (נחנך באוגוסט 1984) מעברה המזרחי של הלגונה באילת. ארי ליבסקר תיאר את הנוסחה החדשה שייצרה החברה: 'בראש ובראשונה אלה היו הממדים: 420 חדרים וסוויטות ברמת חמישה כוכבים. קומות 10-13 קיבלו את השם 'קומות המלך' ונעשו למחלקה הראשונה של המלון, המספקת אירוח לאח'מים ואורחים מהעולם. עם זאת, זו הייתה הפעם הראשונה שגם האורחים ה'רגילים' לא קופחו מבחינת התפנוקים שהוצעו להם, בוודאי לא גסטרונומית. חדר האוכל המרכזי של המלון, 'שולחן המלך', כלל כמה מוקדים שבהם הוכן האוכל לעיני הסועדים במגוון סגנונות, והמשקאות - לרבות אלכוהול - הוגשו ללא הגבלה'. ליבסקר, 17.4.2011 (על התפתחות בתי המלון בארץ ראו גם כרמל, 2011). לראשונה בארץ הוצג הקונספט של 'הכל כלול' וכן צוותי בידור מטעם המלון שמפעילים את הילדים בבוקר ואת המבוגרים בערב. רוב המלונות בארץ שינו קונספציה והתאימו את עצמם לתייר הישראלי, שידוע בחיבתו לדילים משתלמים ולבילוי עם ילדים (ליבסקר, 17.4.2011). כך הלכה ותפסה תירות הפנים את הנתח העיקרי בענף המלונאות.
40. בן ארי, 27.7.2007.
41. בשלהי 1980 היו בארץ כבר 305 'מלונות תירות' (זה המושג שבו השתמשו לתיאור בית מלון ברמה מערבית) ובהם 26,000 חדרים, מהם 14,000 בדרגות 4 ו-5 כוכבים ו-11,500 בדרגות 1 עד 3 כוכבים, וכפרי נופש. ב-1983 הגיע מספר הלינות של ישראלים בבתי מלון לשיא של 3.5 מיליון (גידול של 19% ביחס לשנה הקודמת). כרמל, 2011.
42. במקביל השתנה סגנון הבילוי של הישראלי המצוי. בעל בית מלון בים המלח אפיין זאת כך: 'רוב הנופשים הישראליים מאוד תובעניים ודורשים לקבל הרבה בתמורה לכסף. הם אורחים שמבזבזים הרבה כסף בשהות במלון, לעומת אורחים מסקנדינביה, למשל, שמאוד לא לארג'ים עם עצמם. כשישראלי בא לחופשה עם ילדים הוא שוכח את המילה 'לא' ומאפשר להם לקנות בלי חשבון, ולפעמים, לצערי, גם להתנהג בלי חשבון. מובן שיש אורחים שעדיין לוקחים מגבות וחושבים שזה שיה החבר'מניות וכאלה שבטוחים שהמגבות הן חלק מהאירוח. בישרוטל אנחנו קונים מדי שנה מגבות במיליון וחצי שקל, פי עשרה ממדינות אחרות בעולם. עוד לא נמצא הפתרון שיחסל את מכת גניבת המגבות וניסונו הכל. מתברר שכשישראלי רוצה לקחת מגבת, שום דבר לא יעמוד בפניו'. בתוך: מידן, 27.7.2007.
43. בעיצומה של עונת הנסיעות ערכה רשת 'קלאב הוטל' סקר בקרב 1,500 משפחות בארץ על הרגלי הנופש שלהן. מהסקר עלה כי לישראלים חשוב יותר שילדיהם ייהנו מאשר הנאתם שלהם, וכי הם מעדיפים שהמלון יספק עבורם אטרקציות. בלומנפלד, 20.8.2003. החלטות כלכליות שנעשות בתוך התא המשפחתי (גם בתחומים שנחשבו בעבר לתחום שבאחריות ההורים: טלוויזיות, מכונות כביסה, מקררים, מכונות וגם חופשות משפחתיות), הפכו בשנים האחרונות לנתונים להשפעה הולכת וגדלה של ילדים ובני הנוער. קפלן, 7.8.2012.
44. רוזנבלום, 1.6.2007.
45. אם בעבר רוב הלקוחות של בתי המלון ברחבי העולם היו אנשים מבוססים בגיל העמידה ומעלה, היום פרופיל הלקוחות הולך ומצטמצם. יותר ויותר אזורים ברחבי העולם מרכזים בתי מלון המותאמים לאוכלוסייה הצעירה (מחירים, עיצוב, שירותי אינטרנט, מזון ומשקה, אווירה ועוד) - רווקים וזוגות צעירים כאחד. על התופעה שבה בתי המלון מתאימים את עצמם לאוכלוסייה הצעירה, בהיבטים שונים ראו: Morrissey, 12.3.2012.
46. 'הוא תמיד שם, רוכן לעברנו מתוך מסחרית רעועה שמתוך הרמקול החורק שלה בוקעת מנגינה מוכרת. רכוב על הגרוטאה הזאת הוא צולח ואדיות, רומס סלעים, מנתר על גדרות בקר, שועט בשבילי עיזים, כובש הרים. אנחנו מקבלים אותו, יחד עם פחית הקולה הצוננת והקרטיב-אגנס משיב הנפש, כמובן מאליו. כאילו הוא שם בתוקף חוק טבע. ותמיד, אבל תמיד, נסנן מולו מתחת לשפם: 'שמונה שקל לוקח הבנוזנה על קסטה'. מאור, 2.10.2003.
47. אבישר, 13.6.2002.
48. כיום ננקטים הרבה יותר כללי זהירות כדי להבטיח את שלום המשתתפים בטיול. כל יציאה מטעם בית הספר מחייבת אישור ותיאום מראש מול גורמים שונים הפועלים תחת משרד החינוך. המדינה חולקה למספר אזורים שהביקור בכל אחד מהם מחייב היערכות שונה מבחינה ביטחונית (כלי נשק קצר או ארוך, כמות מלווים נושאי נשק, אוטובוסים ממוגנים). שמירת הביטחון אכן חשובה מאד, אבל היא מטילה מגבלות על יעדי הטיול ומשנה את אופיו המסורתי.
49. ניתן להזכיר כדוגמה את גבריאל תירוש, המורה בספרו של יצחק שלו, 'פרשת גבריאל תירוש' (עם עובד, 1964).
50. מורות רבות טוענות, שהיציאה לטיול כוללת אחריות עצומה עבורן והתמודדות עם בעיות שקל להן יותר להתמודד איתן בתוך כתלי בית הספר. אחת המורות אמרה בראיון לשירלי גלסנר: 'את בחרת לך כמקצוע לרוץ על הג'בלאות. אני לא בחרתי את זה. אני לא אוהבת לטייל. אני בחרתי לעמוד מול כיתה בבגדים יפים וללמד. טיולים בשבילי זה סוג של

51. תופעה סמלית מעניינת היא הטיולים השנתיים לאילת, שעל פי תוכנית הליכה, מיועדים עבור תלמידי הכיתות הגבוהות (יא ו'ב). טיולים אלה שונים באופיים ובאורכם זה מזה, בהתאם לתקציבו של בית הספר ולדרישות התלמידים וועד ההורים, אולם רובם כוללים מסלול הליכה בהרי אילת או מסלול הליכה בנגב או בערבה, זמן פנוי בטיילת, ולעתים פעילויות נוספות, כמו: ביקור באושינריום (המצפה התת ימי), שייט בים סוף הכולל דיסקו וכן פעילויות ספורט ימי (פעילויות אלו נדירות עקב עלותן הגבוהה). יצוין כי עד לפני מספר שנים כללו הטיולים באילת רחצה בבריכה או בחופים מוכרזים, אולם עקב אסונות שאירעו, הוחלט לבטל פעילויות אלו. הלינה מתבצעת באכסניית אנא אילת, בבתי מלון ברמת שלושה כוכבים או במאהלים. מדריכים שאיתם שוחחנו טוענים כי הטיול לאילת הפך למעין מסיבת סוף שנה, והמורים עסוקים בעיקר ברדיפה אחרי התלמידים שלא יקנו אלכוהול.
52. זליקוביץ', 6.11.2006.
53. גלסנר, אוגוסט 2012.
54. לפסטיגל קדם 'פסטיבל שירי ילדים' שהתקיים מדי שנה בשנים 1970-1987. רבים משיריו מוכרים עד היום. הפסטיגל כלל באופן מסורתי שני חלקים: בראשון, הוצגו השירים המתמודדים בתחרות השנתית (בפסטיגל הראשון כל שיר בוצע ע"י הזמר ומיד לאחריו בוצע ע"י הילד). בשני, בוצעו שירים של האומנים המשתתפים, ואליהם הצטרפו אומנים אורחים וכן 'ילדי הפסטיגל'. בין שני החלקים התקיימה הצבעה של הקהל על השיר הזוכה.
55. השידור החל ב-1984 בערוץ הראשון ומ-1993 עבר לערוץ השני.
56. עד 1985 הגיע מספר המתנ"סים בישראל ל-149, ובתוכם 25 בתי ספר קהילתיים. כ-2.5 מליון אנשים משתתפים כיום בממוצע בפעילויות המתנ"סים מדי שנה.
57. בשנות השישים הופיעו לראשונה מגרשי משחקים מסודרים מבטון. מתקני הפיברגלס והעץ הופיעו בשנות השבעים. במחצית שנות השמונים הופיעו מתקני חצר מפלסטיק. בשנות התשעים נעשתה לראשונה תקינה למגרשי המשחקים.
58. על מהפכת הקפה בישראל ראו: אלמוג, 2013א. על התפתחות המסעדות בישראל ראו: אלמוג, 2013ב.
59. חברת 'ענק הוידאו' (הוקמה ב-1989) ומאוחר יותר גם חברת 'בלוק באסטר' (הוקמה ב-1995) החזיקו בשנות ה-90 קרוב ל-80% משוק הוידאו הישראלי, עם עשרות סניפים ווידאומומים ברחבי הארץ. עם הופעת ערוץ 2 והכבלים, בראשית שנות התשעים, נראה היה שבא הקץ על שוק הוידאו, אבל הופעת טכנולוגיית התקליטור - ה-DVD (Digital Versatile Disc) הקפיצה שוב את המכירות של ספריות השכרת הסרטים. ב-2003, עם ירידת מחיר מכשירי ה-DVD לכ-200 דולר, כבר היה מכשיר בכ-40% מבתי האב בישראל (ראו: גלוברמן, 1.4.2003; חן, 27.6.2003). בשנת 2005 פעלו בענף השכרת הסרטים עשרות חנויות, וברחבי הארץ פוזרו כ-1,000 נקודות מכירה (קלינגבייל, 25.8.2005). הסרטים החדשים הגיעו לספריות בסמיכות להופעתם בקולנוע והרבה לפני שהגיעו לטלוויזיה. מהפכת הצפייה הביתית השפיעה על דפוסי צריכת הקולנוע המסורתיים, כיוון שהיא יצרה תחרות עם חווית הצפייה הישנה. במחצית העשור הראשון של המילניום החדש כבר דווח על כך שבתי הקולנוע האינטימיים במרכזי הערים ובקניונים נסגרים בזה אחר זה. החליפו אותם קומפלקסים שמכילים עשרות אולמות קולנוע, כדוגמת הסינמה סיטי, שממוקמים מחוץ לעיר. במקביל יותר ויותר משפחות יכלו להרשות לעצמן לרכוש מערכות קולנוע ביתיות, שמנסות להעניק לצופה חוויה קרובה ככל האפשר למקור, בלי הטרחה וההוצאה הכרוכות ביציאה לסרט. מערכות קולנוע ביתי שימשו לא רק להקרנת סרטים אלא גם כמכונת משחקים, נגן מוזיקה ומקרין תמונות משפחתיות. המגמה הזאת התחזקה על רקע הזמינות של התכנים באינטרנט. אנשים החלו להוריד תכנים מגוונים מהאינטרנט ולצפות בסרטים במערכת הקולנוע הביתית הפרטית, עוד לפני שאלה הגיעו לבתי הקולנוע בישראל. סיני, 2.11.2007.
60. ה-IDSA, ארגון המאגד את רוב יצרניות המשחקים בארה"ב, דיווח ב-2002 כי גילו של השחקן הממוצע עמד על 28 ו-43% מהשחקנים הן נשים. מהסקר עלה שהמחשב נמצא כמעט בכל בית אמריקאי, ושהקונסולות החדשות (מכשירי משחקי הוידאו כמו הפלייסטיישן) פונות לקהל מבוגר יותר, ומשתלטות בהדרגה על הסלון הביתי. חנויות המחשבים, הציוד המשרדי והספרים החלו להציע מגוון של משחקי מחשב ומשחקים לפלייסטיישן 1 ו-2, והתחביב הזה נעשה לעסק ממכר עבור רבים. משחקים המיועדים למבוגרים תפסו ב-2002 כ-13% מהשוק - לעומת 6% ב-2001. בתוך: רשף, 17.12.2002, 8.
61. באוגוסט 2008 פורסמו תוצאות מחקר של ארגון הבריאות העולמי, שהראו כי ילדי ישראל הם המובילים בעולם מבחינת זמן צפייה בטלוויזיה ושימוש יומי במחשב. הסתבר כי פעילות גופנית ומשחקים בחצר הולכים ונהפכים לנוסטלגיה. בתוך: שוורץ, 28.8.2008.
62. החל מקיץ 1991 הוכנסו בין התוכניות קטעי הגשה ומעבר עם מנחים שהורחבו בהדרגה.
63. כתבה שראיינה ילדים ב-2008 על דפוסי הצפייה שלהם, ממחישה זאת: 'הטלפון הסלולרי הוא כמובן ידיד נאמן, אבל לא יחיד. הטלוויזיה, שאצל רובם ממוקמת בחדר הילדים, היא חברה טובה לא פחות. בן: 'מותר לי לראות טלוויזיה מתי שאני רוצה'. עמית: 'ההורים שלי רצו להוציא את המחשב מהחדר שלי ולהעביר אותו לחדר שלהם, כי ביליתי יותר מדי שעות ביום מול המחשב בזמן החופש, אבל הגענו לפשרה שעכשיו הם פשוט מגבילים אותי בשעות'. דור: 'פעם אחת רבתי עם אחותי הקטנה, וכדי להעניש אותי ההורים שלי לקחו לי את הטלוויזיה מהחדר'. לירי דווקא מספרת שהטלוויזיה והמחשב

לא נמצאים בחדר: 'לי אין טלוויזיה ומחשב בחדר, וההורים תמיד מתווכחים איתי על מספר השעות שאני מקדישה להם.

אין לי בעיה לשבת מולם אפילו חמש שעות ביום'. רוזנברג, 12.8.2008.

64. בין הבולטות שבהן ניתן למנות את: 'אריזה משפחתית', 'אבא חורג, אמא חורגת', 'הצלצול הגואל', 'נשואים פלוס', וכן סדרות ששודרו לפני כן בערוצים אחרים, כגון: 'משפחת סימפסון', 'צער גידול בנות', 'קרובים רחוקים מאוד', 'מי הבוס', 'על טעם ועל ריח', 'שלושה בדירה אחת', 'משפחת קוסבי', 'רוזאן', 'הנסיך המדליק מבל אייר' ועוד.

65. למשל, תוכנית מוזיקלית בשם 'קצפת' עם מיכל ינאי (1997-1998); 'ססובר 007 וחצי' ו'מוטרף' עם גיל ססובר; 'איתי ורבותי' עם איתי שגב, 'בנדנה ג'ונס' בכיכובה של דנה דבורין, '7 בול' ו'גבולות בר זוהר' בהנחיית יעל בר זוהר, 'בלבלב' עם אפרת רייטן ועוד.

66. למשל: 'דרגון בול', 'פוקימון', 'יוגי-הו', 'סאקורה לוכדת הקלפים' ועוד.

67. למשל: 'קטנטנות', 'פינת אור', 'פטיטו', 'כמעט מלאכים', 'מפונקים' ועוד.

68. למשל: 'כל העולם במה', 'כל שבת שנייה', 'אדומות', 'החברה הטובים', 'אין חיה כזאת', 'הילדים מגבעת נפוליאון', 'הפיג'מות' ועוד.

69. הדבר מתבקש בביקוש העצום להשתתף בתוכנית כוכב נולד. כך למשל, לא פחות מ-50 אלף צעירים נרשמו לבחינות העונה החדשה בדצמבר 2003. באלינט, 31.12.2003.

70. פרג, 27.8.2010.

71. מחקר משנת 2010 מראה כי שליש מהילדים בגילאי 6-13 (34%) מעדיפים באופן חד-משמעי את ערוץ הילדים. עם זאת קמו לו מתחרים רבים: 21% דיווחו שהם צופים בערוץ דיסני, 15% בניקולדיאון ו-9% בערוץ לוגי. בטלוויזיה רב-ערוצית, גם ערוצים שאינם מיועדים רק לילדים אבל שנופלים בתחומי העניין שלהם, נוגסים מערוץ הילדים המקומי. הנה כי כן 2% מהילדים דיווחו שהם פוקדים את ערוצי הספורט, HOT VOD והופ.

הפיחות בהשפעת ערוץ הילדים המקומי ניכרת גם בדפוסי הערצת כוכבי הטלוויזיה. כאשר נשאלו הילדים איזה כוכב טלוויזיה היו רוצים לפגוש באופן אישי, 17% דיווחו כי אין להם העדפה מיוחדת. טל מוסרי קיבל 11% ורן דנקר קיבל 8%. מייקל לואיס, יהודה לוי, ופליטי ריאליטי זכו, כל אחד, לפחות מ-2%.

הגיבורים המקומיים פחות אטרקטיביים לילדים הישראלים גם משום שיש להם תחרות עזה מחו'ל - כתוצאה מהחשיפה הגוברת לתכנים חיצוניים, כחלק מתהליכי הגלובליזציה. הנה כי כן, חלק נכבד מהילדים (11%) דיווח כי בכלל היה שמח לפגוש כוכבים מחו'ל ולא מהארץ. יהב, 7.1.2010.

72. על הדיסקוטק הראשון שהקימו האחים שאולי ואיקא ישראלי, במועדון החמאם ביפו, ראו: שור, 2008; חלוץ, 11.12.2008.

73. חלוץ החוויה המועדונית גרנדיוזית בארץ היה 'המועדון' (La Club) שנפתח ב-1977 ברחוב הירקון בתל אביב בבעלותם של האחים רפי וטדי שאולי. המועדון כלל שלוש קומות: לובי עם מסך ענק שעליו הוקרנו וידאו-קליפים; מעליו רחבת דיסקו עם תפאורה תיאטרלית (תאורה משוכללת, מכונת עשן, כדור מראות, קירות עשויים מראות מוזאיקה ורקדנים ורקדניות מקצועיים), ובקומה השלישית מסעדה עם מטבח צרפתי. 'המועדון' היווה תקדים חשוב בתרבות הבילוי הישראלית, כיוון שייבא סטנדרטים חדשים מחו'ל ושידר הדוניזם מוחצן. יחד עם זאת, השפעתו התרבותית היתה מצומצמת למדי, בשל היותו מועדון חברים אקסלוסיבי, שנועד לבילוי עשירים (הלקוחות, רובם אנשי הבורסה התל אביבית, שילמו כ-1000 דולר דמי מנוי שנתיים).

74. מועדון 'הקולוסאום', שפעל בכיכר אתרים בתל אביב, קבע ציון דרך חשוב במיוחד בהתפתחות החוויה המועדונית בארץ. המבנה העגול בו שכן הדיסקוטק נבנה ב-1975 על ידי האדריכל יעקב רכטר כחלק מכיכר אתרים, ובתחילה שימש כחנות כלבו שהייתה סניף של כלבו שלום. ב-1982 רכש את המקום איש העסקים סמי הירש והקים בו דיסקוטק מדגם שטרם נראה בישראל. את עיצוב הפנים, שהיה חדשני לאותה העת, תכנן (בהשראת 'מועדון 54' בניו יורק) האדריכל ישראל גודוביץ. באירוע הפתיחה הופיעה הזמרת גרייס ג'ונס הידועה, והתפאורה במועדון כללה ריפורד בצבע כסף, מגלשה שחיברה בין קומות המועדון וקרני לייזר מהראשונות בישראל.

75. מועדון ה'פינגווין', שנפתח ב-1982 במרתף ברחוב יהודה הלוי על ידי צבי מילשטיין (המועדון נסגר ב-1992 אחרי כמה וכמה חילופי בעלים), לקח את החוויה המועדונית בארץ מדרגה אחת קדימה. ראשוני המבקרים תיארו את החוויה במונחים של הלם תרבותי והיקסמות. ראו: אלון, 19.7.2001. במהלך שנות ה-80 היה הפינגווין בית ל'ניו וויב' ול'פאנק', עם הופעות של פורטים, הקליק, די.אקס.אם, סיאם, שריקבק ועשרות הרכבים צעירים נוספים, שרובם התפרקו תוך זמן קצר. בעקבות ה'פינגווין', נפתחו (לרוב באזורי תעשייה) מועדונים נוספים בהשראת המועדונים הלונדוניים. הבולטים היו 'האנדרגראונד', 'קולנוע דן', 'הליקווד', 'שירוקו', 'סינרמה', 'אוברדרפט', 'זמן אמיתי', ו'רוקסן' בתל אביב-יפו, ה'גדאנק' ברמת גן; 'קרלוס אנד צ'רלי', 'פיתגורס' 'אקספוז' וה'האנגר' הירושלמים ו'ארמון' ו'העיר השנייה' בחיפה.

76. התפתחות הכלכלה היזמית והצרפנית בשלהי שנות השמונים, עם הפנים לחו'ל, הפכה את אזור המער' בתל אביב לבועה של יאפיות חדשה בהשפעה אמריקאית. השינוי השתקף בין השאר בחיי הלילה. את הדיסקוטקים והמועדונים הצרפתיים והצנועים החליף דור חדש של מגה-קלאבס. ניסן שור, שחקר את התפתחות תרבות המועדונים בארץ, הגדיר את מקומות הבילוי החדשים כמי 'שלא התביישו בעצמם ולא ביקשו להצניע נוכחותם במרחב שבו התקיימו. למעשה, מקומות אלו

ניסו להתבלט מעל פני השטח, ולהתאים את עצמם למבליים הצעירים שהתבגרו בעשור של אפשרויות תרבותיות הולכות ומתרבות ושל גירויים הולכים וגדלים. המועדונים התמקמו באזורי תעשייה, בחללים גדולי ממדים, שבעבר שימשו כאתרים למפעלים שונים. אמנם הם מוקמו הרחק ממרכזי הבילוי העירוניים, אבל גודלם וההשקעה הכספית הבלתי מבוססת בהם - מאות אלפי דולרים בכל אחד ואחד - הבטיחו כי מבקריהם יחשו לפחות מידה מסוימת של יראת כבוד בבואם בשער. האופי המתועש של המועדונים הכתיב עיצוב מינימליסטי, קר, עשוי בטון'. (שור, 2008, עמ' 281). כאן הונחה בין השאר התשתית ל'מוזיקה המתועשת' ולריקוד המכונה האלקטרונית המנוכר, שפרח עשור אחר כך.

77. עולם הטראנס הושפע גם ממהפכת ה-MTV שהעבירה את הדגש מהלחנים ומהמילים לחוויה חושית רב ממדית, המשלבת בין גירויי שמיעה לגירויי חזותיים.

78. ראו למשל: Degenhardt, Barker & Topp, 2004 Smith, 2002; Gross, Barrett, Shestowsky & Pihl, 2002; 1998 Borthwick,; Tossmann, Boldt & Tensil, 2001; Forsyth, Barnard & McKeganey, 1997.

79. די-ג'יי - ראשי תיבות של דיסק ג'וקי. ג'וקי הוא פרש בתחרות סוסים. התקליטן שולט במוזיקה ובקהל כמו הג'וקי בסוסו.

80. מתוך: 'אני רוצה לזוז', מילים ולחן: חמי ארצי כפיר, עמיר ירוחם, תומר יוסף וש'.

81. Bogt & Engels, 2005.

82. כיוון שלונדון היא מרכז בינלאומי משפיע, וכיוון שבאותה עת החל תהליך הגלובליזציה לצבור תנופה, טבעי היה שמודל הטראנס ישופל במהירות ברחבי העולם. הזירות הטבעיות היו המטרופולינים התוססים בבירות המערב ומרכזי התרמילאים במזרח הרחוק. המרכזים הללו העניקו יתרון בולט להתפתחות הטראנס: רחוק מעיני הממסד המערבי, אזורים אקזוטיים עם עלויות מחיה זולה במיוחד, וריכוזים של צעירים תאבי בילוי וסקס ממדינות שונות. אחד המקומות שהפכו לפופולריים באותה עת בקרב תרמילאים מרחבי העולם היה חוף גואה שבמערב הודו. שמעה של 'מסיבת הירח המלא' עבר מפה לאוזן, וגואה הפכה לתחנה מרכזית על מסלול התרמילאות. המקור ההודי יצק גוון פולחני בתרבות הטראנס, והוסיף לה רבדים סמליים אקזוטיים ופסיכדליים. כך, למשל, נעשה מקובל לקשט את זירת המסיבה בכדי 'לונג' הודיים, גדולים וצבעוניים עם ציורי אלים הודים, אותיות בסנסקריט ומוטיבים הינדיים נוספים. סמלים מהתרבות ההודית הופיעו גם על בגדי הבר הנלבשים במסיבות (גם הם מתוצרת הודו), על ההזמנות למסיבות ועל עטיפות תקליטורי הטראנס (רבים משמות חברות ההפצה של תקליטורי הטראנס ושל קטעי מוזיקה הם הודים, כגון, Shiva Space Tec, Goa Gil, Shakta, וכדומה). במקביל או זמן קצר אחר כך צמח מוקד נוסף בדרום תאילנד - בעיקר באיים סמוי ופנגן. נופי טבע פסטורליים, אווירה כפרית שלווה, מקומיים מסבירי פנים, מזג אוויר טרופי, חופים לבנים ושקיעות מרהיבות, לינה זולה ומאכלים זולים וטעימים וכמובן גם סמים זמינים וזולים (מריחואנה, חשיש ואל אס די), משטרה שעוצמת עין - כל אלה יצרו שילוב אידיאלי להתנהויות מרחב תרמילאי 'שנטי' (המושג המעורכן 'להיפי'), שמושך אליו אלפי צעירים מרחבי אירופה, צפון אמריקה ואוסטרליה בכל שנה.

83. מסורת הטיל הגדול אחרי צבא, שהחלה בשלהי שנות השבעים, כהרפתקה של קומץ קיבוצניקים ובוגרי גימנסיות ויחידות קרביות, הפכה להמונית יותר בשלהי שנות השמונים. תפוצתה הגוברת נבעה הן כתוצאה ממהפכת הטיסות והעלייה החדה ברמת החיים והן בשל השפעת מלחמת של'ג והאינתיפאדה הראשונה. החוויות הקשות הולידו תחושת מחנק אצל לוחמים רבים שסיימו את שירותם הצבאי וכמיהה להתרחק ולהתאוויר לכמה חודשים טובים. שמען של מסיבות ה'פול מון' עבר מתרמילאי אחד למשנהו, וכפי שקורה בדרך כלל אצל הישראלים, מקצתם הפכו במהירות ממשתתפים פאסיביים למפיקים פעילים.

84. מוזיקת הריקודים האלקטרונית הגיעה לקהלים רחבים יותר, בין השאר באמצעות מספר חברות תקליטים שהימרו על הוצאות אוספי קטעי טכנו שיוצרו בחו"ל. בהדרגה הופיעו בשוק המקומי אספני מוזיקה אלקטרונית, תאורנים, יצרני בגדים זרחניים, והרכבי טראנס מקומיים. איתם גם נולדו גיבורי טראנס מקומיים, שמקצתם אף זכו לתהילה בינלאומית (יוצרים ומבצעים כמו להקת 'אסטרל פרוג'קשיין', הראל פרסקי, להקת Indoor, להקת Mistica, ואייל ברקן; מפיקים כמו אורן קריסטל וגיא סבג ודי ג'ייז כמו D.J. Zoo-B' ו'צ'ופ').

85. על האתרים הפופולריים שבהן נערכו המסיבות נמנו פארק אשכול, חוף ניצנים, חוף פלמחים, כרמי יוסף, שורש, גבעת אולגה, פארק אפק, פארק תמנע, חוף מכמורת, ואדי יהודיה, שמורת דן, נמל תל אביב והמבצר בראש העין.

86. כבר מראשית שנות התשעים פעלו כוחות המשטרה כנגד תופעת מסיבות הטראנס. מסיבות רבות בוטלו על ידי בטענה כי ישנו חשד סביר לשימוש בסמים. מדי פעם נערכו פשיטות משטרתיות שבהן נעצרו חוגגים, והאירועים הללו דווחו בעיתונות, לרוב מנקודת מבט מזדהה עם המשטרה. פעילות המשטרה שיבשה מחד את פעילותם של יזמי המסיבות, אך מאידך היא הוציאה את הטראנס מאלמוניותו, ובטווח הרחוק הכשירה את הקרקע לקבלתו. ההתנגשויות עם המשטרה הגיעו לשיא ב-1995, אך מאותה תקופה חל ריכוך ביחסה של המשטרה כלפי המסיבות, ופעילותה התמקדה בעיקר בלכידת מפייצי הסמים ופחות בשיבוש המסיבות עצמן. במסיבת אסיד שהתקיימה ביוני 1995 בפארק אשכול בנגב שנמשכה 24 שעות, כבר הוחלט במשטרה שלא להפסיקה אלא לבדוק את מכוניותיהם של הנכנסים. רק שלושה חיילים נעצרו באותו אירוע על אחזקת סמים.

87. הריכוך המסוים נבע מההכרה שמדובר בתופעה רחבת היקף - בדומה לעישון סמים קלים - שקשה לשרשה. ביולי 1996

כתבה השופטת יהודית אמסטרדם בפסק דין תקדימי שניתן במשפטם של שלושה מארגני מסיבות, שהואשמו כי ידעו שנמכרים במקום סמים: 'אני מסכימה עם הטענה שצרכני סמים יכולים ליטול סמים גם במהלך הופעת רוק, בהאזנה למוזיקה מזרחית, ויתכן שאף באזנה למוזיקה קלאסית. [...] יש להדגיש כי לא טיבה של מוזיקת האסיד עומד למשפט, ואף לא נשקל כאן ערכה התרבותי. מקובל עלי כי אין זיקה מוחלטת בין מוזיקת טכנו לשימוש בסמים, ומוזיקה כזו יכולים ליהנות ללא שימוש בסמים.' (פורסם בכתבתה של דורית גבאי, מעריב, 21.7.1996). פסק הדין פורש על ידי קהילת הטראנס כניצחון ראשון בדרך לגיטימציה. ואמנם, מותר להניח שהשופטת ידעה אל נכון, שסמים הם חלק ממסיבות הטראנס. בפסק דינה היא אותתה למעשה למשטרה, שמדובר בצריכה ייחודית של סמים (השונה מצריכת הסמים המסוכנת, המאפיינת את העולם התחתון) ומוטב להשאיר את הבילוי הזה בתחום האפור (זוהי כמובן פרשנות שלנו). כך גם פירשו העיתונים את הפסיקה. 'מעריב', למשל, יצא בכותרת באותה כתבה של דורית גבאי: 'עכשיו זה רשמי: מסיבת אסיד אינה בהכרח מסיבת סמים'.

88. ב-1995 פרסמו שני העיתונים הגדולים כתבות נרחבות במוסף סוף השבוע על מסיבת הטראנס של הישראלים בגואה. כתבתה של אספה פלד מ'דיעות אחרונות', שכותרתה היתה 'קחי כל דבר, אחותי, העיקר שתרגישי בומבולה' נפתחה במלים: 'אלפי ישראלים' מתורלקים' מקפצים כבר שבעה ימים במסיבת אסיד ענקית ב'חוף תל אביב' שבהודו. ב-20 שקלים למנה אפשר להשיג שם מחשיש, דרך מגוון סוגים של ל.ס.ד ועד הרואין. המארגנים הם ישראלים, ששיחדו את המשטרה המקומית שלא תתערב'. (להוסיף את הרפרנס שנקטע ל'). 'מעריב' ששלח גם הוא כתב לסיקור תופעת גואה 'מהשטח' הכתיר את הכתבה 'טריפ הודי': 'כן, אלפי ישראלים משתתפים מדי שנה במסיבות אסיד בהודו. כן, חלק לא מבוטל מהם נוטל סמי הזיות ומרץ קשים. כן, רבים גם מתפרנסים מסחר בסמים. אבל, שם, על חופי גואה, לסמים יש משמעות אחרת. לפעמים, כמובן, זה נגמר רע אבל כמעט כל החוגגים יחזרו הביתה בתום המסע, ירשמו לקורס פסיכומטרי וישלמו מס הכנסה.' (לימור יואב, 19.12.1995, עמ' 21). עם הזמן גדל נפח הכתבות על התופעה והנימה נעשתה יותר חיובית. ראו למשל: 'אמני טראנס מישאל מופיעים כנציגי המדינה באירועים בחו"ל', ידיעות אחרונות, 8.7.1998; 'האם המשטרה מטרת את מארגני המסיבות הטראנס?', ידיעות אחרונות, 12.7.1998; 'המשטרה מפשיטה רוקדים מול חבריהם', ידיעות אחרונות, 13.7.1998; 'בג' יכריע היום האם ביטול מסיבת טראנס ברגע האחרון היה חוקי', ידיעות אחרונות, 16.7.1998; 'מכשול נוסף למארגני מסיבות הטראנס: אישור ממנהל מקרקעי ישראל', ידיעות אחרונות, 10.8.1998; רנן מוסינזון, 'מבוכה במשטרה: בהפגנת הטראנס בת'א לא נתפס אף סוחר סמים', ידיעות אחרונות, 12.7.1998, 11; מיכל פלטי, 'היד שמנענעת את המסיבה', מוסף הארץ, 11.12.1998, 50-56; ארנה קזין, 'שלוש, אחווה וניכור', הארץ, 18.6.1998, ד2; עמית שהם, 'להציל את דיזנגוף', מוסף הארץ, 16.10.1998, 14. ביולי 1998 פרסם עיתון 'העיר' בתל אביב מודעת 'קריאה המונית' לעצרת המחאה בכיכר רבין, כדי למחות על 'פגיעה חמורה בתרבות הטראנס בישראל'. בעצרת, שהתכנסה תחת הסיסמה 'תנו צ'אנס לטראנס', השתתפו כ-30 אלף איש שרקדו בכיכר במפגן כוח מרשים, שעליו ניצחו תקליטנים. לראשונה גם השתתפו פוליטיקאים שיצרו גשר לקבלת הטראנס לחיק הממסד.

89. ב-1996 נקבע ציון דרך חשוב כאשר באתר היסטורי של פארק אשכול נערך 'דייב המונים' תחת הכותרת 'פסטיבל דאנס אנד ליבייס'. את האירוע פקדו לא פחות מעשרת אלפים איש. מכאן ואילך הפכו מסיבות הטראנס - רובן בחיק הטבע - לאירועים שכיחים בסופי שבוע, מקצתם אירועי ענק של מעל אלף משתתפים שהופקו באופן מקצועי כעסק מסחרי לכל דבר והתקיימו לא רק באזור המרכז אלא גם בפריפריה (היו שהעריכו שבכל סוף שבוע בילו במסיבות טראנס כ-100,000 צעירים). קיץ 1997 היה עונת השיא. באותה שנה נערכו ארבע מסיבות ענק (בפארק אשכול, בחוף ניצנים, בגני חוגה ובפארק הירדן), שבכל אחת מהן השתתפו בין עשרת אלפים לעשרים אלף איש. חשיבות מיוחדת היתה למסיבה ב'גני חוגה' שנערכה במשך שלושה ימים, כיוון שהיא הופקה בחסות אגודת 'אל סם' שהעניקה לאירוע חותם סמלי של 'יום העצמאות של קהיליית מוסיקת הטראנס' (שור, 2008, עמ' 344).

90. חולצות צמודות החושפות בטן, טבור גב וחזה, חולצות נוצצות, זרחניות וצבעוניות, מכנסיים צמודים לעיתים מבריקים עשויים עור וליקרה, חצאיות מיני ושמלות קצרצרות, נעלי פלטפורמה או סניקס צבעוניים. לגברים: טי שרטס צמודים וצבעוניים, חולצות ללא שרוול, חולצות לייבל, מכנסי בד רחבים או ג'ינס מרובי כיסים, מכנסי ניילון עם שרוך ונעלי הרים. בתל אביב אף הופיעו חנויות טראנס מיוחדות שבהן ניתן להשיג פרטי לבוש ואביזרים המיועדים לסצנת המסיבה, בתוכם: קרם עם 'נוצצים', צמידי חרוזים, מטפחות ראש סרוגות, 'טיקות' לטבור, מדבקות איילינר, מדבקות זרחניות לבגדים, פאוצ'ים לזרוע, עדשות מצוירות לעיניים, כובע דייגים, סיכות ראש וקליפסים, פריטי איפור שונים ועוד. הלבוש והאביזרים השונים הקנו לסצנה חזות ואופי של מסיבת תחפושות אירוסית וקרנבל חושני וססגוני, העובד על כל החושים.

91. תרבות הטראנס ייצרה קודים לשוניים מוסכמים, מקצתם מיובאים מקצתם מקומיים, שהפכו עם הזמן לחלק בלתי נפרד משפת הבילוי: 'סצנה' (התרחשות, מסיבה, חלק ממחזה גדול שהבליינים הם גיבוריו), 'קרחנה' (מסיבה טובה), 'פצצות' (טראנס מהיר ומלודי), 'אטרף' (הרגשה עילאית), 'תן בראש' (בקשה המופנית לדי ג'יי שימשיך לנגן מוזיקה טובה), 'ג'ננה' (הנאה גדולה), 'דלוקים' (אלה שלקחו סמים).

92. הפסטיבל הראשון שהשפיע באופן עקיף על התפתחות התופעה היה פסטיבל ערד. הפסטיבל הראשון התקיים בחג סוכות 1982, כשאת ניהולו לקחו על עצמם זכריה לירז ונחומי הרציון, אנשי תרבות פעילים באזור הנגב. הפסטיבלים הראשונים לבשו אופי נוסטלגי והשתתפו בהם זמרים ותיקים, כמו טובה פירון וישראל יצחקי, ואמנים כמו אלכסנדר יהלומי. לאחר

מכן היווה הפסטיבל מוקד משיכה לחבורות זמר, שראו בהופעה בערד כאירוע מרכזי אליו יש להתכונן ימים רבים מראש. עם הזמן קיבל האירוע צביון יותר עדכני, והקהל הלך והצטמצם. לתמונה נכנסו אמרגנים שזיהו את הפוטנציאל הכלכלי, וארגנו מופעי רוק, עם אמנים בכירים כמו: שלמה ארצי, יהודה פוליקר, מתי כספי, להקת משינה ואחרים. במהלך שנות התשעים המוקדמות זרמו לפסטיבל, שהתקיים דרך קבע בסוכות, רבבות בני נוער אשר הגיעו למקום עם שקי שינה, ונשארו מספר ימים עד לסיומו. הפסטיבל נגדע ב-1995 בעקבות אסון בו נרמסו למוות שלושה בני נוער כתוצאה ממכירת יתר של כרטיסים למופע של להקת משינה (בשנים האחרונות חדשו את הפסטיבל במתכונת הישנה שלו המבוססת על חבורות זמר). הפסטיבל אמנם לא כלל מוזיקת טראנס ולא קושר באופן פורמאלי לתרבות הניו-אייג', אבל הוא סימן כיוון הן למפיקים והן לצעירים. בטובק של בחורה שהגיבה לכתבה ב-Ynet תחת הכותרת 'ערד מת, יחי שנטיפ' מדגים זאת: 'דווקא היה כיף בערד... האווירה הזאת של קצה העולם, רחוק מההורים, עם מוזיקה טובה, אורגיות בחניון ומסיבות עד אור הבוקר...'. (תגובה לכתבה של ארי קטורזה, 'ערד מת, יחי שנטיפ', 29.5.2001).

93. בפסטיבל 'בראשית' למשל, שהחל ב-1998 השתתפו כ-4,000 איש, כאשר בשנת 2001 עמד מספר המשתתפים על שיא של 25,000 משתתפים. 'בומבמלה' הפסטיבל הגדול ביותר, החל בשנת 1999 עם כ-4,500 משתתפים והגיע לכך שבשנת 2004 השתתפו בפסטיבל 41,000 אנשים. הנתונים נלקחו מאתרי הפסטיבלים.

94. באתר של פסטיבל 'בראשית' כתבו בעלי האתר בהתייחסם לפסטיבלים קודמים על המתרחש: 'פסטיבל קמפינג שבטי שבמרכז האש הגדולה והוא כולו חגיגה של מוזיקה וחבור של יופי הטבע והאדם'. בחלק על חזון ועתיד נכתב: 'כוונת הפסטיבל לאפשר לאורחיו להתנתק למספר ימים מדפוסי ההתנהגות היום יומיים ולהיפתח לדברים חדשים, היכרויות לא צפויות, ליצירה, למוזיקה וליחיד'. www.beresheet.co.il

95. מועדון 'הפורום' התפתח מדיסקוטק הקטן, שהקימו ב-1988 האחים יוסי ורועי שוורץ באזור התעשייה של באר שבע, והפך בראשית שנות האלפיים למעצמה של ממש: אולם ענק ומעוצב, שבתקרתו רוחשים כ-40 מנועים המסיטים את התקני התאורה המשוכללים אנה ואנה, מערכת סאונד עוצמתית, ואפילו חצר טרופית שנפתחת בימי הקיץ ובלבד בריכה. רשימת הדי-ג'ייז הבינלאומיים והישראלים שפקדו מדי שבוע את המקום, היתה גדולה ומכובדת. הקהל הגיע בהמוניו (מסיבות של 2,000 איש ויותר היו עניין שכיח) ונעשה העוגן של סצנת הטרנס הדרומית שעד אז התרחשה בעיקר במישורי הנגב החשופים. לינדסי, 17.12.2003; יבין, 26.12.03.

96. מועדון 'אלנבי 58' שנפתח ב-1994 ע"י אורי שטרק ורל נדל בבניין קולנוע אלנבי, נחשב על ידי מומחים בתחום, כאחד הגורמים החשובים בלגיטימציה, ההפצה ועיצוב דמותה של 'אומת הדאנס הישראלית'. במשך שנים הוביל המועדון את רוב החידושים בתעשיית הבידור הזו: מניהול מועדון כעסק כלכלי מסודר ויבוא סדיר של די ג'ייז ועד לחשיפת הקהל הישראלי לחידושים העדכניים ביותר בעולם המוזיקה. 'אלנבי 58' היה גם חלוץ התופעה של כניסה הגייז למיינסטרים (מעין כור היתוך בין קהל המבלים ההטרנסקסואלי לקהל הגייז), שכן יותר ויותר מבאי המועדון היו להט'בים. שור, 2008; דביר, 15.2.2011.

97. מועדון 'האומן 17' החל לפעול בשנות התשעים באזור התעשייה בירושלים. שמו ניתן לו על שם מיקומו בעיר. בתחילת פתחו הבעלים שני מועדונים נוספים בחיפה ובתל אביב. המועדון החיפאי נסגר כעבור מספר שנים, ואילו המועדון התל אביב (המכונה בקיצור 'האומן') נחשב עד היום לאחד מהמועדונים המובילים בתל אביב. המסיבות המתקיימות בו מארחות די ג'ייזים מכל העולם והמקום נחשב לאחד ממוקדי הבילוי המרכזיים של הקהילה הלהט'בית. נוי, 7.9.2011.

98. מועדון ה-TLV הוקם בשנת 2000 על ידי רל נדל וזיו שני על חורבות חניון המזח. ה-TLV היה מגה קלאב חדשני עם שלושה אולמות ענקיים, תאורה ייחודית ורקדניות, ומשך אליו אלפי אנשים שחיפשו 'מגה בילוי'. במשך השנים התארחו במועדון עשרות די ג'ייז מחו"ל והמסיבות שהופקו במקום היו גדולות ואקסצנטריות מתמיד. הרשקוביץ, 2.1.2013.

99. ליבנה, 27.8.99.

100. גולדפריד, 12.1.2001.

101. בשנת 2003 דווח בעיתונות על כך שלפחות 12 צעירים בגילאי 14-15 אושפזו בבית החולים הפסיכיאטרי בטירת כרמל בעקבות שימוש בכדורי אקסטזי. הצעירים רובם ככולם צרכו את הכדורים במסיבות טראנס, בדיסקוטקים או בפאבים. אצל חלקם הוכנסו הכדורים למשקאות או למסטיקים ללא ידיעתם. כהן, 7.11.2003.

102. בנוסף לאלה ראו אור מדריכים כמו 'אקסטרא' התל אביבי ו'02' הירושלמי וכן מגזין טלוויזיה שבועי בשם 'הסצינה'. באוקטובר 2000 התקיים בתל אביב בפעם השלישית ה'לאב פרייד', שהוגדר על ידי התקשורת מפגן הכוח הגדול ביותר של סצנת הדאנס הישראלית. באחד המגזינים נכתב: 'זו תהיה הפעם השלישית שהמצעד, שנוסד בברלין בשנת '89, ייערך בישראל, וכמו בעולם הוא האירוע שמסמל יותר מכל את המעבר של אומת הדאנס מחיי אנדרגראונד קהילתיים לתנועת המונים חובקת כל. בשנה שעברה ההערכות לגבי מספר המשתתפים במצעד הישראלי כבר הגיעו ל-250 אלף, והשנה המארגנים כבר מצפים לחצי מיליון. [...] בניגוד למצעדים הקודמים, שהיו על טהרת התקליטנים הישראליים, הפעם צפוי לייזן אפ מרשים של מוזיקאים אורחים, כשהשמות שכבר אושרו הם פול ואן דייק (במשאית של אלנבי 58) ווסטבאם, ממייסדי הלאב פרייד. כמו כן, יגיעו למצעד השנה גם צוותי טלוויזיה זרים ומשלחות של מועדונים מחו"ל. ללא שם מחבר, ספטמבר 2000.

103. בישראל פעלו באותה עת, בעיקר בערים הגדולות ובקיבוצים כ-90 מועדוני ריקודים (תכולה שבין 500 ל-1,500 איש). 12 בצפון הארץ, 10 בחיפה והקריות, 15 במרכז הארץ, 37 בתל אביב, 5 בירושלים ו-12 בדרום. לרובם שמות לועזיים כמו: 'אקו', 'טרמינל', 'ורטיגו', 'אבקו', 'לונה', 'ג'אדה', 'נירוונה', 'scene', 'out', 'הלמון', 'תמרז' לאונג', 'זום', 'אוקטיפוס', 'אפאצ'י' ו'גרין'. אתר אטרף. ראו גם כתבה ב-Newzeek - ללא שם מחבר, נובמבר 2000.
104. טוקטלי, 29.6.2007.
105. ברוב המועדונים ניגנו בעיקר מוזיקת 'האוס' קצבית, ונהוג היה לפצל את החלל למספר חללי משנה - כאשר בכל חדר מנוגנת מוזיקה בז'אנר אחר. כיוון שנאסר לשנות בתוך המועדונים, רבים נהגו 'לתדלק' לפני הכניסה למועדון.
106. לסלקטורים ניתן להם שיקול דעת (בהתאם למדיניות המועדון) להחליט מי יוכנס למועדון, מתי ואם בכלל. הבלוינים מסוננים על פי קריטריונים לא רשמיים של מראה חיצוני, קוד לבוש, גיל ועוד. למעשה, הסלקטורים מחזיקים בעמדת מפתח. כולם נושאים אליהם עיניים ומייחלים שיבחינו בהם ושיכניסו אותם למסיבה.
107. המוזיקה המושמעת ב'אפטר' היא בעיקרה טכנו, האוס, אלקטרו וכו', וחלק גדול מהמבילים במועדון זה נוהגים לצרוך לפני המסיבה ובמהלכה סמים ולשתות אלכוהול בכמויות גדולות.
108. בינואר 2007 דיווח ידיעות אחרונות על אלפי תלמידי תיכון שנעדרו מהלימודים משום שהתקשו להתעורר לאחר בילוי סוער בחגיגות הסילבסטר. בבית הספר התיכון אשל הנשיא, למשל, הגיעו ללימודים 245 תלמידים בלבד מתוך 1,450. בעקבות כך נקטה המנהלת בית הספר צעד חריג ושיחררה מוקדם מהרגיל את התלמידים שהופיעו. בבית הספר התיכון במעגן מיכאל הגיעו רק 70 מתוך 700 תלמידי 'עד י"ב. בחלק מהכיתות נכחו שלושה תלמידים בלבד, והם הרגישו כמו בשיעור פרטי. 'הבהרנו לתלמידים שהלימודים יתקיימו כרגיל, אבל הם לא הגיעו', אמרה מנהלת בית הספר, אלישבע טיסלר. (נכון וטרבלסי-חדר, 2.1.2007). התופעה אירעה גם בשנים קודמות ובמשרד החינוך נערכו מראש והזהירו את התלמידים מפני היעדרות. אלא שהאזהרה לא עשתה רושם מיוחד, שכן התלמידים בכל זאת הבריזו מהלימודים. עבורם המסיבה קודמת לכל.
109. המוזיקה הזאת מושמעת היום גם בבתי מלון, במסיבות בר מצווה ובחתונות. אפילו מסיבות הירח המלא או החצי ירח במזרח הרחוק הפכו לטריטוריות: באים, רוקדים וממשיכים הלאה בחופשה. בשנת 2003 התקיים בחוף אכזיב אירוע הטרנס הגדול ביותר שהתקיים בישראל תחת הכותרת פסטיבל 'סאן פלאש'. בכתבה שפורסמה בעיתון הארץ תואר האירוע כך: 'זה נראה יותר כחופשת סוף שבוע משפחתית בקלאב מד, ופחות ככנס של תרבות חלופית ומוזיקה מחתרנית. [...] כמעט 15 שנה אחרי שראשוני סצנת הטרנס בישראל החלו להתכנס בחורשות מרוחקות ולרקוד לצלילי מערכת קול מאולתרת, קשה היה למצוא אותו להט באנשים האדיבים שהתפרקו על כיסאות נוח לבנים, מתחת לשמשיות תואמות, על גדות הבריכה באכזיב. [...] רובם כבר עברו את גיל 25 וצעדו על שבילי הבטון אל הבונגלוס המסודרים, שבהם סדינים צהובים ומאווררי התקרה. [...] אילן פקטור, מורה להיסטוריה בבית הספר לאמנויות בתל אביב והמפיק בפועל של הפסטיבל אומר: סצינת הטרנס היא כמו כיס אוויר, שתלוי אי שם ולא בהכרח מתפתח. כולם הולכים בסוף להיות רואי חשבון'. פלדש, 20.8.2003.
110. ליטל בית-יוסף, כתבה במגזין פרומו: 'מצחק', אבל נראה שבהינן צייסר חברה שלמה הזדקנה. אם פעם לא היה עובר יום בלי אייטם שעוררייתי על הנעשה בתנוך של אורי שטרק, היום הקרחנה הגדולה ביותר מתרחשת ברחבת הריקודים של חתונות, עם הרבה דודות בעלות ישבן פוף וכוס יין תוצרת כנען. יוסי שר, הבעלים של הדאנס בר התל אביבי גריפין, שרואיין לכתבה הזאת הסביר: 'עיצוב ייחודי שמשרה אווירה מיסטית, אנשים יפים, קהל הומוגני. פעם הברים היו חשוכים, מעאפנים ובהשקעה נמוכה. זה לא היה יכול לתפוס כמו המועדונים. אבל אז הברים הבינו את הרעיון, התחילו להשקיע כסף, הכניסו סאונד סוף הדרך, אווירה, די-ג'ייז טובים - וזה כמו מועדון. היתרון של הדאנס ברים הוא שלא משלמים כסף בכניסה. למועדונים היו יחסי ציבור, אבל הקהל הצביע ברגליים. כבר אתה מוציא את הכסף שלך רק על שתייה ועל פאן ועל הכיף ועל הפילינג. המוזיקה חינם, האווירה חינם, האנשים בחינם'. ראובן לובלין, אבי האומן 17 ומי שהיה הרוח החיה מאחורי הרנסנס של סוף שנות ה-90, תרם הסבר נוסף: 'התרבות המוזיקלית ירדה בארץ מכיוון שהיה כאן נתק של חמש שנים בעקבות האינתיפאדה, המוזיקה האלקטרונית לא מובנת ולא נוגעת בדור החדש. זו תוצאה ישירה של המלחמה, כל המצב התרבותי פה השתנה. תאמין לי שאם בניו יורק הייתה מלחמה גם הם היו שוכחים איך רוקדים'. ליטל בית-יוסף סיכמה: 'הז'אנר הכי חזק כרגע במוזיקת המועדונים הוא 'מצ'עמם לי'. אין השראה, אין מקוריות ואף די-ג'יי כבר לא יציל את חייכם. מוזיקת המועדונים נמצאת בפרשת דרכים. שוב. אם פעם הייתה הפרדה מוחלטת בין ההאוס, הטרנס והטכנו, הרי שהיום כל אחד מהסגנונות קצת התכווץ וקצת התמסחר לכליל הנוכחי הקרוי 'אלקטרו'. בית-יוסף, ללא תאריך.
111. לאחרונה מסתמנת מגמה מסוימת של תחיית חווית המסיבה הגדולה. מדי מספר חודשים נערכות הופעות ענק בגני התערוכה, בפארק הירקון, בחוות היען באילת ובאתרים נוספים. את ההופעות הללו מארגנים בדרך כלל אנשים שגם קשורים עדיין לחיי הלילה או שהם חוברים לכאלו לטובת ההפקה.
112. ספקטור, 14.8.2007.
113. היהדות המסורתית כורכת שתייה מרובה עם התנהגות 'הגויים' ונרתעת משכרות שהתחברה בתודעה עם פוגרומים (ביידיש אומרים: 'שיכר ווי א גוי'). הדת היהודית גם מזהירה מפני שתייה מוגזמת, כנאמר: 'אל-תהי בסבאי-יין' (משלי

כ'ג כ' ו'אין לך דבר שמביא יללה לאדם אלא יין' (סנהדרין, ע'). התנועה החסידית אמנם כורכת את שמחת החיים בעבודת השם עם לגימה הגונה של וודקה או משקה אלכוהולי אחר, אבל השתייה צריכה להיעשות במידה. אפילו מצוות הקשורות בשתיית יין (קידוש ערב שבת וארבע כוסות סדר פסח) נעשות במסורת היהודית עם יין פשוט ומתוק ובעבר עם מיץ-ענבים. על יין בהלכה היהודית ראו: עמר, כ"ח כסלו, תשע"ד.

114. במשך שנים רבות לא רק צריכת היין בארץ הייתה נמוכה מאוד אלא גם איכותו. מפעל 'כרמל מזרחי' (המותג שתחזיקו פעלו משנת 1902 יקבי הברון), השליט הבלתי מעורער בענף, לא טרח במשך שנים רבות לערוך את החיך הישראלי ביינות גורמה.

115. ב-1964 פרסם העיתונאי אורי פורת כתבה נרחבת שסקרה את התופעה בנימה צינית. כותרתה הייתה 'הישראלי השותה': 'בארצות הים-התיכון מפותחת מאד תרבות השתייה אך בישראל אין יודעים עדיין לשתות כהלכה. הישראלי הממוצע שותה שתי כוסות - ומשתטה. מקובל לומר כי יין ישמח לבב אנוש. אבל בנושא המשקאות, אין המצב בישראל משמח כלל. למען האמת - הוא אפילו אנוש. אילו היו הישראלים מתנזרים מיין כליל, אולי לא היה בכך כל רע, אבל העובדה שהם שותים מבלי לדעת לשתות, מעוררת רגשי נחיתות וחמלה. [...] הגבר הישראלי, אשר בסתר לבו עדיין מחבב הוא אורנג'אד, מתאמץ לחקות את האנגלי השותה בירה, הצרפתי השותה יין, הרוסי השותה וודקה או האמריקאי השותה וויסקי. הסנובה הישראלית אימצה לעצמה את תרבות השתייה האירופית והאמריקנית, אם לא על-ידי שתייה ממש, הרי לפחות על-ידי הפגנת משקאות. ה'באר' הפך לאביזר ארכיטקטוני הכרחי בכל בירה בעלת שלושה חדרים ומעלה. לאחרונה התרחבה קטגוריה זו גם לדירות של שנים-וחצי עם הול-מאר. ככל שהמשקאות ב'באר' זה יקרים יותר. מקובל להניח כי בעל-הבית הוא אנין-טעם יותר ומתורבת יותר. סוגי המשקאות החריפים הנצרכים על-ידי הישראלי, מסמלים את מעמדו ועמדתו בציבור, כמו סוג הסיגריות שהוא מעשן, או דגם המכונית בה הוא נוסע, הפסגה בהיררכיה מטופשת זו היא כמובן: מה שיותר תוצרת-חוץ ומה שיותר ביוקר. הראוותניות המוגזמת היא שגרמה לכך שיותר ויותר ישראלים משקשים בהנאה מעושה קוביות קרח בתוך כוסות ארוכות של וויסקי, אף כי כל הסיכויים הם שאינם יודעים להבחין בין יין מתוק ליין חמוץ. [...] בישראל החדשה, בימים הגורליים של תקומת המדינה, העדיף הנוער לשתות גזוז. [...] בצרפת שותה הצרפתי יין ב'ביסטרו'. באיטליה, ידידו הטוב ביותר של הגבר הוא ה'באר'. באנגליה זורמים נחלי בירה ב'פאב'. הישראלים - או שילמדו לשתות או שיפסיקו 'לעשות רושם' וישתו גזוז ב'קיוסק'. פורת, 31.7.1964.

116. ב-1985 רכשה חברת המשקאות הוותיקה 'טמפו' את חברת 'מבשלות שיכר לאומית' והפכה לבעלי של מפעל המשקאות הגדול ביותר במזרח התיכון (בנתניה). כעבור שבע שנים, ב-1992, קיבלה טמפו זיכיון בלעדי להפצת בירה היינקה (חברת הבירה השלישית בגודלה בעולם) בישראל. [114] טמפו כיום היא היצרנית של גולדסטאר ומכבי ויבואנית היינקה, מרפיס, סמואל אדמס ופאלנר. באותה שנה (1992) נכנסה החברה המרכזית לייצור משקאות קלים (הוקמה בבני ברק ב-1968) לשוק הבירה בישראל והקימה את 'מבשלות בירה ישראל' (מבי' - זרוע האלכוהול של קוקה-קולה). החברה - הידועה גם כקרלסברג ישראל - החלה לשווק את מותגי הבירה של קרלסברג וטובורג. מספר שנים מאוחר יותר (1995) הוקם מפעל באשקלון, הכולל מבשלה, בו מיוצרים עד היום מוצרי קרלסברג, טובורג ומאלט (נקרא במקור 'טובורג מאלט'). [114] מבי' היא גם היבואנית של מותגי הבירה הוגרדן, לף וסטלה ארטואה של חברת InBev הבלגית, מותג הבירה האירי גינס (כולל מותג-הבת קילקני) והמותג הגרמני ויינשטפן.

117. זה היה עדיין מספר צנוע בהשוואה ל-50,000 היקבים שפעלו אז באיטליה, מקצתם יקבי בוטיק משפחתיים (רוגוב, 2011; זקס, ספטמבר 2011; זקס וגולדפיש, 2007; פפירבלט, 2002). חנויות המתמחות במוצרי אלכוהול נפתחו באותה עת חדשות לבקרים, ומדף היינות, הבירות והמשקאות החריפים במרכולים הלך וגדל בהתמדה. תעשיית היין בישראל נחלה הצלחות נוספות בזירה הבינלאומית, ויינות ישראלים זכו באותות הצטיינות רבים (ירדן, יקבי הברון מסדרת תשבי, פרייבט קולקשן של כרמל מזרחי, קברנה סוביניון 93 של ברקן - אלה מקצת היינות שזכו להערכה בינלאומית והעלו את ישראל על מפת היין העולמית). כאשר התפרסמה בגיליון אוקטובר 1999 של מגזין היין הנפוץ Wine Spectator כתבה משבחת על תעשיית היין בישראל, איש כבר לא הרים גבה. רבים משווים את התפתחות תעשיית היין הגורמה בארץ בשנות התשעים להתפתחות תעשיית ההיי-טק - הן מבחינת קצב הגידול והן מבחינת ההישגים. וההשוואה אכן במקומה, כפי שכתב טל כהן גל ב-1999: 'לפני שנים לא רבות, כאשר חיפש אדם במרכולי לונדון יין ישראלי, היו מצביעים על הפינה הנידחת של החנות, אל עבר מדף 'היין הכשר' וזו הייתה כל תעשיית היין הישראלית. כיום עומדים יינות ישראל בשורה גאה אחת עם יינות צרפת, איטליה וגרמניה ובהשוואה מכובדת ליינות מקליפורניה, צ'ילה, ארגנטינה, אוסטרליה, ניו-זילנד ודרום אפריקה' גל-כהן, ינואר-פברואר 1999. חשוב להדגיש שהשינוי ניכר בעיקר ברמת ייצור היינות ופחות בכמויות השתייה, שהיו עדיין רחוקות מהמקובל באירופה (סקרים הראו כי ב-1997 62% מאוכלוסיית ישראל עדיין לא שתו יין בקביעות. הגידול בצריכה התרחש בעיקר בקרב 38% הנותרים שהחלו לשתות יותר. בשנה זו שתה הישראלי 5 ליטר יין בממוצע בשנה לעומת 4 ליטר יין ב-1991. לשם השוואה: האמריקני שתה באותה שנה 18 ליטר יין בשנה, האיטלקי 60 ליטר והצרפתי 80 ליטר. חרסונסקי, 10.10.1997). המודעות הציבורית ליין וכל מה שקשור בו (ייצור, איכות, טעמים, גינונים וכו') עלתה, גם בהשפעת התקשורת, שהקדישה לנושא יותר טורים וכתבות, כחלק מסיקור תרבות הפנאי המתפתחת. מלים כמו 'עפירות', 'בודי', 'ופירות' נכנסו לז'ארגון הפיינשמקרי, ובקבוק יין הפך לתשורה פופולרית בתרבות האירוח. תהליך הגלובליזציה וה'אפיזציה' שעבר על השכבות המבוססות בארץ הקנה לבקיות ברזי היין מעמד

של משאב ידע חשוב וסמל סטאטוס נחשק. את הצמא החדש להבין ביינות סיפקו עשרות מורים ובתי ספר פרטיים, שהציעו לראשונה ללקוחותיהם קורסים שבהם למדו על ההבדל בין יינות, ועל חשיבות הטמפרטורות, אחוזי לחות, וזוויות האחסון בשימור הנוזל המשכר. בתי מלון ומועדונים החלו לשווק סדנאות קוקטיילים ושעורים על משקאות חריפים, וערבי טעימות של גבינות ויין – לעתים בלוי הרצאה של מומחה/מומחית – הפכו בקרב השכבה העשירה לדבר שבשגרה. עם הזמן התרחבה התופעה גם לשכבות אחרות, פחות מבוססות ומשכילות. פסטיבלים מקומיים של טעימות יין נעשו לקראת שלהי שנות התשעים חלק אינטגרלי משוק הבידור והפנאי בארץ, ויותר אתרי אינטרנט החלו לספק מידע רלוונטי לחובבי יין: מידע על יקבים, חנויות, בתי ספר וכו' (בשנת 2000 היו כ-15 אתרי אינטרנט בעברית שעסקו בתעשייה ובתרבות היין בישראל. האתר Israwine ריכוז לראשונה מידע על יקבים ברחבי הארץ, על חנויות, על מגזינים, על ספרות, על בתי ספר ועוד).

118. בשלהי שנות השבעים חל מפנה ראשון באיכות היין בארץ. המומחים ב'כרמל מזרחי', ובראשם פרדי שטילר, הבחינו בטעם המשובח של הקברנה סוביניון מ-1976 שהתיישן לאיטו בחביות. זאת הייתה הפעם הראשונה שהבדילו בין יין מובחר ליין בינוני, והמשמעות הייתה הבחנה בין כרם לכרם (קודם לכן הייתה מחויבות לעקרון השוויון בין כל כורמי האגודה).

119. ג'יימס ריצ'ארדסון פתחה את חנויותיה בנתב"ג בשלהי שנות השמונים, וחנויות האלכוהול של הדיוטי פרי הפכה לגדולה מסוגה בעולם עם מחירים אטרקטיביים ומבחר מותגים גדול. המצאת שיטת 'פטור ושמור' (הממציא היה מנהל הטרמינל, זאב שריג), תרמה לעליה משמעותית במכירות המשקאות האלכוהוליים בשדה התעופה.

120. בשנת 2001 דווח כי מספר המכורים לאלכוהול בישראל וצרפני אלכוהול שאינם מכורים אך תפקודם נפגע בשל השתייה, הוכפל במהלך העשור של שנות התשעים. הנתונים, שנאספו במחקר להתמכרויות במשרד הבריאות, חשפו כי כחצי מיליון ישראלים 'משתמשים לרעה' באלכוהול, וכ-50 אלף מכורים לו פיסית. זאת, לעומת 250 אלף 'משתמשים לרעה' ו-30 אלף מכורים בתחילת שנות התשעים רוזנבלום ומילנר, 23.7.2001.

121. רוזנבלום ומילנר, 23.7.2001.

122. מי שסימנה את הדרך לבאות היא רשת AM:PM שהוקמה בתל אביב. בשנת 2006 מנתה כבר הרשת 45 סניפים, ופיצוציות נוספות (המושג העממי שנקשר לחנויות נוחות), עצמאיות קמו על צירי תנועה ורחובות ראשיים ברחבי הארץ (בעיקר בתל אביב) בזו אחר זו (פיצוצייה (בעברית: 'מָמִית') היא חנות 'מיני כלבו' המשלבת בין קיוסק ישראלי קלאסי לבין חנות נוחות בסגנון אמריקאי. פיצוציות כאלו מצויות בכל רחבי ישראל, וממוקמות בדרך כלל על צירי תנועה ורחובות ראשיים בערים. בפיצוצייה נמכרים על פי רוב מוצרים עמידים, כגון פיצוחים, ממתקים, חטיפים, עיתונים, סיגריות וצרכי עישון, וכן מוצרי מזון כגון חלב עמיד, עוגות, קפה וכדומה. ייחודה הוא בפעילות מסביב לשעון אבל גם בהיותה מקום המנגיש משקאות אלכוהוליים בשעות הלילה). בשלהי שנות התשעים נפתחו חנויות נוחות שפועלות 24 שעות ביממה 7 ימים בשבוע גם בתחנות הדלק. היום מפעילות חברות הדלק לא פחות מ-720 חנויות נוחות ברחבי הארץ. חברת דור-אלון הייתה החלוצה בתחום, כאשר הקימה רשת של מיני מרקטים בשם 'סופר אלונים' שהתמחו במכירות מוצרי מזון לדרך (קפה, כריכים, חטיפים, משקאות קלים וכו') מוצרי מזון לקניה משלימה וכמובן גם בירה ויין. עד שנת 2004 החזיקה דור-אלון במספר הגדול ביותר של חנויות. בשנת 2005 הבינה חברת פז את הפוטנציאל של חנויות הנוחות, ופתחה את רשת Yellow שלקחה מדור-אלון את הבכורה. אחריה הצטרפה גם חברת דלק עם המותג מנטה, וחברת סונול עם המותג So good).

123. מומחים נוהגים לחלק את ציבור הצרכנים לשתי קבוצות גיל עיקריות: בני טיפס עשרה – ששותים בעיקר משקאות זולים עם אחוז אלכוהול גבוה. הם רוצים להשתכר מהר ובזול. ככל שעולה הגיל, הדחף להשתכר נרגע והטעם מתעדכן ומתעדן. צעירים בגילאי העשרים והשלושים צורכים בעיקר בירה, ליקרים ולאחרונה גם יין. בני הארבעים ומעלה צורכים יותר יין משובח, וויסקי ולעתים גם בירות מיוחדות תוצרת חוץ.

124. מאז שנת 1994 נערך מדי ארבע שנים סקר בינלאומי של ארגון הבריאות העולמי על התנהגויות בריאות בקרב תלמידי בתי-הספר. את ישראל מייצג במסגרת זו צוות חוקרים בראשות ד"ר יוסי הראל – פיש מהחוג לקרימינולוגיה באוניברסיטת בר-אילן. בסקר שנערך בשנת 2006 בקרב תלמידי בתי-ספר בישראל, נמצא ש-19% מכלל הבנים ו-9.5% מכלל הבנות בגיל 11 בישראל שותים משקאות אלכוהוליים לפחות פעם בשבוע. זה גידול של יותר מפי 2 ביחס ל-1994. נתונים אלה מיקמו את ישראל במקום השני בעולם לגיל זה, לאחר אוקראינה. רק ילדי אוקראינה עם 21.9% צרכו אלכוהול יותר מילדינו. לשם השוואה, רק 2.6% מתוך בני ה-11 בארצות הברית שתו אלכוהול בשבוע שלפני הסקר. יתרה מזאת, 3% מהבנות ו-9% מהבנים בגיל 11 סיפרו לסוקרים כי היו 'ממש שתוים' לפחות פעמיים. בסקר הישראלי נבדקו כ-6,000 תלמידים בכיתות ו', ח' ו-' מבתי ספר ממלכתיים, ממלכתיים דתיים ובחינוך הערבי ישראלי. הראל-פיש, קורן, פוגל-גרינוולד, בן דוד ונווה, 2010.

125. פרי ופרנס, 27.1.2006.

126. ב-2002 פרסמה ד"ר ארזה אברהמי מהיחידה לחקר החינוך הקיבוצי במכללת אורנים ממצאים של סקר הרגלי שתייה של תלמידי כיתות ז'-י"ב בביה"ס שער-הנגב (הסקר התבסס על 594 תלמידים – כמאה בכל שנתון). מחציתם בנות ומחציתם בנים. 53% בני קיבוץ, 26% ממושב וישוב קהילתי, 21% מהעיר. מהסקר עלה כי הבילוי בפאבים ובמסיבות, שבהם מוגשים משקאות חריפים, נפוץ מאד בקרב הצעירים (למעלה מ-40% מתלמידי ה'ב). עוד נמצא כי כחמישית מבני-

- הנעורים התחילו לשתות בירה לפני גיל 13. אברהמי וסיוון, אוגוסט 2002.
127. לפי נתוני הרשות למלחמה בסמים ובאלכוהול שבדקה את הנושא בקרב בני 12-18 בדצמבר 2005, 25% מהנשאלים דיווחו שהשתכרו לפחות פעם אחת. 19% מהנשאלים דיווחו על שתייה של לפחות חמש מנות אלכוהול במהלך בילוי אחד. קשתי, 26.12.2008. במקומון החיפאי פורסם כי 57% מבני הנוער בגילאי 12-18 שותים אלכוהול בזמן בילוי בסופי שבוע. בנוסף נמצא כי חלה ירידה דרסטית בגיל בו מתחילים קטינים לשתות, עד לגיל 10. סולומון, 7.10.2005.
128. בתוך: איילון, 10.9.2006.
129. סקר הרגלי שתייה שנערך ב-2005 הראה כי המשקה הפופולרי ביותר בברים בשנתיים שקדמו לעריכת הסקר הוא וודקה-רד בול. איתן, 29.5.2005.
130. כך למשל, מחקר של אוניברסיטת מסינה אשר דגם 500 סטודנטים איטלקים מצא כי 57% מהם צרכו משקאות אנרגיה. כמעט מחצית (48%) מאלה דיווחו על ערבוב משקאות אנרגיה ואלכוהול.
131. ראו: בר-המבורגר, 2009; ביבי, 2007; הראל-פיש, קורן, פוגל-גריןולד, בן דוד ונווה, 2010. ישראלוביץ, 2004; כהן-סעדי, 2010; סלונים, וישראלוביץ, 2004; שלג מי-עמי, 25.10.2009; אתר about alcoholism.
- ב-2012 דיווח עיתון הארץ על תופעה ההולכת ומתפשטת: רשויות מקומיות משקיעות מאות אלפי שקלים כדי לשכור חברות אבטחה פרטיות בחודשי הקיץ, שמגינות על העיר מפני נעריה. בחלק מהאזורים מוצבים המאבטחים באופן קבוע בשעות הלילה. באחרים הם עושים פטרול. כך, למשל, למניעת ונדליזם והפרעה בשעות המנוחה מועסקות חברות אבטחה בעלות של 300 אלף שקלים בפתח תקווה, 200 אלף ברמת השרון, כ-80 אלף בגני-תקווה, 150 אלף ברחובות, ו-300 אלף בראשון לציון, באמצעות חברה בת לאבטחה של הרשות. רשויות רבות נוספות שוכרות שירותי אבטחה, בהן מודיעין, מכבים-רעות, סביון ושוהם. אחת הנערות שהתראיינה לכתבה אמרה: 'אלכוהול זאת אף פעם לא בעיה. גם אם לא מוכרים, יש תמיד מישהו ברחוב שיקנה לנו'. נשר, 8.7.2012.
132. מאפייני השתייה של דור ה-Y שייסקרו להלן מבוססים בעיקרם על המקורות הבאים:
- א. אחיאסף שירי, דור ה-Y כפי שהוא משתקף בסצנת הברים בתל אביב, עבודת גמר במסגרת הסמינר של פרופ' עוז אלמוג, 'תרבות פופולרית בישראל', החוג ללימודי א', אונ' חיפה, 2012. הנתונים בעבודה של אחיאסף מבוססים על אתרי אינטרנט, על רשתות חברתיות, על חלוקת שאלונים בשלושה ברים ברחבי העיר, על ניסיון אישי ועל ראיונות עם בעלי עסקים. כמו כן סייע לה במידע עדכני בחור בשנות השלושים לחייו, ספק דור X ספק דור Y, יליד העיר, בעל בלוג (יומן רשת) פעיל, המכנה את עצמו 'עכברוש העיר'. מדובר בליין ברים מקצועי ועשיר בידע ונתונים על הברים בעיר.
- ב. ראיון עם רועי לשצ'ינסקי - שותף ומייסד של קבוצת NOX אשר מחזיקה בשבעה ברים ומועדונים בתל-אביב שבהם מבקרים בכל חודש 70,000 בלוינים. רועי אחראי על כל נושא הפיתוח העסקי של הקבוצה ומתוקף תפקידו הוא מחובר כל העת לטרנדים ולשינויים התכופים בתחום חיי הלילה, בארץ ובעולם.
- ג. ראיונות שערכנו עם מספר צעירים תושבי תל אביב.
- ד. תצפיות משתתפות בברים ברחבי העיר, שנערכו במשך שלוש שנים.
- ה. קבוצת מיקוד של חברת פאנלס.
- ו. נתונים על צריכת אלכוהול שהועברו אלינו באדיבות חברת קרלסברג.
133. על התפתחות ציר הברים החיפאי על רכס הכרמל בחיפה, ראו: שובינסקי, 21.11.2003.
134. מקור השם פאב הוא מהמילה Public (באנגלית: ציבור).
135. איגוד הברים והמועדונים בישראל, 26.3.2012.
136. הדבר אופייני מאד לתל אביב - 'עיר בלי הפסקה'. על מנת שבית העסק יהיה רווחי וימקסם את עצמו, הוא מעוצב בסגנון קליל של פאב-מסעדה. כלומר יש בו משקאות מכובד וגם שולחנות ישיבה. בשעות היום הוא משמש כמסעדה - בדרך כלל מסעדה לא יקרה, המאפשרת ארוחות עסקיות מהירות למי שעובד בקרבת מקום ולוקח הפסקת צהרים קצרה מהעבודה - כאשר ניתן לשבת גם על הבר (פחות מבוקש במשך היום), ובערב המקום עובד במתכונת של פאב, כאשר העיקר הוא האלכוהול, ואילו האוכל הוא בשוליים.
137. ה"קלרה" הוא דוגמא קלאסית למקום קיץ שאינו פעיל כלל בחורף.
138. על פי איגוד הברים והמסעדות מדובר על כ-2000 בסך הכל. הנתונים מופיעים באתרם, www.restaurants.org.il
- www.egud.co.il
139. גולדשטיין, 13.12.2011.
140. אחד הראשונים שיצר עיצוב ברוח זו היה בר 4E, הסמוך לשפך הירקון. שלטו בו צבעי שחור ואפור (עם כתמי אדום וירוק), והיה בו בר גדול ונוח, שולחנות מפותרים לאורך הקירות, חלקם עם כיסאות וחלקם עם ספסלי ישיבה נוחים, אורות עמומים, תקליטן היושב במעין קופסה שחורה, וקיר שעליו הוקרנו תמונות - בין דימויים מופשטים של הנוף הגברי והנשי לבין כתמי וורשך. רוגוב, 15.10.2002.
141. אחד הראשונים בתל אביב מסוג זה - בר שקיים עד היום הוא ה-223 שממוקם בדיזינגוף. ברים נוספים הנמנים על הו'אנר הזה הם אימפריאל, בל בוי, קונסיירג', טיילור מייד, זו ביזו' ה-Room Service ואחרים.
142. סוקניק, 17.4.2006.

143. בשנים האחרונות הגיעו לתל אביב לא מעט די.ג'אים מחו"ל הופעות של בין 5000 ל-12,000 איש, וגם די.ג'אים ישראלים מקבלים במה יפה מאוד.
144. כך, למשל, 'המנזר', 'קפה נגה', 'פאב השופטים', 'הסילון' 'אברקסס', 'הננוצ'קה', 'מולי בלו' ו- Mikes Place.
145. כך למשל, נסגרו בשנים האחרונות 'הכוסית' ו'עמירם'.
146. למשל ה-MASH ו'המסבאה'.
147. אפיון סוגי הברים שלהלן נעשה בעזרת שירי אחיאסף, שהגישה עבודה על תרבות הברים בתל אביב, במסגרת הסמינר 'תרבות פופולרית בישראל'.
148. דף הבית של 'מדריך חיי הלילה של ישראל', שמסווג את סוג הבילוי, סיווג משנה, אזור ושכונה.
149. נעים, 3.2.2011.
150. שופי, 3.9.2010; צפובסקי, 6.6.2010.
151. www.hipsterhandbook.com.
152. חג'אג', 4.7.2012.
153. המונח 'אינדי' הוא קיצור של המילה independent (עצמאי) והוא מתאר את ההתנתקות מחברות התקליטים המסחריות. ראו גם: כוכבי, 23.9.2009.
154. 'התדר היה תחנת רדיו אינטרנטית עם בר. מדובר היה במקום לא גדול, בקומה השנייה היתה תחנת השידור ששידרה 24 שעות ביממה, בקומת הקרקע הפתוחה אל החוץ היו כמה שולחנות, ושאר האנשים פשוט ישבו בחוץ (על הברזלים/ספסלים) מול בית הכנסת הגדול. לא היו הרבה אופציות אלכוהול, אבל יחסית די זול. בגלל החברה שהפעילו את המקום, הקונספט החדשני, המוזיקה והיחצ'נות המקום משך אליו קהל אלטרנטיבי והיפסטרי בהתחלה, שבעקבותיו הגיעה גם הברנזה וכל השאר גם'. מתוך ראיון עם עכברוש העיר, 12.1.2012.
155. אחד המראיינים שלנו, המצוי בחיי הלילה התל אביביים אמר: 'יש איזשהו זרם של ניאו-היפסטרים. השוליים הפך למיינסטרים ואז גם המיינסטרים עובר שינוי וגם השוליים שלא רוצים להיות דומים למיינסטרים - הרי זו כל מהות ההיפסטר - להיות שונה בדרכו. סגנון ה'היפסטרי' הוא כבר כמעט נורמטיבי כיום בישראל ולכן ישנו איזה עיבוד דווקא לכיוון המודרני ולא הזרוק, הוינטג', היד-שניה, עם טוויסט היפסטרי באמצעות שימוש בברים שונים, בגדים שהם יותר לוז על הגוף, ריצ'רד'ים במקומות בלתי צפויים ובאופן כללי בגדים מעוצבים (אפילו של מעצבים) אבל שיתנו את הלוק של ה'סתם זרקתי על עצמי משהו'. ולגבי ההיפסטרים בלילה - זהו קהל גדול אך מאוד לא נאמן, קהל טרנדי, שמוציא יחסית פחות מקהלים אחרים בבילוי שלו'.
156. הפיקדון לו זכאים צעירים עם סיום השירות הצבאי מורכב מהפיקדון האישי וממענק השחרור. גובה הפיקדון תלוי במשך זמן השירות ובתפקיד הצבאי בו הם שירתו - לוחמים, תומכי לחימה או אחרים. את הפיקדון אפשר לנצל בתקופה של שבע השנים שלאחר השחרור. בחמש השנים הראשונות ניתן להשתמש בפיקדון למטרות מסוימות בלבד, כגון: שונות, לימודים, רכישת דירה, הקמת עסק או הצטרפות לעסק קיים, נישואין או לימודים את הפיקדון לצורך לימודים ניתן לנצל לצורך השלמת השכלה תיכונית, לימודים קדם אקדמיים (מכינות), הכנה לפסיכומטרי, לימודים אקדמיים, לימודים בישיבה על תיכונית, וקורסים להכשרה מקצועית בכל מוסדות הלימוד המוכרים לצורך זה ע"י שר החינוך, שר הכלכלה או אחד השרים האחרים שנקבעו לכך בחוק. הליך ניצול הפיקדון לטובת לימודים הוא קל ופשוט - כל שצריך לעשות הוא להציג בבנק את אישור הקבלה ללימודים ואת דרישת התשלום. סכום הכסף הדרוש מהפיקדון מועבר ישירות למוסד הלימודים. אם לא נעשה שימוש בפיקדון במשך חמש שנים, ניתן למשוך אותו כמזומן.
157. רועי לשצ'נסקי, אחד מבעלי בר המנדלימוס, ראיון אישי 30.12.2011.
158. עכברוש העיר, תפוז בלוגים, 16.3.2009.
159. ב-2010 פרסמה הרשות לבטיחות בדרכים נתונים על דפוסי צריכת אלכוהול בארץ. מהסקר עלה, שתדירות צריכת האלכוהול גבוהה יותר בקרב צעירים עד גיל 30. גילאי 17-29 דיווחו שהם נוהגים לשתות מחוץ לבית 4.3 פעמים בחודש, בהשוואה לבני 30 ומעלה (כפעמיים בחודש במוצ'ע). תומר-פישמן, 2010.
160. מחקרים מראים כי דור ה-Y ברחבי העולם המערבי הרחיב את דפוסי שתיית האלכוהול של דורות קודמים וצורך יותר כמויות מהם. הצעירים היום מוכנים להוציא יותר כסף על אלכוהול בהשוואה לדורות קודמים ולשכבות גיל אחרות באוכלוסיה. Thach, 9-10.6.2011.
161. הרפומה נכנסה לתוקף ביולי 2013. לאחר קרוב לשנתיים, התייחס עיתון כלכליסט לתוצאות הרפורמה: 'בשורה התחתונה, ההחלטה להגדיל את המס ביולי 2013 השיגה בדיוק את ההפך ממה שביקשה בתחילה. במקום להגדיל את הכנסות המדינה ממסים, היא הקטינה אותם, ובמקום להקטין צריכה של אלכוהול לא איכותי, היא דחפה את מי שידו אינה משגת לקנות שתייה חריפה מזויפת ומורעלת שמסכנת אותו'. מילמן, 12.5.2015.
162. מנגד, בעלים של מספר ברים שרואיין על ידינו טען שהדברים אינם מדויקים. לדבריו, 'אתה לא יכול להגיד חצי ולמכור פחות. זו הטעייה של הצרכן, ולכן מרבית הברים למדו לדייק ולהציג את המידות הנכונות או פשוט לרשום קטן/גדול ואז אין שום בעיה. מאוד טרנדי להתלונן על דברים מסוג זה בקרב חוגים מסוימים - לעיתים זה מאוד חיובי כאשר זה מביא

163. 'בעלי ברים בישראל חושבים שאדם שרוצה וויסקי טוב - הוא פראייר וישלם עליו כמה שיבקשו, גם 80 שקל לכוס. רבים מהמוצרים האלה אמורים לעלות 10%-20% יותר ממחיר כוס של מותג שנחשב לממוצע' - כך אמרה בראיון סינדי לוי, מנהלת השיווק המקומית של מואט-הנסי (Moët-Hennessy), חטיבת האלכוהול של תאגיד היוקרה הגדול בעולם LVMH. לוי לא מהססת לתקוף את בעלי המועדונים והברים שגוזרים קופון שמן על המוצרים: 'אני מצטערת, אבל זה פשוט גזל - אין דרך יפה לומר את זה. אנחנו יודעים בדיוק כמה משלמים בעלי הברים והמועדונים על בקבוקי המשקאות שלנו ובהמון מקרים חלה הגזמה של ממש. למתח רווחים של 1,000% אין מקום - לא כשמדובר בקוניאק וגם לא כשמדובר בוודקה'. בתוך: ירושלמי, 1.2.2015.
164. מומחים קובעים שהטעם הישראלי בבירה הוא בינלאומי, בתוספת השפעה ים תיכונית. הישראלים אוהבים לאגר קלאסי, קצת יותר מתוק מהטעם הגרמני שהוא הרבה יותר מריר.
165. גולן, 12.9.2013.
166. בגרמניה, למשל, שוק הבירה יורד כבר 15 שנה ברצף. גלבוע, 7.7.2013.
167. ברשימה אפשר למנות, בין היתר, את הנורמה ג'ין, הנורמן הקטן, אגנס עם חדר החביות המיוחד, שטרן 1 והדאנסנינג קאמל המבשלה או הפאב. רבים מהיצרנים של הבירות המקומיות הם בני דור ה-Y.
168. למשל 'החדר 140', שמתמחה במשקאות אנים מכל העולם וכן בתפריט מיוחד של ערק בטעמים אשר נרקח בעבודת יד.
169. בתוך: קורן, 26.2.2002.
170. לפי נתונים שפרסמה מועצת היין האמריקאית, דור ה-Y זונח את הרגלי שתיית הבירה והמשקאות החריפים ששתו הוריו לטובת יין. לטענת ג'ון גילספי, נשיא מועצת היין, הדבר נובע מכך שפלח אוכלוסייה זה לא מרגיש מאוים משפע ההיצע שיש לשוק היין להציע ומעולמות הידע הקשורים לכך. נהפוך הוא, טוען גילספי, תדמיתו המתוחכמת של היין, הקישור שלו לתרבות הלייף-סטייל ולתרבות הפופולרית ותחושת החברתיות שהוא משרד (בקבוק יין חולקים, בעוד שבקבוק בירה שותים ביחידות) - מגבירים את הפופולריות שלו בקרב דור ה-Y. שתיית יין הפכה לסמל סטאטוס עבורם, והם נהנים להיות מזוהים עם תדמיתו הסקסית והאינטליגנטית, גם אם לא בהכרח להעמיק בלמידה אמיתית אודותיו. נוטים לבחור יין עם תווית מגניבה ושם קליט ופשוט יותר כמו בוז'ולה או בורדו. ללא שם מחבר, 1.5.2013.
171. ראו: כרמלי, 10.9.2013.
172. ב-2010 פרסמה הרשות לבטיחות בדרכים נתונים על דפוסי צריכת אלכוהול בארץ. מהסקר עלה שמספר המשקאות שהנשאלים דיווחו ששתו בבילוי האחרון עמד על ממוצע של 1.8. עוד עולה מהסקר שנהגים חדשים וצעירים שותים מספר רב של משקאות בכל בילוי: למעלה מרבע (28%) דיווחו ששתו שלוש כוסות ויותר. תומר-פישמן, 2010.
173. כך, למשל, למעלה משליש (35%) מכל שותי האלכוהול באוסטרליה ו-60% מהשותים בני דור ה-Y צורכים אלכוהול במטרה להשתכר. עוד נמצא במחקר כי בני דור ה-Y צורכים אלכוהול יותר מבני דור ה-X ובני דור הבייבי בומרס, ושהם גם נוטים לשתות כמות גדולה יותר של משקאות אלכוהוליים באירוע אחד בהשוואה לדורות קודמים. Alcohol Misuse Statistics, October 2011; Galaxy Study, 2011.
174. בורד, גסר-אדלסבורג ובראון-אפל, 2013; בר-און, 2009.
175. על נהגים חדשים, נהגים עד גיל 24, נהגים ברכב מסחרי או ברכב עבודה עד 3,500 ק"ג ועל נהגים ברכב ציבורי - לפיו חל עליהם איסור לנהוג אם ריכוז האלכוהול בדמם עולה על 50 מ"ג אלכוהול בליטר אוויר נשוף, או עולה על 10 מ"ג אלכוהול ב-100 מ"ל דם. עבור שאר הנהגים, חל איסור לנהוג ברכב אם ריכוז האלכוהול בדמם עולה על 50 מ"ג אלכוהול ב-100 מ"ל דם, או 240 מיקרוגרם אלכוהול בליטר אוויר נשוף. אלכוהול וסמים, אתר משטרת ישראל.
176. חוק המאבק בתופעת השכרות (הוראת שעה ותיקון חקיקה), התשע"ב-2010.
177. באותה שנה (2010) נכנס לתוקף גם תיקון לחוק רישוי עסקים, שעיקריו הם: איסור על מכירה, הגשה או הספקה של משקה משכר מהשעה 23:00 עד השעה 06:00 למחרת (יוצאים מן הכלל הם עסקים כמו מסעדות או ברים, אשר מוכרים אלכוהול לצריכה במקום) וחובת ההצגה של שילוט בולט במקומות העוסקים במכירה והגשה של אלכוהול. השילוט כולל שעות איסור המכירה, הספקה או הגשה ואיסור מכירת משקאות לקטין ולשיכור (הכוונה בעיקר לפיצוציות). נוספו הוראות בחוק העונשין שמטרתן למנוע את עקיפת איסור המכירה של משקה אלכוהולי לקטינים באמצעות מתווך בגיר שקונה אותו עבורם: עבירה חדשה - איסור לרכוש משקה אלכוהולי עבור קטין ולספק לו אותו במקום ציבורי (איסור זה לא יחול אם הדבר בוצע בנוכחות ובהסכמת האדם האחראי על הקטין או בחוג משפחתי), וחובת אוהרה בדבר הנזקים האפשריים הנובעים מצריכת אלכוהול. כמו כן הורחבו הסמכויות הניתנות למשטרה באשר לסגירת עסק, המוכר אלכוהול שלא כדין.
178. החזקת חשיש נאסרה בפקודת המושל הבריטי בפלשתינה כבר בשנות העשרים של המאה העשרים וכעבור עשור עוגנה גם בחוק המנדטורי. המהגרים היהודים התרחקו מאלכוהול, מסיגריות ומסמים, ואילו הפלשתינים מיעטו לעסוק בגידול מסחרי של הקנאביס, וצרכו אותו במשורה (בהשוואה לאחיהם במדינות השכנות). המשטרה הבריטית עצרה מפעם לפעם משתמשים וסוחרים, מקצתם בעלי בתי קפה ביפו, בשכם ובירושלים, שנתפסו באספקת חשיש ללקוחותיהם (בתי הקפה נסגרו בצו מנהלי). הם נדרשו לקנסות ולתקופות מאסר של שבועיים עד שנה. מלחמת העצמאות הניסה מאות אלפי ערבים

- למדינות השכנות, וגרמה לירידה תלולה בהיצע הסמים. ראו: אילון, 28.11.2013; ללא שם מחבר או תאריך, היסטוריית המריחואנה והחשיש בארץ חמדת אבות, אתר כאנאביס מריחואנה וחשיש.
179. למשל: שכונת התקווה בדרום תל אביב, כרם התימנים, השכונות הערביות ביפו, אזור התחנה המרכזית בתל אביב, שכונות העיר התחתית בחיפה ושכונות המצוקה ברמלה, בלוד, בבאר שבע, בירושלים ובעיירות הפיתוח.
180. בשנות החמישים היה השימוש בסמים בארץ בכלל ובחשיש בפרט תופעה שולית שהיקפה מוגבל. על צרכני החומר נמנו בעיקר ערבים ושיעור לא ידוע של מהגרים יהודים מארצות האסלאם, רובם משכונות העוני והמצוקה החדשות (לחשיש בתרבות הערבית היה מעמד דומה לקפה, שגם הוא סוג של סם). עולים ממרוקו הביאו את הרגלי עישון החשיש מארץ מוצאם. בערכי שבתות נהגו לבשל את הסם בתוך המאכלים, כמעין תחליף לעישון סיגריות. התימנים הביאו איתם ארצה את צמח הגת, שהשימוש בו מעולם לא נאסר בחוק. את התצורות המקומית סיפקו בשנות החמישים סוחרים מקומיים שרכשו את הסחורה בעיקר ממסתננים מלבנון, ממצרים ומירדן. עיקר האספקה הגיע דרך הים. ספינות דיג לבנוניות היו מתקרבות לחופי הארץ והמבריחים היו שולחים את חבילות החשיש בתוך אבובים שהיו נסחפים בכוח הגלים לחוף. מקור נוסף היו ימאים בצי הסוחר, שקנו חשיש בנמלי הים התיכון, והבריחו אותו בכליהם. היו גם מגדלים מקומיים (רובם ערבים), שסיפקו כמות קטנה שגדלה בחלקה המשפחתית.
181. בראשית 1966 ערכה המשטרה 'מצוד על מעשני חשיש בעיר' - ב'חופי הים', 'מאורות ביטניקים' ו'מועדוני העישון' ובפעולת בילוש נתפסה כמות גדולה של סמים. לא פחות מ-11 חשודים נעצרו. לראשונה השתתף במבצע כלב, שאומן במיוחד לגילוי חשיש. סופר 'מעריב', שנילווה למבצע, שמע מפי ראש לשכת החקירות בנפת הנגב וממפקד משטרת אילת, כי הכוונה היתה 'לגלות את המעשנים באילת, שרובם נוודים (ללא רישיון שהייה בארץ), ולא דווקא למצוא את מקור הסם. נעצרו גם שני ישראלים, נער בן 16 מכפר אתא ונערה בת 18 מקרית חיים, שנחשדו בעישון חשיש'. - ראו: 'מצוד על מעשני חשיש באילת', מעריב, 28.3.1966.
182. הענישה היתה מקלה לא רק בשל הספק באשר להשפעתם על הסמים הקלים אלא גם משום שהיתה פרצה בחוק הסמים, שלא אסר במפורש על סחר בחשיש. כך נוצר מצב אבסורדי שסוחר חשיש חמקו לעיתים קרובות מעונש, בעוד שהנתפסים בהחזקת הסם הובאו לדין גם כאשר הכמות היתה זעירה ביותר. ראו: 'שופטת מתריעה על פרצה בחוק הסמים', דבר, 4.1.1971.
183. ראו למשל: 'נתפס חשיש ברבבות לירות', חירות, 5.9.1965; 'ביטניק נעצר באילת על מכירת חשיש', מעריב, 31.7.1966; 'אורחי חוץ נקנסו על אחזקת חשיש',
184. מריחואנה וחשיש הם שני התוצרים העיקריים של צמח הקנאביס. הם נבדלים זה מזה בריכוז הרכיב הפעיל בהם. החשיש מרוכז מהמריחואנה בערך פי שלושה. בארצות הברית יש לחומר יותר מ-200 כינויים, בהתאם לסביבת המגורים. השמות הנפוצים בישראל הם: גראס, ג'וינט, כיף, נאפאס, קססה, ג'אנג'ה וצינגלה.
185. המחירים היו נמוכים, כמחצית ממחירו של החשיש באירופה המערבית וכשליש ממחירו בארצות-הברית. חלק מהבדואים בנגב ובסיני הבריחו סמים ממצרים לישראל כמעט באין מפריע, הן בשל התמצאותם בנכחי המדבר והן בשל קוצר ידה של המשטרה. באוקטובר 1967 דיווחה העיתונות על תפיסת טונה חשיש בשווי של למעלה ממיליון לירות על ידי צה"ל בסיני. על פי הדיווח, זו היתה הכמות הגדולה ביותר שנתפסה אי פעם לא רק בישראל אלא במקום כלשהו בעולם 'טונה חשיש נתפסה על ידי צה"ל בסיני', מעריב, 13.10.1967. חופי הזהב בטאבה, בנואיבה, ברהב ובשארם-א-שייח הפכו למתחמי נופש הומי צעירים, והסמים היו חלק בלתי נפרד מהאוירה. על כך ראו: 'הישראלים עובדים איתך ביום ובלילה', מעריב, 31.1.1972.
186. בשלהי שנות השישים כבר דווח בעיתונות על ניסיונות להבריה חשיש מארה"ב באמצעות הדואר. גם ההברחה באמצעות טיסות נעשתה נפוצה יותר בשל התרחבות קווי הטיסות מהארץ ואליה. אגף מכס בנמל התעופה לוד טיפל ב-1970 ב-540 מקרים של ניסיונות הברחה, בעוד שב-1969 טיפל המכס ב-350 מקרים בלבד, כלומר עליה של כ-50 אחוזים במספר התפיסות. המקרה הבולט ביותר ב-1970 היה גילוי ניסיון להברחת חשיש בתוך פסלים מודרניים מלוחות ברזל ועץ. '540 מבריחים נתפסו בנמל לוד ב-1970', דבר, 9.2.1971.
187. יותר ויותר צעירים מאנגליה, מאוסטרליה מסקנדינביה, מקנדה מדרום אפריקה ומארה"ב הגיעו ארצה כמעין טיול תרמילאי, ומקצתם נתפסו על ידי המשטרה בעישון חשיש, נשפטו ואף גורשו. בשנת 1966, השנה שקדמה למלחמת ששת הימים, עצרה משטרת ישראל 492 איש כ'חשודים בעברת סמים'. ב-1968, השנה שלאחר המלחמה, הואשמו 1,055 איש בעישון החומר, כלומר גידול בשיעור של 114%. רק 27% מהם נמנו עם קבוצת הגילאים שמעל 31. יותר ממחצית הנאשמים - 54% - היו ילידי ישראל, אירופה או ארצות-הברית. 41% מהם נשפטו לעונש מאסר בפועל או למאסר משולב בעונש אחר. 29% נשפטו למאסר על תנאי (המספרים הללו הובאו בתוך: ללא שם מחבר וללא ציון תאריך, היסטוריית המריחואנה והחשיש בארץ חמדת אבות, אתר כאנאביס מריחואנה וחשיש). ראו למשל: מעריב, 12.4.1967; 'עישנו חשיש וגזבר הקיבוץ ישרם קנסות', מעריב, 29.12.1969; 'מתנדבים בארה"ב למאסר על תנאי על עישון חשיש', דבר, 22.7.1969.
188. ח"כ שלמה כהן-צידון מגח'ל, שהיה עורך דין מצליח, הביא ב-1968 לתיקון לפקודת הסמים שקובעת עונשים כבדים על "פיתוי קטינים להתמסר לסמים מסוכנים". היתה זאת ההחמרה הראשונה בחוק.

189. אם בשנת 1966 הופיעו בעיתונות העברית (להוציא ידיעות אחרונות והארץ) 144 כתבות שבהן הוזכרה המילה 'חשיש' (על פי המאגר הממוחשב 'עיתונות יהודית היסטורית') ב-1969 עלה כבר מספר הדיווחים ל-232.
190. בשנת 1968 הובאו לפני בית דין 800 נאשמים על החזקת חשיש, מתוכם יותר ממאה וחמישים קטינים (ביניהם שלושה ילדים בגיל 13. (בסקר שנערך בבתי הספר הסתבר, כי מעשני החשיש שייכים למגמה ההומאנית, כלומר בנים שלא הצליחו להתקבל למגמות הריאליסטיות. עורכי הסקר ציינו כי 'רוב המעשנים הם אנשים שאינם שלמים עם עצמם בצורה זו או אחרת, סובלים מחרדות, מרגשי נחיתות. בעזרת הסם הם מרגישים עצמם רגועים, בטוחים יותר ולכן חוזרים אליו'. נבו, 18.12.1969.
191. עד למחצית שנות ה-60 היתה צריכת הסם זניחה במערב ונחלת אוכלוסיות שוליים. בארצות הברית היו אלה בעיקר מקסיקאים ואפרו-אמריקאים שנעצרו על שימוש בסם. אבל עם צמיחת אופנת ילדי הפרחים הפך השימוש בקנאביס לחלק בלתי נפרד מתרבות 'מרד הנעורים' במעמד הבינוני והגבוה, כולל סטודנטים באוניברסיטאות. המספרים ההולכים וגדלים של נעורות ונערים שנשלחו לכלא החלו לעורר תהיות לגבי החוק ועוררו לראשונה שיח ביקורתי על איסור השימוש בסמים קלים. אילון, 28.11.2013.
192. לא במקרה היה זה עיתון 'דבר' הסוציאליסטי שהרבה לסקר את תופעת עישון הסמים הקלים. כיוון שדובר בתופעה שחודרת ללב ההתיישבות העובדת, וכיוון שהמחנה הזה היה פלורליסטי מטבעו, המאמרים והכתבות היו ביקורתיים במידה ואף העזו לעלות שאלות והשגות, ברוח השאלות וההשגות שעלו באותה עת גם בארה"ב ביחס לתרבות ילדי הפרחים בכלל ועישון הגראס בפרט (האם זה באמת מזיק, האם צריך להעניש וכמה, וכדומה). כך למשל, באוקטובר 1967 פרסם יורם פרי כתבה נרחבת במוסף 'דבר' שכותרתה היתה: 'הסכנה החברתית - כיף' של בני טובים: 'שימוש בסמים משכרים מזהה בעיני הכל עם שייכות לעולם התחתון. המלים 'מעשן חשיש' מעוררות אסוציאציות של פושעים טרוטי עיניים, המתגוללים במחששות אפילות ואפופות עשן בסימטאות עלובות. [...] כתבה זו תספר סיפור אחר. סיפורם של מעשני חשיש שהקשר בינם לבין עולם הפשע הוא רק בספרוני בלשים. סיפורם של בני 'החברה הטובה', אם לא הגבוהה, שעישון החשיש נעשה אצלם לפתע לאפנה; סיפורם של אנשי בוהמה והסוככים אותם, של צעירים משכילים בני העולם הגדול. [...] אישור לכך מביא אחד מסוחר החשיש הוותיקים של תל-אביב ('אני כבר 20 שנה במקצוע'): 'אני מעריך שבתל-אביב מעשנים היום 'כיף' כ-30,000 איש. [...] בתל-אביב אפשר לקנות חשיש ביותר מתריסר מקומות. [...] מתברר, שאצל החוגים הנוצצים זה כבר לא סוד. [...] רוב מעשני החשיש מבני-הטובים מתייחסים לכך כאל שעשוע, או כאל אפנה חברתית. 'אם יום אחד אני אצטרך להפסיק לעשן, אני לא אשתגע מזה, כמו הנרקומנים', אומר דני. 'אבל אני אצטער על זה מאוד, מפני שה'כיף' גורם לי הנאה'. והנאה היא הרי צו החיים היום, גם אם השגתה כרוכה בסבל, גם אם הרצון להשיגה עלול להסיט ביום מן הימים מדרך הישר. עתה נשאר לשמוע מה אומר הצד שכנגד'. פרי, 20.10.1967.
193. ראו למשל: 'מול הבן האובד', דבר, 23.6.1972; 'הסמים והנוער', דבר היום, 31.5.1972; 'מה אומרים תלמידים', דבר, 2.10.1976; גבע אהרן, 'מה לעשות נגד שימוש בחשיש בבתי-הס', דבר, 5.5.1977. בסימפוזיון שנערך ב-1972 בבית הרופא בתל אביב, מטעם האיגוד הארצי לבריאות הציבור פורסמו נתוני סקר שלפיו 80 אחוזים מהתלמידים בישראל אינם רואים את עצמם מועמדים לעישון חשיש. 20% הודו, שאם תהיה להם אפשרות ייתכן שינסו. מה שהיה יותר מעניין ולכאורה מפתיע בסקר היא העובדה שרק 10% מהצעירים סברו שצריך להסתייג מישראלי מעשן, כיוון 'שהוא מבייש את עם ישראל'. החוקרים הסיקו שיש מידה של סובלנות אצל הנוער כלפי המעשן סמים. 'מסתייגים מסמים', דבר, 8.2.1972.
194. תרבות ילדי הפרחים שיובאה ארצה באמצעות הספרים, המוזיקה (הופעות, תקליטים), העיתונות, הקולנוע, הטלוויזיה והמתנדבים בקיבוצים. ראוי לציין שההשפעה של תרבות ילדי הפרחים בישראל היתה מרוככת. המחשה לכך אפשר לראות בכתבה שפורסמה במעריב ועסקה בעיצוב חדרי בני הטיפש עשרה ברוח הפופ. ארד, 3.2.1971.
195. אחד הסימנים לשינוי בדימוי של החשיש הוא השמות החדשים שניתנו לו בקרב הברנג'ה: 'כיף' ו'נפאס'. בשלב הזה גם הופיעה לראשונה בעיתונות המילה 'מריחואנה' לצד המילה 'חשיש' (ראו: 'חשיש ומריחואנה גורמים להתמכרות', מעריב, 24.3.1969). לאמנים ולאנשי הבוהמה התל אביבית היה תפקיד חשוב בשינוי התפישה - ובעיקר לחבורת 'לול' בהנהגת אריק איינשטיין ואורי זוהר שהתפרסמה באותה עת.
196. הסופר יורם קניוק פרסם מאמר חריג בעיתון 'דבר', שבו הטיל ספק באיסור על עישון חשיש 'וכל הסמים האחרים שמקורם בקנבוס, כגון מריחואנה'. בין השאר כתב: 'מי יודע כמה אנשים מתים מסיגריות, מקפה או מסמים 'תמימים' כמו אספירין וכדורי-הרגעה? [...] כדאי שנהיה ישרים עם עצמנו ונאמר, שעד כה לא הוכח בשום מקום שהחשיש מסוכן באמת. מכל הסמים, ידוע לחוקרים שהחשיש הוא הפחות-מסוכן. [...] וזה דומה כל כך לימי היובש באמריקה, כשנהפכה השתייה שירדה למחתרת למתכון חברתי לאומי, וכל החוקים והלוחמה לא הצליחו לרשעה. עד היום מלקקת אמריקה את פצעי היובש'. קניוק, 28.8.1970.
197. בחיפוש בגוגל (בעברית) של צמד המילים 'גידול מריחואנה' למשל, עולים פי ששה יותר ממצאים מחיפוש צמד המילים 'גידול חיטה'. כשמקלידים במנוע החיפוש 'גידול ביתי', שלוש האופציות הראשונות שעולות במנגנון השלמת המילים האוטומטית הן, לפי הסדר - מריחואנה, הידרו וגראס. עגבניות מופיעות רק במקום השביעי אחרי 'גידול ביתי' של קנאביס'. פוגלמן, 6.7.2012.
198. בשנת 2012 פרסם המשרד לביטחון פנים מאמר מקיף המשרטט את תרבות צריכת הסמים של התרמילאים הישראלים.

מחברת המאמר היא ד"ר חגית בוני-נח, מרכזת פרויקט סטודנטים וצעירים ברשות הלאומית למלחמה בסמים ובאלכוהול.

המאפיינים שלהלן מבוססים בעיקר על מסמך זה. בוני-נח, נובמבר 2012.

199. בטיול התרמילאים חשופים למגוון של סמים, שחלקם מיוצר או גדל בארצות היעד וחלקם מוכרם לאתרי הטיול על-ידי תרמילאים ועל-ידי בלדרים. התרמילאים עושים שימוש גם פטריות הזיה (מצויות לרוב בדרום מזרח אסיה) ובקטוסים המכילים מסקאלין (בעיקר בדרום אמריקה). האקסטזי (שם כולל למגוון של תרכובות ממריצות) והמתאמפטמינים לסוגיהם חביבים ביותר במהלכן של מסיבות אלקטרוניות ושל מסיבות 'ירח מלא', כמו גם קוקאין, ל.ס.ד וקטמין. השימוש בסוגי הסמים השונים נעשה בהתאם לזמינותם ולנגישותם במקומות הטיול, למחירים ולאיתנותם. אחד הסמים הדומיננטיים, שכולט בהיעדרו בקרב התרמילאים הישראליים, הוא ההירואין. חלקם מתנסים בעישון אופיום (החומר הגולמי שממנו מפיקים הירואין), בעיקר בטרקים בצפון תאילנד ובהודו, או בשתיית 'תה אופיום' בלאוס, אבל מעטים מאוד מתנסים בהירואין שנחשב ממכר.

200. הודו נחשבת כגולת הכותרת של התרמילאי הישראלי, התר אחר סמים, וידועים בה מתחמי הסמים במדינת גואה בדרום, במנאלי, בקאסול, בעמק פרווטי ג'אלל ובמלנה שבצפון. מעבר לשימוש הקבוע בג'אראס, נפוצים בהודו גם 'סמי מסיבות', הכוללים חומרים ממריצים וגם חומרים הזייתיים מסוג ל.ס.ד.

201. ממשלת תאילנד, במיוחד בחמש-עשרה השנים האחרונות, הקשיחה את עמדתה כלפי המשתמשים בסמים והסוחרים בהם. למרות זאת, התרמילאים הישראליים עושים בה שימוש בסמים (בעיקר חשיש ומריחואנה) אולם משתדלים לא להחזין זאת (בשונה מהקורה בהודו).

202. לאוס הפכה בשנים האחרונות למתחם סמים חופשי יותר עבור התרמילאים, בעיקר בעקבות היחס הנוקשה יותר בשנים האחרונות כלפי סמים בארץ השכנה - תאילנד. התרמילאים מתנסים בעישון מקטרת קנאביס ואופיום בחלק מבתי ההארה שתפרטיהם כוללים גפ מוצרי מזון המכילים קנביס - כגון כ'פיצה שמחה'.

203. בקולומביה נעשה שימוש רב מאוד בסם הקוקאין, שהינו זמין וזול. קולומביה מהווה את מוקד הסמים של התרמילאים בדרום אמריקה, וחלקם מכנים אותה כ'ארץ הסמים הבלתי נגמרים'. למרות שהיא ידועה בארגוני הטרור ובקרטלי הסמים והפשע שבה, התרמילאים חובבי הסמים רואים בה גן עדן של מסיבות ושל קוקאין איכותי זמין וזול. מתחמי סמים החביבים עליהם הם בוגוטה והאזורים הקרובים אליה, כקרתחנה וכסנטה מרתה, שממנה ניתן לצאת למסע בג'ונגל בליווי מדריך, ולחזות במעבדה לייצור קוקאין.

204. אקוודור מוכרת בעיקר כשער הכניסה לאיי גלאפאגוס. מעבר לקוקאין המצוי בה, האטרקציה לתרמילאי חובב הסמים הוא הקקטוס סאן-פדרו, קקטוס הזייתי, המכיל גם הוא מסקלין, הנצרך במין, ומכונה על ידי הישראליים 'חוגו דה קישקשתא'.

205. המקומות המועדפים על התרמילאים חובבי הסמים הם בעיקר מתחמי הסמים בטיחואנה, בקנקון ובאקפולקו, שם נפוץ מאוד השימוש בתוצרי הקנביס - מריחואנה וחשיש. במקסיקו ידוע גם השימוש בפיוטה, הלא הוא הקקטוס המכיל את חומר ההזיה מסקלין.

206. תירות הסמים באמסטרדם משגשגת כבר שנים רבות. מיליוני תיירים פוקדים את מאות ה'קופי שופס' הפזורים בעיר מדי שנה ומכניסים עשרות אלפי יורו לקופת העיר והמדינה.

207. ב-1996 החל פרויקט 'טיולי הצעירים', בחסות הרשות הלאומית למלחמה בסמים ובאלכוהול, שנועד להעלות את המודעות בקרב התרמילאים לסכנות ולנזקים הנגרמים בשל השימוש בסמים. מסתבר שהפרויקט נכשל.

208. ב-2003 יצאה להודו משלחת בכירים ממשרד ראש הממשלה, ממשרד החוץ, ממשרד הבריאות, מהרשות למלחמה בסמים ומגורמים נוספים, כדי לבחון את האפשרות לתת פתרון לבעיה מטעם המדינה. שתי המסגרות הללו הן בין השאר תוצאה של הביקור הזה.

209. 'כפר איוון' הוקם בשנת 2002 כמרכז טיפולי לתרמילאים שנפגעו משימוש בסמים. הצורך בהקמת מסגרת ייחודית לתרמילאים נוצר כיוון שהם אינם נרשמים ולכן גם אינם מתאימים לטיפול במסגרות טיפוליות 'רגילות'. כפר איוון פועל במתכונת פרטית והוא נתמך על ידי הרשות למלחמה בסמים ועמותת 'איוון וחזרה למסלול' אשר גם סייעה בהקמתו. הכפר ערוך לטפל בכ-24 בני-אדם בכל זמן נתון. הטיפול נמשך 3-4 חודשים ועלותו היא כ-9,000 ש"ח לחודש.

210. 'הבית הישראלי' הוקם ב-2004 במטרה לתת מענה ראשוני לבעיות של תרמילאים ולסייע להם בשלב שלפני ההתמכרות לסמים. בהקמתו השתתפו הרשות הלאומית למלחמה בסמים ועמותת 'איוון וחזרה למסלול'. הבית משמש כמקום מפגש לתרמילאים ישראליים ומספק מגוון פעילויות ושירותים, כגון הרצאות, סדנאות, עיתונים, מוזיקה וסרטים ישראליים, אינטרנט, טלפון ובנוסף פעילות למניעת שימוש בסמים ועזרה ראשונה וסיוע לצעירים שיש צורך לחלץ ולהחזירם לארץ. את ה'בית החם' מפעיל זוג ישראליים העוסקים בחינוך וברפואה משלימה. דוד, 4.7.2014. מאז ועד היום סיפק 'הבית החם' מענה ראשוני לאלפי תרמילאים במצוקה. יש הגורסים שהקמת הבית הזה לא רק שאינה משרתת את המטרה שלשמו הוקם (הקטנת נגע הסמים), אלא שלא ככוונה יש בו משום עידוד של התופעה. קיומו מאפשר מעין 'רשת בטחון' שיש בה משום עידוד עקיף להתנסות בסמים: גם אם תיפול, יש מי שיידע לחלץ אותך.

211. הדמות המוכרת בתחום הזה הוא יחיאל ('חיליק') מגנוס. מגנוס הוא מ'מ לשעבר בצנחנים ומי שניהל את מרחב סיני ברשות הטבע והגנים. לאחר נסיגת ישראל מסיני, במסגרת הסכם השלום עם מצרים, עבר לניהול פרויקטים משותפים של ישראל ויפן בתחום התרבות והתיירות. בתקופה זו החל ה'רומן' שלו עם המזרח הרחוק. במהרה הפך מגנוס ליועץ מבוקש

לתרמילאים הישראלים שהחלו לנהור מזרחה באותן השנים. במשך השנים הוביל חיליק משלחות חילוץ רבות אשר הצילו מאות מטיילים. באופן טבעי, עיקר עבודתו התמקדה במזרח הרחוק ודרום אמריקה. במהלך פעילותו רקם רשת מסועפת של קשרים עם רשויות וארגונים ברחבי העולם, תוך שיתוף פעולה הדוק עם משרד החוץ הישראלי. עם השנים ולאור הצלחותיו חסרות התקדים בתחום, הפך מגנוס למיתוס ישראלי וזכה לכינוי 'המחלץ הלאומי' (לאות הוקרה על פועלו, נבחר להדליק משואה לרגל יום העצמאות ה-57 של מדינת ישראל בשנת-2005). דמותו הסגונית הופיעה באחד מפרקי הסדרה 'מלבי אקספרס', שעוסקת מנקודת מבט הומוריסטית בעולם התרמילאים, כולל חשיבות הקנאבים בחייהם. מבקרת הטלוויזיה של Ynet כינתה את הסדרה 'מסיבת הרווקים מעבר לים' שהסתבכה נורא'. מלמד, 19.7.2013.

212. המפלגה הוקמה ב-1999 והתמודדה לראשונה בבחירות לכנסת החמש-עשרה. היא השתתפה (בכל מערכות הבחירות שבהן השתתפה היא זכתה לשיעור של 1%-1.35% מאחז המצביעים - שיעור לא מבוטל בהתחשב בהיותה מפלגה הממותגת על נושא אחד.

213. הנה כי כן, במדור הצעות הציבור באתר האינטרנט של ועדת טרכטנברג 'הדרישה לגליזציה של המריחואנה' ניצבה במשך תקופה ארוכה בראש הרשימה, פופולרית יותר מההצעה לביטול אגרת הטלוויזיה או מההצעה להקטנת מספר השרים בממשלה. פוגלמן, 6.7.2012.

214. המשטרה עצרה ועיכבה לחקירה במהלך הלילה 30 צעירים שהשתתפו בהפגנה. 23 מתוכם נעצרו בחדר להפרת הסדר הציבורי, ושבעה נוספים נעצרו בגין עבירות סמים.

215. השניים שוחררו יום לפני ההפגנה עם צו הרחקה מירושלים התקף ליומיים. בנוסף ביקשה המשטרה וקיבלה מבית משפט השלום צו האוסר את קיום האירוע (כך לפחות הציגו זאת בדוברות המשטרה, הצו עצמו פשוט ציטט את החוק האומר שכל אירוע של מעל 500 איש צריך אישור ומכיוון שלאירוע אין אישור ונרשמו אליו בפייסבוק אלפי אנשים הרי שאין לקיימו).

216. על פי דיווחם של שניידר ועברי בבלוג הפוליטי שלהם: 'בפועל, נכחו שם כמה מאות בני אדם (הגיל הממוצע: 20) ונציגים מכל כלי התקשורת הגדולים. האווירה, אגב, היתה רגועה ונעימה והאירוע נראה רוב הזמן פחות כמו הפגנה ויותר כמו פיקניק גדול או פסטיבל. המשטרה חסמה את כביש הגישה לגן הוורדים שעות לפני חצות (המועד הרשמי של תחילת האירוע) והמפגינים שהתאספו ירדו לגן סאקר, הדליקו באנג סימלי, צעקו סיסמאות ובחצות עלו בחזרה על שדרות יצחק רבין לכיוון גן הוורדים. מכיוון שהכביש לגן הוורדים, שנמצא ברחוב צדדי ונטוש לחלוטין בלילה, היה חסום, התגודדו המפגינים מול הסינמה סיטי וחסמו צומת מרכזי. המשטרה נתנה להם להפריע לתנועה משך כחצי שעה ואז התחילה עם הרוטינה המוכרת מתקופת חסימות הכבישים בתל אביב - שוטרים רכובים עוברים על הכביש כדי לפתוח אותו לתנועה, המפגינים מתפזרים וחוזרים חלילה, שוטרים סמויים קוטפים שנים שלושה ומעכבים אותם וכן הלאה. במקביל נפרש לו למטה בגן סאקר פיקניק מעשנים גדול של כל מי שעייף מההמולה למעלה בצומת ודבק במטרתו המקורית של האירוע: עישון בפומבי. כך שהיו בעצם שתי הפגנות, אחת 'שקטה' למטה ואחת מעט סוערת יותר למעלה (אבל רק מעט), שתיהן בנוות 200 איש בערך'. שניידר ועברי, 20.4.2014.

217. עורך אתר אינטרנט מוביל וותיק בתחום ופעיל מרכזי בתנועה למען לגליזציה של מריחואנה אמר לכתב 'הארץ' (ביקש להישאר בעילום שם): 'פריחת הגידולים הביתיים צפויה להביא לשינוי היסטורי ביחס הממסד למריחואנה. זו הרי תופעה עממית. אי אפשר לערוך חיפוש בכל הדירות בפרברי לונדון או רומא. אי אפשר לעצור את כל המגדלים בניו יורק או תל אביב. אי אפשר לטעון יותר שהכסף הולך לארגוני טרור או למשפחות הפשע. יש פה תופעה רחבה שצומחת מלמטה והיא משקפת רצון, הרגל ומנהג של מיליונים בעולם. זו תופעה שמשנה לחלוטין את כללי המשחק בין הרשויות לצרכני המריחואנה. להערכתי, זה אולי עוד ייקח קצת זמן, אבל בסופו של דבר גם הרשויות יבינו שהפתרון יהיה דווקא לגליזציה ולא איסור והפללה'. פוגלמן, 6.7.2012.

218. יאיר קויפמן, בעלים ומנחה סדנאות בנושא התנהגויות מסוכנות בקרב בני נוער ויוצר הסרט 'אבודים לרגע' כותב: 'בשנים האחרונות נכנס לשוק הסמים בישראל שחקן חדש, יש לו המון וריאציות ושמות כמו 'נייס גיא', 'מבסוטון', 'ספייס' או כל שם אחר, שסוחר הסמים חשב לנכון לכנות אותו. אותם סמים, שלימים הודבק להם השם 'סמי פיצוציות' מכיוון שניתן היה להשיגם בכל פיצוציה, הוצאו מחוץ לחוק. כלומר, רשויות האכיפה זיהו את הסכנה שבשימוש בהם ובפוטנציאל ההתמכרות והחליטו להילחם בהם. כיום ניתן לומר בפה מלא: המלחמה בהם נחלה כישלון חרוץ. סוחר הסמים מצאו דרכים חדשות להפיץ את מרכולתם לבני הנוער דרך האינטרנט, הרשתות החברתיות, קבוצות וואטסאפ. [...] חשוב לדעת שסמי הפיצוציות כמו 'נייס גיא' ודומיהם יוצרים תחושה שמדמה את התחושה שמקבלים בעת עישון סמים. אך מכיוון שסמים אלו מורכבים מחומרים כימיים ההשפעה שלהם חזקה פי כמה. הם עלולים לגרום לפרנויות, התקפי חרדה ואפילו למצבים פסיכיאטריים למשתמשים בהם. לאלה נוסף גם אלמנט ההתמכרות. בסמי הפיצוציות יש את מישור ההתמכרות הפיזי: הגוף חייב את הסם בדיוק כמו סמים קשים דוגמת הרואין. מניסיוני העשיר, אני יכול להעיד לצערי שבניגוד למה שחושבים - גם קנאבים עלול לגרום לפרנויות ולהתקפים פסיכיאטריים, בעיקר בקרב בני הנוער'. קויפמן, 22.9.2014.

219. כך למשל, סקר של מכון גאלופ שהתפרסם ב-2013 מצא שבפעם הראשונה בהיסטוריה רוב הציבור האמריקאי תומך בגליזציה של קנאבים - 58% ליתר דיוק. גם בישראל נראה שרוחות השינוי מנשבות.

220. בשנת 2008 החל משרד הבריאות בישראל באספקת קנאבים רפואי לחולים על מנת להקל על מחלות ותופעות לוואי

מסוימות. האישור הותנה בהמלצת רופא מומחה ובאישור הממונה על כך במשרד הבריאות. בשנים הראשונות לפעילות תרמו החקלאים את תוצרתם למחקרים ולשימוש רפואי הן לחולים והן למשרד הבריאות. ביולי 2011 הושגה הסכמה להסדרת ענף הקנאביס הרפואי בישראל. באותה שנה דווח על כ-5,500 חולים המשתמשים בקנאביס רפואי ו-8 חוות המגדלות את התרופה. ב-2012 כבר דווח משרד הבריאות על 8,744 חולים הצורכים מריחואנה באישור, מתוכם רק כ-30 מורשים לגדל בעצמם. האישור ניתן לעשרה שתילים בגובה מירבי של מטר וחצי. פוגלמן, 6.7.2012.

221. כבר ב-2007 פורסם בעיתונות הישראלית כי מפכ"ל המשטרה, רב ניצב דודי כהן, הורה לשוטרים להעלים עין ממעשנים, במקרים שבהם ברור כי מדובר בצריכה עצמית של חשיש או גראס ולא בכוונות סחר. בכתבה נכתב כי: 'המטרה, גם אם מעוררת התנגדות, ברורה. על פי חלק מהסקרים, יותר מ-30 אחוזים מהסטודנטים ו-15 אחוזים מבני הנוער מודים שהם מעשנים סמים קלים. תאי המעצר המלאים גם כך, לא ערוכים לאכלס כמות כזו של אנשים, גם אם עישון סמים מוגדר כעבירה על החוק, והוא בהחלט עדיין מוגדר כך.' (למזה, 18.10.2007). ב-2015 הקים מפכ"ל המשטרה, רב ניצב יוחנן דנינו, צוות לבחינת הנושא. במסגרת הרצאה בפני חברי לשכת המסחר בארבע שבע אמר: דנינו: 'מה שיקרה כאן בסופו של דבר, שכל מי שיש לו כסף יוכל לארגן לעצמו אישור רפואי, ומי שאין לו כסף יסתובב ברחובות כדי להשיג את זה. אם באמת אנו רוצים לשנות את החוק ולהפוך חלק מהשימוש לאי הפללה, או להפוך חלק מהסמים לגאליים, בואו נעשה את זה מסודר.' (גולן, 27.5.2015). ההתבטאות המפתיעה הזאת הדהימה את הציבור, והולידה תגובות רבות.

222. הייטנר, 1998, עמוד 97.

223. חוצה, 19.6.2014.

224. באחת הסצנות הקלאסיות בסדרה 'רמזור' רואים את אדיר מילר רוקד 'כמו זקן'. זה קטע מצחיק עד דמעות שממחיש את הפער הדורי בצורה חדה.

225. פוקס, 23.9.2014.

226. מתוך: 'אוהב לחיות'. מילים: דוד זיגמן, לחן: מומין סטלר.

227. www.baligam.co.il

228. תופעת העייפות הכרונית מגיעה היום גם לילדים צעירים. הטקס הידוע של ההשכבה במיטה הוא כבר בגדר מלחמה אבודה אצל משפחות רבות. אחת התוצאות היא שילדים מגיעים עייפים לבית הספר, סטודנטים מגיעים עייפים ללימודים, ויותר מבוגרים מגיעים תשושים לעבודה (פלינט-ברטלר, דצמבר 2013).

229. על עולם המוזיקה של דור ה-Y ראו בין השאר: דהן, 2013.

230. מעוז, 25.3.2013.

231. במאי 2015 הגיעה להקת הבקסטריט בויז להופעה נוסטלגית בישראל. הביקוש העצום להופעתם של 'גברכרי הסוכר' (כפי שכינתה אותם כתבת וואלה) מצד צעירות בשלהי שנות העשרים המחיש הן את חשיבות המוזיקה בעולמן והן את השפעת הקלישאות מבית היוצר של MTV שעיצבו את טעמן המוזיקלי בהיותן ילדות ונערות. אחת המרואיינות (בת 26), שהיתה בהופעה, סיכמה את החוויה כך: 'לא משנה מה הבקסטריט שואלים כולן צורחות בחזרה. מה שלומכם ישראל? צרחות. באתן לעשות שמח? צרחות. אנחנו שמחים להיות כאן - צרחות. בחורים בשנות ה-40 פלוס לחייהם, מקריחים ועם כרס, קופצים ורוקדים על הבמה ובנות מסביב: אומייגאד, איזה חתיך, איזה מהמם אני מאוהבתתתתתת. הייתה אווירה טובה. כולן התאחדו סביב אהבת הילדות שלהן.' על האירוע הנוסטלגי ראו: הוניג, 20.5.2015.

232. www.youtube.com/watch?v=DEshTuZnC9g

233. חברת מדיה בארה"ב החליטה לבחון את רמת הטקסטים של שירים פופולאריים באמצעות תוכנה שבודקת את מורכבות השפה. נותחו 225 שירים שהיו לפחות 3 שבועות בראש המצעד המרכזי ב-10 השנים האחרונות - שירי רוק, פופ, קאונטרי והיפ הופ. נמצא כי הרמה הממוצעת תואמת את הרמה של כיתה ג'. Powell-Morse, 18.5.2015.

234. הם גם הדור הראשון שבו נוצרו דפוסי נסיעה לחו"ל שלא היו בדורות קודמים: כגון קייטנות ומחנות עבודה בחו"ל, טיולי בר מצווה ובת מצווה וטיולי כדורגל.

235. הסקר נערך בקרב 5,254 בוגרים ברחבי אירופה באמצעות מכון הסקרים הבינלאומי TNS.

236. זילברמן, 5.3.13.

[לדף המאמר באתר <<](#)